

Pénz – Hitel – Pénzintézet

A kapitalizmus térhódítása vidéken: Miskolc pénzügyi rendszere (1845–1900)*

SPÓNER PÉTER

Money—Credit—Financial Institutions

The spread of capitalism in the countryside: The financial system of Miskolc (1845–1900)

BEVEZETŐ

Magyarországon egészen az 1980-as évekig elmaradt a bank- és pénzügy-történetírás önálló tudományágként való megjelenése. Az ezredfordulóig összefoglaló banktörténeti munka utoljára 1945-ben készült.¹ Ezt az úrt Tomka Sándor 2000-ben *A magyarországi pénzintézetek rövid története 1836-1947* címmel megjelent kötete igyekezett pótolni. Amint a mű címe is mutatja a szerző csak a második világháborút követő évekig tekintette át a magyar pénzügyi rendszer történetét. Ugyanakkor Tomka Sándor is felhívta arra a figyelmet, hogy könyvében a *vidéki hitelélet és a magánbankok nem kaptak megfelelő súlyt*.² A második világháborút megelőző évtizedek említésre érdemes munkái közül terjedelmi okok miatt csupán Jirkovszky Sándor kötetét emelnénk ki³, mely azonban csak az első világháborúig terjedő korszakot dolgozta fel.

Hazánkban az első számottevő, tudományos igényű banktörténeti munkák a múlt század 80-as éveinek elején jelentek meg. Ránki Györgynek és mindenekelőtt Kövér Györgynek köszönhetően honosodott meg a pénzintézetek és pénzemberek múltját elemző műfaj és vált önálló diszciplínává a banktörténet-kutatás.⁴ Az elmúlt években, évtizedekben a hazai pénzügyi rendszer egyes intézményeinek fejlődéséről számos összegző feldolgozás került kiadásra, ugyanakkor ezek a publikációk, átfogó tanulmányok, önálló kötetek jellemzően a budapesti székhelyű országos bankok illetve a jegybank történetét, múltját tárták fel. Ezzel szemben a vidéki régiók és pénzügyi központok tekintetében már korántsem mondhatjuk el, hogy ilyen alapos kutatások születtek volna. Különösen igaz ez a megállapítás Miskolc, valamint Borsod vármegye és annak vonzás- és piackörzete esetében, éppen ezért a miskolci pénzügyi rendszer kutatását tűztem ki célul a kezdetektől, a reformkortól a századfordulóig terjedő fél évszázadban.

Ez a kutatás oly módon kívánja vizsgálni a pénzügyi intézményrendszert, hogy egy makroszintű folyamatra – azaz a kapitalizmus megjelenésére – adott lokális, városi válaszokat tárja fel. Azt az átmenetet ragadja meg, amelynek kezdetén még a premodern, ún. feudális gazdasági rendszer volt domináns, azonban a vizsgált periódus végére már a modern, kapitalista pénzügyi rendszer vált uralkodóvá – a tágabb régióra, azaz Kelet-Közép-Európára – jellemző sajátosságokkal. Ennek keretében létrejöttek és elterjedtek a kapitalista gazdaság alapját képező takarékpénztárak, bankok, földhitelintézetek, hitelszövetkezetek, biztosító társaságok, amelyeket összefoglaló néven pénzügyi intézményrendszernek nevezünk.

* A tanulmány megírását támogatta: Pallas Athéné Domus Meriti Alapítvány Magyar Nemzeti Bank

¹ JIRKOVSKY 1945.

² TOMKA 2000. 6.

³ JIRKOVSKY 1945.

⁴ POGÁNY 2013.

A Pallas Athéné Domus Meriti (PADME) alapítvány támogatásával lehetőségem nyílt arra, hogy elvégezzem a téma alapos feldolgozásához szükséges alapkutatást. Az egy ív terjedelmű tanulmány azonban szűk kereteket biztosított számomra. A pályázatomban, illetve támogatási kérelmem benyújtását megelőzően igyekeztem felmérni a miskolci közgyűjteményekben – a Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárban és a miskolci Herman Ottó Múzeumban – őrzött, a helyi pénzügyi rendszerre vonatkozó iratanyagot. Levéltári kutatásaim során olyan páratlan és eddig még fel nem dolgozott, több mint 100 ifm nagyságú levéltári iratanyagra bukkantam – iparkamarai, cégbírói és a kereskedelmi társaságok iratanyagai –, amelyek demonstratívan dokumentálják Miskolc 19. századi pénzügyintézeteinek kialakulását. Tulajdonképpen ez a felfedezés indított el azon az úton, hogy egy hosszú távú átfogó kutatás keretében mutassam be Miskolc dualizmus kori pénzügyi intézményeit, azok kialakulását, működését, melynek jelen alapkutatás képezi az első lépését.

Ugyanakkor a kutatás során sajnos az is kiderült, hogy a levéltári anyag jelentős része még rendezetlen, nehezen kutatható, és szomorúan kellett tapasztalnom, hogy a nem megfelelő tárolás miatt az anyag penészes, restaurálásra szorul. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy jelen pillanatban a kutatók számára nem hozzáférhető. Mindazonáltal az alapkutatás megkezdéséhez elengedhetetlen és minden bizonnyal legnagyobb súllyal bíró cégbírói iratok jelentős része sértetlen, feldolgozott, rendelkezik mutatókönyvvel.⁵ Ez az anyag kiváló kiindulási pontját jelentette az alapkutatás megírásának, illetve ehhez hasonlóan rendkívül értékes adalékokkal szolgáltak a korabeli sajtóban megjelent cikkek, publikációk, melyek mindeddig teljesen feldolgozatlanok voltak.

Ez az alapkutatás egy hosszú távú tudományos program első lépése, melynek távlati célkitűzése, hogy 2025-re, az első helyi pénzügyintézet – a Miskolczi Takarékpénztár – alapításának 180. évfordulójára elkészüljön Miskolc pénz- és hitelintézeteinek átfogó feldolgozása. Ennek tükrében határoztuk meg jelen kutatásunk időhatárait: a kezdetektől a századfordulóig terjedő bő fél évszázadot. Ugyanakkor ahhoz, hogy megfelelő kontextusba helyezhessük kutatásunkat, indokoltnak és megkerülhetetlennek tartottuk a 19. századi hazai pénzügyi rendszer rövid áttekintését. Ez képezi tanulmányunk első, rövidebb, tágabb értelemben bevezető részét. A második részben az elmúlt egy év munkájának eredményeit kívánjuk összegezni. Az alapkutatás kezdetén mindenekelőtt a miskolci pénzügyintézeti rendszer, illetve az egyes intézmények kialakulásának vizsgálatát tűztem ki alapvető célként. Mindemellett a rendelkezésre álló források áttekintését követően arra is törekedtem, hogy meghatározzam, mely irányokban lenne célszerű a hosszú távú kutatást folytatni, amelyekhez a rendelkezésre álló forrásbázis megfelelő alapot biztosít.

⁵ MNL BAZML VII. 1. d. (A jogszolgáltatás területi szervei – A Miskolci (Királyi) Törvényszék iratai – Cégbírói iratok 1864–1955 47,80 ifm)

MAGYARORSZÁGI HITELÉLET A 19. SZÁZADBAN, A HAZAI PÉNZÜGYI RENDSZER KIÉPÜLÉSE

A bankok, takarékpénztárak jellemzően pénzzel kereskedő intézmények, pénzügyi szolgáltatásokat nyújtanak, tágabb értelemben pénz forgalmazásával foglalkoznak, ezért a pénz- és hiteléletet joggal nevezhetjük a kereskedelmi tevékenység részének. Elsődleges feladatuk a szabad pénztőke összegyűjtése, illetve annak szétosztása, az az a hitelközvetítés. A hazai gazdasági élet történetében a hitelügyletek 19. századi föllendülése új korszak kezdetét jelentette.⁶



Gróf Széchenyi István: *Hitel* (1830)⁷

A század első felét tekintjük a feudális viszonyokból a modern gazdasági életbe való átmenet korának, mely alapvetően két pillérré épült: egyrészt az infrastruktúra Széchenyi István által kezdeményezett megteremtésére, másrészt a hitelnyújtást- és igénybevételt lehetővé tevő intézményes alapok, illetve az ehhez szükséges törvényi háttér megalkotására. A 19. század első felében Magyarországon a kialakulatlan tőkepiac jeleként egyszerre volt jelen a hitelhiány és a tőkefelesleg, ugyanakkor a hitel kínálata és kereslete egyaránt viszonylag alacsony szinten állt. Hazánkban ebben a korszakban nem létezett a pénzintézeteknek olyan rendszere, mint a Habsburg Birodalom örökös tartományaiban. Éppen ezért a hazai hitelélet erősen függött a bécsi pénzintézetektől, amelyek azonban jellemzően tartózkodtak a magyarországi hitelezéstől, vagy csak az általános kamatoknál lényegesen nagyobb kamatfelárral tették meg.⁸

Az árucserre jellemzően készpénz útján, kölcsön igénybevétele nélkül bonyolódott. A legnagyobb hitelezőknek a háborús mezőgazdasági konjunktúra idején meggazdagodott birtokosok, a megyei árvapénztárak, illetve a világi- és egyházi alapítványok voltak, míg a legjelentősebb hiteligénylőknek a nagybirtokosok számítottak. A hitel útján felvett összegeket általában földvásárlásra vagy fogyasztási célokra fordították.⁹ Ugyanakkor hitelhez csak igen tekintélyes kamattal mellett – általában 25-30% – lehetett hozzájutni. A kölcsön felvétel egyik legelterjedtebb formája a családi és baráti kapcsolatok útján megszerzett hitel volt. Az említett források mellett jelentős mértékben kapcsolódtak be a hitelezésbe a napóleoni háborúk után meggazdagodott – elsősorban fővárosi – nagykereskedők is, jellemzően váltóleszámitolás útján.¹⁰

E gyakorlat mindenekelőtt annak tudható be, hogy Magyarországon a 19. század első évtizedeiig szinte teljesen hiányoztak a hiteltörvények. A hitelügyleteket alapvetően egyetlen törvény – az ún. uzoratórvény – szabályozta, melyet még a 18. század elején alkottak és a hitelügyletek esetén 6%-ban maximalizálta a kamatot. Mindemellett az ősiség törvénye megakadályozta a zálogként lefoglalt

⁶ KÁPOLNAI 2003/A. 283.

⁷ Széchenyi István 1830-ban megjelent könyve a *Hitel* korának kétségtelenül egyik legnagyobb hatású műve volt melyben többek között támadta a hitel folyósításának akadályait a nemesi birtok lekötöttségét a váltótörvény hiányát és sürgette a hazai pénzügyi intézményrendszer kiépítésének megkezdését. SZÉCHENYI 1830.

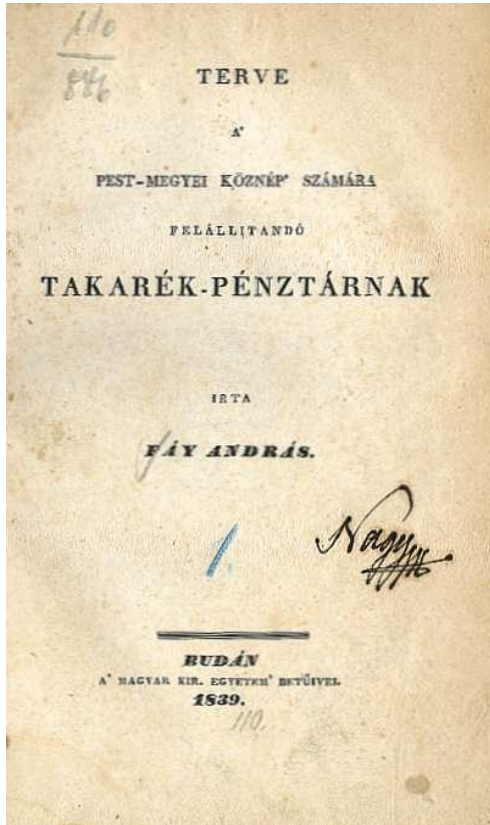
⁸ BEREND T.–SZUHAY 1991.

⁹ A 19. század derekáig az éledező hazai ipar tőkeszükségletét igen nehéz megbecsülni de az tény hogy a legtöbb esetben a kezdő tőkeigény alacsony volt és azt a hazai vállalkozások elsősorban családi kapcsolatok illetve kereskedőtőke felhalmozásával teremtették elő. Utóbbi iparba áramlása csak a század utolsó évtizedeiben válik jelentőssé. Tulajdonképpen kezdetben épp ellentétes tendencia figyelhető meg azaz a szorványos ipari vállalkozások is gyakran alakulnak át hitelcégekké. TOMKA 2000. 7–12.

¹⁰ 1842-ben 18 budapesti nagykereskedő neve mellett szerepelt ilyen típusú tevékenység. NAGY 1975. 321. Részletesen lásd: ECKHART 1941.; BÁCSKAI 1989.

földbirtok készpénzzé tételét.¹¹ A 18. század végétől történtek próbálkozások a törvénykönyv megváltoztatásra – mely a hitelezési életre is jelentős kihatással lett volna –, de mert sértette a nemesi előjogokat, ezért ezek a törekvések évtizedekig megghiúsultak.¹²

Hazánkban a modern hitel- és a pénzület átalakulásának, kiépülésének kezdetei a reformkor időszakára nyúlnak vissza. Ekkor született meg az a törvényi háttér, mely elengedhetetlen alapjául szolgált egy korszerű pénzügyi intézményrendszer létrejöttének. Magyarországon a pénz- és hitelintézetek közül külföldi példák nyomán leginkább a takarékpénztárak terjedtek el, melyeket az eredeti elképzelések szerint elsősorban filantróp [*emberbaráti*], humanitárius célok szem előtt tartása mellett alapítottak. Elsődleges célként, motivációként jelent meg az uzsora letörése, a szegényebb néprétegek takarékosagra való ösztönzése. Elsőként, 1840-ben *Fáy András* kezdeményezésére – Pest vármegye hatóság támogatásával – a Hazai Első Takarékpénztár Egyesület jött létre.



*Fáy András „Tervének” címlapja, 1839*¹⁵

Az intézmény kezdetben regionális jellegű volt, tevékenysége sokáig alig terjedt túl a megyehatáron, ezért létrejött a hazai pénzügyi élet szempontjából azért volt rendkívüli jelentőségű, mert mintaként szolgált a további hitelintézeti alapítások számára. Az 1840-es évek első felében sorra nyíltak meg a vidéki nagy városokban a hasonló intézmények: Arad (1840), Nagyszében (1841), Pozsony és Sopron (1842), Kőszeg, Esztergom, Győr és Kassa (1844), Szeged és Miskolc (1845). A szabadságharc kitöréséig az országban már közel negyven takarékpénztár működött.¹³

A takarékpénztárak mellett szignifikánsan kevesebb volt a bankalapítások száma, de amint erre többek között *Tomka Béla* is rámutatott, a korszakban a két intézmény közötti különbség jogilag szinte teljesen megszűnt, s a gyakorlatban is egyre inkább csökkent. Alapvetően két tekintetben különböztek egymástól: egyrészt az alaptőke nagyságában, másrészt a szervezeti felépítésükben. Előbbi tekintetben árulkodó adat, hogy az első magyar banknak, a Pesti Magyar Kereskedelmi Banknak az 1840-es években önmagában is nagyobb volt az alaptőkéje, mint az összes takarékpénztárnak együttvéve. Utóbbi vonatkozásban pedig tömören úgy lehetne összefoglalni a különbséget, hogy míg a takarékpénztárak esetében a közgyűlés, addig a bankoknál a választmány volt a fő döntéshozó testület.¹⁴

¹¹ A középkortól kezdve a hazai gondolkodásban és közfelfogásban meggyökeresedett az a hit hogy a magasabb életforma életszínvonal és hatalom alapját egyedül a földbirtok képviselheti. Ennek szellemében a földesúri földbirtokok az ősiség 11. századi szokásjoga és e jog 1351. évi kodifikációja miatt kötötté azaz elidegeníthetetlené váltak. A középkori jogot Werbőczy István nádor 1514-ben foglalta írásba a Tripartitum néven ismert törvénykönyvben mely a földbirtok elidegeníthetlenségét is magában foglalta. A kötött nemesi birtokok gazdasági hátrányai már a 17. század folyamán nyilvánvalóvá váltak. A hitelezés hitelfelvétel nehézségeit a kor vezető gazdasági személyiségei is felismerték így többek között *Kollonich Lipót* udvari kamarai elnök aki számos javaslatot fogalmazott meg hogy megoldást találjon a helyzetre. A hitelezés akkut kérdésének kezelésére azonban majd csak a reformkorban születnek meg az első életképes elképzelések.

BEREND T.–SZUHAY 1991.; DOBROSSY 1992/A 6.

¹² A Habsburg Birodalom jegy kibocsátó monopóliummal rendelkező Osztrák Nemzeti Bank – Österreichische Nationalbank – 1818-ban már nyitott váltópénztárt Budán. Ezt követően az 1820-as években az egyik legkiterjedtebb hálózattal rendelkező Első Osztrák Takarékpénztár – Österreichische Sparkasse – hozott létre hazánkban kirendeltségeket. Ezek azonban egy-két kivételtől eltekintve – Nagyszombat és Pozsony – néhány éven belül megszűntek. KÖVÉR 1993.

¹³ DOBROSSY 1992/A. 13–15.; HOLBESZ 1939. 5–25.

¹⁴ TOMKA 2000. 12.

¹⁵ A takarékpénztárak hazai létrehozásának legkorábbi és legnagyobb hatású kezdeményezője *Fáy András* volt. Az 1820-as évektől hangoztatta a hazai takarékpénztári rendszer szükségességét. A legnagyobb visszhangot kiváltó munkája

A szabadságharcot követő évtizedben a kedvezőtlen politikai és gazdasági klíma miatt új pénzüintézetek alig jöttek létre – csak az 1850-es évek végén került sor néhány takarékpénztári alapításra – , ezzel szemben a forradalom előtti év adataihoz képest a hazai betétállomány jelentős mértékben, közel négyszeresére emelkedett. A pénzüintézetek alapításának visszaesése a politikai helyzeten túl annak is köszönhető volt, hogy az állampapírok elvonták a tőkét a hitelintézetektől, illetve törvényileg maximalizálták a kamatokat.

A magyar gazdasági élet az 1860-as évek elejétől kezdett megélni, majd a kiegyezést követően addig soha nem tapasztalt fellendülés – az ún. *Gründerzeit* – következett, mely értelemszerűen a hitelszférát is alapjaiban érintette.¹⁶ Az okokat a területi korlátok miatt nem kívánjuk részletesen kifejteni, pusztán pontokba szedve összegezzük¹⁷:

- A kiegyezés lélektani hatása.
- 1866-os osztrák-porosz háborút kísérő pénzsziporítás, amely közel 50%-kal megemelte a piaccon elérhető pénz mennyiségét.
- Az Osztrák Nemzeti Bank 1867-től minden évben jelentősen felemelte a magyarországi fiókja-
inak dotációját.
- Világgazdasági folyamatok.
- Az évtized első felének gyenge aratásai után, 1867–68-ban rekordtermést takarítottak be, mely
önmagában jelentősen befolyásolta a konjunktúrát, lévén Magyarország alapvetően agrárállam
volt.

A kedvező körülmények hatására szinte gombamód szaporodtak a hazai pénzüintézetek, egyre-másra nyíltak meg a hitelintézetek és a pénzbőségnek köszönhetően látványosan estek a kamatok. 1867 és 1873 között 552 új hitelintézet jött létre, de a pénzügyminisztérium ettől lényegesen több pénzüintézet alapszabályát fogadta el, melynek jelentős része értelemszerűen soha nem folytatott valós tevékenységet. A pénz- és hitelintézetek alapításának hátterében sokszor az húzódott meg, hogy alapításuk dupla haszonnal kecsegtetett: miután megkezdtek működni, maguk is részt vehettek a gründolásban. Tény azonban, hogy a spekulációs szempontok elsősorban a budapesti bankok alapításánál játszottak szerepet, a vidéken megnyíló takarékszövetkezetekre kevésbé volt jellemző. Utóbbiak, ha működésüket át is kellett szervezni, gyakran összeolvadva más pénzüintézménnyel, de túlélték az 1873-ban bekövetkező pénzügyi válságot. Összességében erre a folyamatra sok szempontból, mint egyfajta piramisjátékra is tekinthetünk, a gyors meggazdagodás reménye mögött nagyon gyakran nem volt megalapozott gazdasági teljesítmény.

1839-ben jelent meg *Terve a Pest-megyei köznép számára felállítandó takarékpénztáraknak* címmel.¹⁵ Az intézmény a vármegye támogatásával annak helyiségében jött létre nem részvénytársasági hanem emberbaráti jelleggel. FÁY 1839.; TOMKA 2000. 9–10.

¹⁶ Az 1860-as években a pénztulajdonosok legvonzóbb célpontja az 1864-ben megnyílt Pesti Áru- és Értéktőzsde volt ahol a kiegyezést követően óriási konjunktúra bontakozott ki. A hatalmas értékpapír-kereslet kielégítésére – pénzüintézetek mellett – egymás után alapították a vállalatokat és vezették be a tőzsdére. Ugyanakkor nagyon gyakran mind az újonnan alakult vállalatok mind a pénzüintézetek esetében nem volt megfelelő teljesítmény pusztán spekulációs céllal hozták azokat létre. Ezt a jelenséget a szakirodalom gründolásnak hívja a gazdasági életben végigsöprő társaság alapítási hullámot gründolási láznak magát a korszakot pedig egységesen „*gründerzeitnek*”. [A kifejezés német eredetű és alapítást jelent.] A magyar nyelvben a szó annak a folyamatnak az összefoglaló neve mely egy üzlet létrejöttéhez szükséges: befektetőt szervezni céget alapítani profitot termelni. Lásd: HOLBESZ 1939; JIRKOVSKY 1945.; KÖVÉR 1986. 1866-ban Európában kitört vállalt alapítási láz mely német és osztrák mintára Magyarországra is begyűrűzött. Hazánkban az új vállalatok jelentős hányada – a válságot megelőző évben 1872-ben kizárólagosan – pénzüintézet volt. Ez a gazdaságilag megalapozatlan folyamat értelemszerűen magában hordozta egy válság kialakulását. TOMKA 2000. 20.; KORÁNYI–SZELES 2005.

¹⁷ A kiegyezést követő évek eseményeiről az alábbiakat olvashatjuk a Miskolczi Takarékpénztár emlékiratában: „Az 1867-ik év nemcsak a politikai de a közgazdasági viszonyokban is nagy változásokat teremtett. A közgazdasági erőket az abszolút hatalom intézkedései elszibbasztották és lekötötték az alkotmány helyreállításával felszabadultak. Az 1867. és 1868-iki bőtermés magas ár nagy kivitel szokatlan pénzbőséget okozott. A vállalkozási szellem mely évek hosszú során szünetelt új életre kelt. Bankok takarékpénztárak hitelegyletek alapítása lett az úton-útfélen hangoztatott jelszó s egymás után keletkeztek a hitelnyújtó hitelközvetítő intézetek melyek között sok volt szilárd alapon nyugvó s ma is virágzó alkotás de sok volt a speculatióra alapított könnyelmű kísérlet es szédelgés. Miskolcz városa se maradt ment az alkotások e mámorától.” A Miskolczi Takarékpénztár emlékirata 1885.9.

A következmény nem is maradhatott el, 1873 májusában kitört pánik hatására bekövetkezett a pénzügyi krach. Az okok között a grümdolási láz mellett meg kell említeni a mezőgazdaságot sújtó sorozatos rossz termést, a korabeli államháztartás magas hiányát és az utolsó hazai kolerajárványt is.¹⁸

A kiegyezést követező évek után jött a fekete leves, a válság, majd az évtized végéig tartó kijózanodás. 1873 után a csődök időszaka következett, de emellett lassan megindult a hazai pénz- és hitelélet regenerálódása is. Utóbbi folyamat sikeréhez nagyban hozzájárult a törvényalkotás is. A megelőző évek tapasztalatait szem előtt tartva számos új, magas színvonalú törvény született, közte az 1875. évi kereskedelmi törvény, amely rendkívül liberálisan szabályozta a hiteléletet. A törvényalkotó hasonló válság kialakulását mindenekelőtt úgy kívánta megakadályozni, hogy megtiltotta a részvénytársaságoknak saját részvényeik megszerzését és zálogba vételét.¹⁹

Az 1870-es évek kapcsán még egy rendkívüli jelentőséggel bíró eseményt kell kiemelnünk, nevezetesen a jegybank átalakulását. A kiegyezést követően a pénzügyi élet e fontos kérdését a közös ügyek közé sorolták, hosszú távon a helyzetet az osztrák és magyar pénzügyminisztériumnak kellett megnyugtatóan rendeznie. Erre 1878-ban került sor.²⁰ Magyarország végleg lemondott egy önálló jegybank alapításáról és elfogadta az Osztrák Nemzeti Bank bankjegyeinek keresztárfolyamát. Ugyanakkor a megállapodásban ellentételezésként belefoglalták, hogy a bécsi székhelyű intézmény köteles a korábnál nagyobb fiókhálózatot kiépíteni Magyarországon. Megváltozott továbbá a bank felépítése – a székhelye továbbra is Bécs maradt, de minden üzletágban főintézetet hozott létre Budapesten, élén egy, az uralkodó által kinevezett kormányzóval –, illetve az intézmény új nevet kapott: Osztrák–Magyar Bank.²¹ A változás jelentős hatással volt a hazai pénzügyi életre, előnyösebb feltételeket teremtett a hitelélet vonatkozásában. Rövid távon ez leginkább a fiókhálózat látványos bővítésében jelentkezett, hosszú távon pedig rendkívül kedvezőek voltak a közös bank által bevezetett pénzügyi innovációk, illetve az azok által felszabadult források, melyek jelentősen növelték a pénzkínálatot.²²

Az 1873-as krachot követő recesszióból csak az évtized végén kezdett el éledezni a hazai pénzügyi élet, a következő évtizedre pedig már lényegesen javultak a gazdasági mutatók. Nőtt a tőkebeáramlás, melynek hatására látványosan estek a kamatlábak, ismét nagyszámban jöttek létre kisebb hitelintézetek, jelentős tőkeemelések történtek a pesti nagy bankoknál és nem elhanyagolhatóan gyorsan fejlődött a magyar gazdaságban meghatározó szerepet játszó mezőgazdaság is. A kedvező kamatozású hitelek megfelelő táptalajt biztosítottak a magyar ipar, kereskedelem és különösen nagybirtok számára, felfelé ívelő pályára állt a magyar gazdaság. Ebben kiemelkedő szerepet játszott, hogy a kormánynak sikerült az államadósságot olcsóbb hitelekkel alakítani, jelentős forrásokat megtakarítani, így a pénzkínálatot tovább bővíteni.

A hazai hitelintézetek mérlegei azt mutatták, hogy ebben az évtizedben a hosszú lejáratú hitelezés növekedése volt különösen jelentős, ezen belül kiugróan nagy arányban a jelzáloghitelek. A vidéki pénzügyintézetek esetében elsősorban földbirtokra, míg a budapesti intézmények vonatkozásában házakra, ingatlanokra nyújtottak hiteleket. A magyar hitelszervezet legfontosabb üzletága összességében továbbra is a mezőgazdasági jelzálogkölcson maradt. A hazai pénzügyi intézményrendszer azonban a kedvező folyamatok ellenére sem volt képes a kisbirtokosok igényeinek teljes mértékben megfelelni, melyet elsősorban a vidéki takarékpénztárak igyekeztek kielégíteni, de a nagy kockázat miatt meglehetősen magas kamatokat számítottak fel.²³ Ezekben az évtizedekben a magyar pénzügyi szervezetek elsősorban a gazdaság már kapitalizálódott részével álltak kapcsolatban.²⁴

¹⁸ BEREND T.–SZUHAY 1991.

¹⁹ Lásd: HOLBESZ 1939.; JIRKOVSKY 1945.; KÖVÉR 1986.

²⁰ KÖVÉR 1986.; KÖVÉR 1993.

²¹ TOMKA 2000. 331.

²² KÖVÉR 1993.

²³ Erre az akkut helyzetre a miskolci sajtóban megjelent cikkek több alkalommal is felhívták a figyelmet amint egy 1881-ben megjelent publicisztikában olvashatjuk: „...aki falun él láthatja a köznépség elszegényedését az eddigi hitelintézetek és takarékpénztárak a népek kisebb kölcsönt nem adnak másrészt amíg a szegény ember utánajár tetemes időmúlásztás és költségbe kerül.” BORSOD–MISKOLCI ÉRTESÍTŐ 1881.01.06. (1. sz.)

²⁴ TOMKA 2000. 338–339.

Az 1880-as évek legfontosabb eredménye volt, hogy létrejöttek – az 1873-as pénzügyi gazdasági válság tanúságait leszűrve – azok a keretek, amelyek alapot teremtettek a következő évtized nagy expanziója számára. Kialakult azoknak az elsősorban fővárosi pénzintézeteknek a köre, amelyek az első világháborúig meghatározták a magyar bankügy fejlődését, tágabb értelemben fő vonalaiban kiformlódott a magyar pénzügyi intézményrendszernek az az üzleti szerkezete, amely hosszú ideig meghatározó maradt. Ebben az évtizedben előrelépett a hazai pénzügyi élet integrációja, országosan kiegyenlítetté váltak a kamatviszonyok. Utóbbi egyrészt az Osztrák–Magyar Bank fiókhálózatának bővítése, másrészt a fővárosi nagy bankok és a vidéki takarékpénztárak szorosabb együttműködése miatt következett be.

A század utolsó évtizedétől az első világháború kitöréséig terjedő időszakot kétségkívül tekinthetjük a hazai hitel- és pénzintézetek virágkorának. Ebben a közel negyedszázadban a magyar bank és takarékpénztári rendszer olyan gyors és kiegyensúlyozott fejlődést mutatott, melyre sem korábban, sem az elmúlt évszázadban nem találunk példát. Ez a gyors fejlődés természetesen összefüggött a magyar gazdaság egészének, különösen is a főváros iparának, közlekedésének, kereskedelmének minden korábbinál nagyobb dinamizmusával. Ugyanakkor az is tagadhatatlan, hogy a hazai hitelintézetek fejlődésének üteme, lendülete felülmúlta a gazdaság többi szektorát és különösen figyelemreméltó, hogy a korszak recessziói – például a millenniumot követő visszaesés – lényegesen kevésbé érintették a pénzügyi intézményrendszert, mint akár az ipart, akár a mezőgazdaságot vagy a kereskedelmet. Tulajdonképpen egyértelműen kijelenthető, hogy a századfordulóra a hitel- és pénzügyi szektor a magyar gazdaság legfejlettebb ágazatává vált. Ebben a korszakban tovább formálódott az univerzális bankok rendszere. Az egyes hitelintézeti típusok alapvetően már csak fő tevékenységi köreikben különböztek egymástól, a takarékpénztárak és a részvénytársasági bankok üzletkörének határai elmosódtak.²⁵

Az 1880-as évek gazdasági fejlődését még jelentősen lassította, illetve hátráltatta a közös valuta, az osztrák értékű ezüstforint értékingadozása. Gondot okozott, hogy az osztrák forint névértékű állam- és bankjegyek, valamint a mozgó árfolyamú ezüstérmék ugyan egyaránt törvényes fizetőeszközök voltak, de előbbieket nem lehetett szabadon nemesfémre váltani. Ennek oka, hogy többszöri kísérlet ellenére sem sikerült ennek papírpénz fedezetét megteremteni.²⁶ Miután az európai országok a század második felében sorra álltak át az aranypénzrendszerre, jelentősen mérsékelte az ezüstkeresletet, mely visszatükröződött az ezüstforint árfolyamában is. A legnagyobb gondot mégsem az értékének hanyatlása, hanem a rendkívüli ingadozása okozta, mely kiszámíthatatlanná tette, jelentősen megnegatívulva a külkereskedelmet. A rendezésre 1892-ben került sor, mely során meghatározó szerepet játszott *Wekerle Sándor*, az akkori magyar pénzügyminiszter. Felemás megoldás született ugyan, hiszen az új pénz, az aranykorona bevezetése mellett továbbra is törvényes fizetőeszköz maradt az ezüstforint, így „*sánta aranyvalutának*” is nevezték. E kifejezés duplán is érvényes volt, mert nemcsak a régi pénz maradt hivatalos fizetőeszköz, de az új pénz esetében az Osztrák–Magyar Bank nem vállalt készfizetési kezességet, azaz nem váltotta át aranyra. Ezt a problémát úgy hidalták át, hogy a bankjegyet bárki átválthatta olyan külföldi valutára, amiért a kibocsátó arany készfizetést vállalt. Alapvetően a pénzreform meghozta a kívánt eredményt: a valutakurzus állandósult, csökkentek a kamatlábak, javult a monarchia és a külföldi pénzpiacok közötti kapcsolat és csökkentek a tranzakciós költségek. Mindezek hatására a század utolsó évtizedétől a valutarendszer reformja kedvező feltételeket teremtett a hazai hitelélet, illetve a pénzügyi intézményrendszer további fejlődésének.

A pénztömeg gyorsan nőtt és a kedvező körülmények hatására egy, a kiegyezést követő tőzsdei fellendüléshez hasonló folyamat bontakozott ki. Az alapítási hullám természetesen ezúttal sem kerülhette el a pénzügyi szektort, ismét sorra jöttek létre az új pénzintézetek, illetve a tőkeerős hitelintézetek maguk is részt vettek vállalatalapításokban. A konjunktúra a millennium évében tetőzött, majd lassulni kezdett, a századfordulóra pedig a gazdasági pangás jelei mutatkoztak. Ennek eseményei és hatása azonban már túlmutat a vizsgált korszakon.

²⁵ Lásd: HOLBESZ 1939.; JIRKOVSKY 1945.; KÖVÉR 1986.; BEREND T.–SZUHAY 1991.

²⁶ Ez a párhuzamos valutarendszer azért okozott különösen nagy nehézséget mert az ezüstforint belértéke nem feltétlenül egyezett meg névértékével. TOMKA 2000. 44–45.

A század utolsó évtizedében a hazai pénzüzetek legfontosabb aktív üzletága továbbra is a jelzáloghitelezés volt. Ez jelentős kockázatokat rejtett magában, hiszen idegen tőkék túlnyomó része rövid lejáratúak voltak. A pénzüzetek a jelzáloghitelek egyre nagyobb arányát fordították építkezésekre, hasonlóan az ekkoriban egyre jelentősebbé váló hitelezési üzletághoz, a községi kölcsönhöz. Utóbbi, amint arra a neve is utal, a törvényhatóságok és községek vették fel, melynek fedezeteként valamely rendszeres jövedelmüket kötötték le, mint például az államsegélyeket vagy a közüzemi díjakat. Mindkettő esetében igaz, hogy általában nagy összegűek és hosszú törlesztési idejűek voltak. A jelzáloghitelezés után a pénzüzetek második legfontosabb aktív üzletágát a rövid lejáratú, likvid hitelek, a váltók jelentették, melyhez jelentőségében lassan kezdett felzárkózni a folyószámlahitelezés.

Zárásaként meg kell említeni, hogy a századfordulón is folytatódott az 1880-as években elkezdődött törvényalkotási folyamat, mely korszerű kereteket biztosított a szektor működése számára, többek között elősegítette az előbb említett folyamat kiteljesedését. Kiemelkedő jelentőséggel bírt az 1909. évi VIII. tc. adózási szempontból a takarékpénztárakat ugyanabba a kategóriába sorolta, mint a nyilvános számadásra kötelezett cégeket, tehát a magyar pénzügyi élet gerincét alkotó takarékpénztárakra gyakorlatilag ugyanaz a szabályozás vonatkozott, mint a legnagyobb részvénytársasági bankokra.²⁷

A MISKOLCI PÉNZ- ÉS HITELINTÉZETEK A 19. SZÁZADBAN

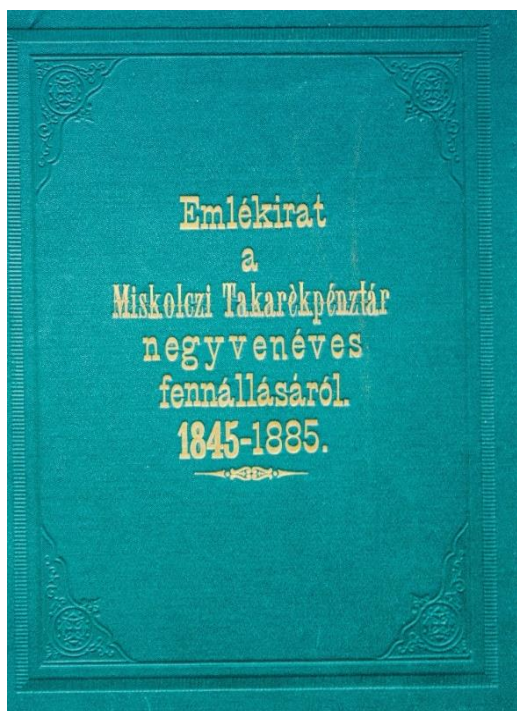
A tanulmány elején olvasható előszóban mindenekelőtt a témaválasztás okaira, annak újszerűségére kívántunk rávilágítani. Már ott utaltunk rá, hogy jelen alap kutatás egy hosszú távú – 3 évre tervezett – munka első lépése, melynek legfőbb feladata a rendelkezésre álló levéltári források feltérképezése, illetve a korabeli sajtó áttekintése, összességében a kutatási program fundamentumainak lerakása. Ennek kapcsán megkerülhetetlennek ítéltük a hazai pénzügyi intézményrendszer 19. századi fejlődésének áttekintését, megfelelő háttérrel biztosítva kutatási eredményeink ismertetéséhez.

Tanulmányunk folytatásában összegezni kívánjuk a vizsgált korszakban Miskolcon működő pénz- és hitelintézetek történetére, tevékenységére vonatkozó eddigi kutatási eredményeinket. Utóbbi kapcsán előre kell bocsátanunk, hogy alap kutatásról lévén szó a helyi pénzüzetek gazdálkodása, tőkeereje és pénzügyi mutatói kapcsán elsősorban a legfontosabb jellemzőket, adatokat vettük számba, ezért a kutatásnak jelen a stádiumában részletes összehasonlító elemzés elkészítésére nem vállalkoztunk. Ezt a jövőben önálló tanulmány formájában kívánjuk publikálni. Az eddig elvégzett munka fókuszába a helyi pénzüzetek alapításának körülményeit, a működésük során bekövetkezett változásokat helyeztük, illetve azt vizsgáltuk, hogy Miskolc esetében hogyan tükröződtek vissza a magyar hiteléletre jellemző országos tendenciák. Különösen a kiegyezést követő évek kaptak kiemelt figyelmet, tekintettel arra, hogy – az 1845-ben alapított Miskolczi Takarékpénztár mellett – ekkor jöttek létre a század második felének meghatározó helyi pénzügyi szervezetei. A „Gründerzeit” számos pénzügyi vállalkozást hívott életre a városban, de közülük hosszú távon mindössze három bizonyult életképesnek, melyek a már említett takarékpénztárral együtt alapvetően meghatározták a város 19. századi hiteléletét. A kiegyezést követően létrejött pénzüzetek alapításának, majd a kezdeti éveik történetének feldolgozása megítélésünk szerint egyrészt hiánypótló, másrészt rendkívüli jelentőséggel bír, hiszen nem egy közülük néhány éven belül átalakult, részben módosítva az alapítók által megfogalmazott eredeti célokon, hitelintézeti formán, tevékenységi körön, nem utolsósorban magán az elnevezésen. Ezen időszak részletes feltárása mindezedáig nem történt meg, ezért indokolható módon alap kutatásunk egyik legfontosabb feladatának e terület vizsgálatát tekintettük.

²⁷ Lásd: JIRKOVSKY 1945.; KATUS 1987.; BEREND T.–SZUHAY 1991.; TOMKA 2000.

A helyi hitelintézetek bemutatása kapcsán azon intézményekre helyeztük a fő hangsúlyt, melyek múltjának feltárása eddig kevesebb figyelmet kapott. Az elmúlt évtizedekben a miskolci pénz- és hiteléletre vonatkozóan csupán két érdemi munka látott napvilágot. 1992-ben a Herman Ottó Múzeum akkori munkatársai *Bankélet és hitelviszonyok Északkelet-Magyarországon (1844–1949)* címmel rendeztek időszaki kiállítást, melyhez kiállítási katalógust is megjelentettek. E kiadvány azonban – már csak jellegéből fakadóan is – csupán a legfontosabb események és tendenciák számbavételére hagyatkozott és elkészítését nem előzte meg sem levéltári kutatás, sem a korabeli sajtóban megjelent rendkívül értékes anyag áttekintése.²⁸

A téma egyetlen, tudományos igényvel készült feldolgozása az ezredfordulón született. A Miskolc-monográfia IV. kötetében megjelent munka már tömör összefoglalását adja a helyi pénzügytörténetnek, ugyanakkor a szerzőjének igazodnia kellett a kötet által biztosított szűkre szabott terjedelmi keretekhez, mindezt úgy, hogy egy, az általunk kijelölt korszaknál tágabb időintervallum pénzügyi fejlődésének áttekintésére vállalkozott.²⁹



A Miskolczi Takarékpénztár emlékiratának borítója (1885)³⁰

Ez a kutatás már meghaladta a hazai szakirodalomban elérhető adatokat és a szerző levéltári dokumentumokra támaszkodva írta meg tanulmányát, de esetében is igaz, hogy a korabeli sajtót nem használta.

A logika azt diktálná, hogy legnagyobb terjedelemben a város legkorábbi alapítású, legnagyobb múlttal rendelkező pénzügyintézetének, az 1845-ben létrejött Miskolczi Takarékpénztárnak a történetét tárgyaljuk. Munkánkban azonban mégis arra törekedtünk, hogy egyenlő súllyal mutassuk be a város összes jelentős pénzügyintézetét. Döntésünk indoka, hogy 1885-ben, a takarékpénztár alapításának 40. évfordulóján a kortársak összeállítottak egy alapos összefoglaló munkát, mely bemutatja a pénztár első négy évtizedének történetét. Az ezredfordulón született két említett szakirodalom is jelentős részben erre a kiadványra hivatkozik, ezért indokolatlannak tartottuk annak újbóli részletes megismétlését. Mindemellert nem kétséges, hogy az 1885-ben készült emlékirat rendkívül értékes forrás, mely jelenleg csak a levéltárban kutatható, digitálisan nem hozzáférhető. Éppen ezért az elmúlt egy évben elvégeztük a kiadvány digitális feldolgozását, melyet teljes terjedelemben mellékelünk tanulmányunkhoz.

²⁸ DOBROSSY 1992/c.

²⁹ A Miskolc monográfia IV. kötetében a szerzők Miskolc városfejlődését a szabadságharctól az első világháború végéig dolgozták fel. KÁPOLNAI 2003/A.; KÁPOLNAI 2003/B.

³⁰ MNL BAZMLT VII.d. 956/1853.

A MISKOLCZI TAKARÉKPÉNZTÁR

Miskolcon valamiféle hitelintézet vagy pénzügyi alap létrehozásának gondolata már a 18. század utolsó évtizedében megfogalmazódott a város vezetőiben, csaknem fél évszázaddal az első takarékpénztár létrejötte előtt. Ennek nyomát a városi jegyzőkönyv egy 1794-ben kelt bejegyzésében találjuk: „A szomorú köztapasztalás legnagyobb bizonyosága lehet arra, hogy ezen nemes városnak mihelyt valamely extraseriális költsége elől adja magát, azon kívül ha tsak keservesen fizetni szokott adójukból a lakosok nem teljesítetik, máshonnan az lakosoknak meg érzések nélkül ezen rendkívül magát előadott költséget kipótolni vagy teljesíteni lehetetlen. Hogy tehát valahára ezen Ns Városnak legyen cassaja, mely... a Lakosok az magát ezentúl elől adandó extraseriális költségekben felsegíttessenek, s azok minden megérzés vagy enervatio nélkül kipótolthassanak.”³¹ Mint látjuk, a jegyzőkönyvi bejegyzésben nem egy klasszikus értelemben vett pénzügyintézet alapítása merült fel, inkább annak valamiféle előképe, melynek elsődleges célja magának Miskolcnak, a város költségvetésének, illetve adósságainak finanszírozási problémáinak a megoldása lett volna.

Miskolc első pénzügyintézetének megalapítására még mintegy fél évszázadot kellett várni és csak az 1840-es évek derekán került rá sor. Létrejöttét a Fáy András által elindított – tanulmányunk első felében bemutatott – kezdeményezés inspirálta. Nem véletlen tehát, hogy céljaiban, szellemiségében is Fáy elképzelései tükröződtek vissza: „... módot nyújtani a kézi munkára utalt, s általában a szűkebb anyagi viszonyok között élő honpolgároknak, hogy megtakarított filléreiket biztosan és úgy helyezhessék el, hogy a betett tőke azonnal kamatozzék, s a szükséghez képest azonnal, vagy rövid idő alatt kivehető legyen; felébreszteni, vagy fokozni ez által a kedvet és ösztönt a takarékosagra, másfelől összegyűjteni a különben heverésre utalt vagy könnyen elkallódó apróbb tőkét, s oda fordítani azokat nagyobb összegekben, ahol olcsó hitelre szükség mutatkozik.”³² Az életre hívók a tervezett takarékpénztár esetében ugyan nem zárták ki a jövőbeli osztalékfizetés lehetőségét, de működtetését alapvetően *humanisticus* jelleggel képzelték el.

E szellem köszön vissza az alapítók személyében is, akik között alig találunk üzlembereket. Megálmodói döntően miskolci és vármegyei tehetős, a nép boldogulásáért melegen érdeklődő, szélesebb látókörű birtokosok, ügyvédek és kereskedők, nem utolsósorban haladó szellemű helyi politikusok voltak. A pénzügyintézet létrehozásában az a nemesség játszott meghatározó szerepet, amely a miskolci Major utcában működő tudós társaságba tömörülve tevékeny mozgatója volt a korban a polgári átalakulásért folytatott reformkori küzdelemnek és amelyik az átalakulás megindulásával teljes erővel vetette bele magát az új típusú gazdaság kiépítésébe. Az ő köreiből termékeny talajra találtak Fáy pénzügyi elképzelései. A város birtokos nemességében – annak is inkább a vármegyei hivatalos viselő tagjaiban és az ügyvédek között – volt meg legerősebben a változtatás igénye, illetve gazdasági, társadalmi helyzetük-nél fogva leginkább ennek a rétegnek volt meg a lehetősége az első miskolci pénzügyintézet létrehozására.³³ Az alapító részvényesek névsorán, illetve az egyes nevek mellett feltüntetett részvénytáblán végig tekintve kitűnik, hogy ők voltak azok, akik a pénztár indulásához szükséges alaptőke majd kétharmadát jegyezték.³⁴

³¹ MNL BAZML IV-501/a. 21. köt. (1794). Részben publikálja: RÉMIÁS 1992.

³² *A Miskolczi Takarékpénztár emlékirata* 1885.

³³ TÓVÁRI 1997. 95.

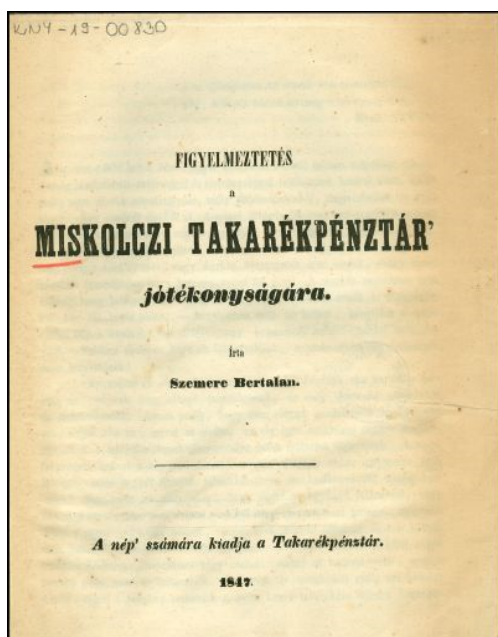
³⁴ Jellemzően az a fiatal nemesség – amely az 1846-os választásokon az országgyűlésbe juttatta Szepessy Lászlót és Szemere Bertalant – alapította a Miskolczi Takarékpénztárat. Az alapító részvényesek között egymás után sorakoznak a megye radikális nemességének legkiválóbb alakjai: a Kun család tagjai (János József Miklós és Lajos) a Vadnayak a Ragályiak – közülük heten is képviselték a családot – a Majthényi testvérek az országgyűlésben is meghatározó képviselők Szepessy László Szemere és Palóczy. Mellettük már megtalálhatjuk a reformkorban még gyenge csak szárnyát bontogató helyi tőkés-kereskedő-vállalkozó polgárság képviselőit is akik a kiegyezést követően két évtizedben átveszik majd a vezetést a miskolci pénzügyintézetek élén. Közülük is kiemelkedik Lichtenstein József helyi vaskereskedő – aki két évig 1850-1852 között a pénztár vezetését is ellátta - akinek a fia és unokája egyaránt egy-egy helyi pénzügyintézetnek lesz majd a század második felében az elnöke.

TÓVÁRI 1997. 96–98.; *A Miskolczi Takarékpénztár Emlékirata* 1885. 24–25.

Az első értekezletekre 1844 novemberében került sor. Az összejövetelek báró Vay Lajos, Borsod vármegye főispánjának elnökletével négy napon át tartottak. A tárgyalásokon biztosan jelen volt a kor ismert ügyvédje, *Bárány Farkas, tolcsvai Nagy Gedeon* főszolgabíró, *Dominkovics Lajos* megyei főpénztárnok, az egykori országgyűlési képviselő *Vadnay Lajos, Herke Lajos* és *Povószky István* ügyvédek, *Kraudy László* magánzó, illetve a város vagyonos pénzembereit két helyi kereskedő, *Lichtenstein József* és *Furman Ferdinánd* képviselte.³⁵ A pénztintézet első alapszabályát *Lichtenstein József* dolgozta ki, melynek mintájául az 1842-ben alapított Pozsonyi Takarékpénztár regulái szolgáltak.³⁶ A következő év januárjában megtartott közgyűlésen került sor a végleges formába öntött szabályzat elfogadására. Szintén ezen az összejöveteleken közfelkiáltással választották meg a társaság elnökét – a már említett báró Vay Lajost – és pénztárnokát, *Kraudy Józsefet*.

A vezető tisztségviselők mellett a takarékpénztár hivatalnoki gárdáját is megválasztották. A kor viszonyaira, illetve a vállalkozás újszerűségére jellemző, hogy kellő szaktudással rendelkező hivatalnokokat nem találtak a városban, ezért az alkalmasnak vélt jelölteket a szükséges gyakorlat megszerzésére kötelezték.

A Miskolczi Takarékpénztár vagyonát 300 darab, egyenként 100 forint névértékű részvény kibocsátásával teremtették elő, melyet 128 részvényes jegyzett.³⁷ A takarékpénztár 1845-ben kezdte meg működését, de a részvényesek a tervezett alaptőkének ekkor még csak a felét fizették be. Az alapítók névsorát végig olvasva két személyre külön felhívni a figyelmet: nevezetesen a város két nagy formátumú országgyűlési követére, a miskolci születésű *Palóczy Lászlóra* és *Szemere Bertalanra*. A Borsod megyei Vattáról származó *Szemere* korának rendkívül izgalmas alakja, hiszen az ifjú reformkori politikusi gárda egyik legtehetségesebb és legszélesebb látókörű tagja volt. Munkásságára, sokoldalúságára, nem utolsósorban teherbíráására jellemző, hogy az országos ügyek mellett nagy hangsúlyt fektetett szülőföldje, Borsod vármegye, illetve a megyeszékhely Miskolc gazdasági, kulturális, kereskedelmi életének felvirágoztatására is.



Szemere Bertalan: Figyelmeztetés a Miskolczi Takarékpénztár jótékonyására (1847)

Szemere nemcsak a takarékpénztár megalapítása körül bábáskodott, de létrejötte után 2 évvel – az intézmény anyagi támogatásával – egy nyomtatványt jelentett meg „*Figyelmeztetés a miskolci takarékpénztár jótékonyására*” címmel. Írásában irodalmi vénáját csillogtatva képletesen ecsetelte az intézmény áldásait.³⁸ Az alapítók névjegyzékén végig tekintve, a legnagyobb részvényesek között találjuk a már említett két Vay bárót, továbbá *Tajthy Józsefet, Ragályi Jánosnét, özv. Majthényi Gábornét* és *Grünbaum Danielt*. Ők mindannyian 10–10 értékpapír birtokosai voltak. Ugyanakkor a részvényesek legtöbbje 1–2 papírral rendelkezett.

A vármegyei politikusok támogatását élvező – akik többek között a megyeháza egyik helyiségét bocsátották a takarékpénztár rendelkezésére – intézmény 1845 nyarán kapta meg a helytartótanács engedélyét és kezdhette meg tényleges működését.

³⁵ A reformpárti politikus 1831 és 1845 között Borsod vármegye főispánja volt részt vett az 1848/49-es szabadságharcban.

³⁶ ORTVAY 1892.; GAUCSIK 2014.

³⁷ A teljes névsort lásd a mellékletben: *A Miskolczi Takarékpénztár emlékirata* 1885. 23–24.

³⁸ *Szemere Bertalan* ebben az írásában két gazda esetén keresztül mutatja be a takarékpénztár illetve a takarékoság szellemének előnyeit és buzdítja kortársait a takarékosági eszme meghonosítására. SZEMERE 1847.

Jellemző az alapítók szellemiségére, hogy maguk is nagy hangsúlyt fektetettek a takarékoságra, melynek *cultusa annyira ment, hogy a választmányi üléseken leendő használatra mindenik választmányi tag saját költségén készíttetett széket magának, s különleges megbízatásokért egyik sem számolt fel munkadíjt.*³⁹

A szabadságharc kitöréséig a pénztár a remélt ütemben fejlődött.⁴⁰ A forradalom bukása azonban nemcsak országos, de lokális szinten is visszavetette a gazdaság, benne a pénzügyi intézményrendszer fejlődését. Az 50-es években helytartótanácsi utasításra módosítani kellett a Miskolczi Takarékpénztár alapszabályán, átszervezésre került az intézmény vezetése – többek között a pénztár élére elnök helyett igazgatót neveztek ki –,⁴¹ illetve az új, udvarhú megyei vezetés döntése folytán a megyeházán működő irodát is el kellett hagyni. Az intézmény a *Felső Piacz*, későbbi Széchenyi utcán – az ún. *Mayer Rezső-féle* házban – bérelt magának új irodát. A talpon maradás érdekében, illetve a forradalom idején elveszített alaptőke pótlására a részvényesek befizették az eredetileg meghatározott részvénytőke még hiányzó részét. 1855-ben az alaptőke 30 000 forintra, majd újabb három év elteltével 31 500 forintra emelkedett, így a pénztár helyzete stabilizálódott. Az 1850-es években mind a betétesek száma, mind a befizetett összegek egyenletesen emelkedő tendenciát mutattak. A kiegyezésig a pénztár eredményeiben csupán két évben – 1861, 1864 – volt tapasztalható visszaesés. Ennek hátterében a rossz mezőgazdasági termés húzódtott meg. Amint a takarékpénztár első 25 éves működésének adataiból kitűnik, a vezetőség rendkívül eredményes gazdálkodást folytatott, hiszen a pénzforgalom közel hússzorosára, a betétitőke-állomány majd harmincszorosára emelkedett. A váltótárca és a jelzáloghitelek arányát összehasonlítva megállapíthatjuk, hogy a takarékpénztár a jelzáloghitelezés területén passzív üzletpolitikát folytatott. Az intézmény vezetése ezt az üzletágat kockázatos befektetésnek tartotta. Ezzel szemben a vizsgált negyedszázad alatt a likvid váltótárca állománya látványos emelkedést mutat.

A likvid váltótárca állománya (forint) 1845–1870

| <i>Évi zárlat</i> | <i>Alaptőke</i> | <i>Pénztári forgalom</i> | <i>Betét tőke</i> | <i>Zálogkövetelés</i> | <i>Váltótárca</i> | <i>Éves nyereség</i> |
|-------------------|-----------------|--------------------------|-------------------|-----------------------|-------------------|----------------------|
| 1845 | 15.000 | 243.920 | 51.648 | 10.104 | 8.170 | 749 |
| 1850 | 15.000 | 411.549 | 104.031 | 12.445 | 3.050 | 4.252 |
| 1855 | 30.000 | 1.299.420 | 191.105 | 35.335 | 6.500 | 6500 |
| 1860 | 31.500 | 3.031.838 | 447.792 | 38.820 | 288.755 | 14.190 |
| 1865 | 31.500 | 2.452.248 | 589.195 | 50.939 | 311.630 | 11.100 |
| 1870 | 31.500 | 4.689.997 | 1.447.606 | 83.451 | 503.465 | 19.437 |

Figyelemre méltó eredmény, hogy a pénzügyi intézmény működésének első negyedszázada alatt huszonötöszeresére növelte nyereségét. A hatékony gazdálkodásnak köszönhetően a takarékpénztár 1852-től a részvényesek után már osztalékot fizetett. Az éves osztalék mértéke a pénztár eredményeivel párhuzamos emelkedést mutat, hiszen annak nagysága szűk két évtized alatt meghatszorosozódott.⁴²

Éves osztalék 1852–1870

| <i>Év</i> | 1852 | 1855 | 1860 | 1865 | 1870 |
|--------------------------|-------------|-------------|-------------|-------------|-------------|
| OSZTALÉK (FORINT) | 10 | 20 | 46 | 37 | 61 |

³⁹ A Miskolczi Takarékpénztár emlékirata 1885. 4.

⁴⁰ A Miskolczi Takarékpénztár emlékirata 1885. 5–7.

⁴¹ A Miskolczi Takarékpénztár vezetőinek tisztviselőinek listáját lásd: A Miskolczi Takarékpénztár emlékirata 1885. 10–11.

⁴² A táblázatokban szereplő adatsorokat a Miskolczi Takarékpénztár üzleti kimutatásai alapján állítottuk össze. MNL BAZML VII.d.

Ugyanakkor az adatok elemzése kapcsán feltétlenül alá kell húznunk, hogy a kiegyezésig a Miskolci Takarékpénztár a város, illetve a vármegye hitel- és pénzpiacán monopolhelyzetben volt. Egyedüli szereplőként gyűjtötte a megtakarításokat és nemcsak a megyeszékhelyen, de a megye egész területén.⁴³ Ez a kiváltságos helyzet természetesen alapvetően hozzájárult az üzleti eredmények rendkívül látványos növekedéséhez. Ennek ellenére azt gondoljuk, hogy indokolható módon volt büszke az emlékirat megfogalmazója, amikor a pénztár korabeli szerepét méltatta: „Az 50-es, 60-as években, midőn Borsodban az uzsora kegyetlenül pusztított, s egyre szedte áldozatait a nép minden rétegéből, az intézet olcsó pénze volt a szorongatott adós végső menedéke.”⁴⁴

A kiegyezést követően új pénzüintézetek – melyeket alább részletesen tárgyalunk – jöttek létre Miskolcon, alapvetően megváltoztatva a város hitelpiacát. Ugyanakkor a konkurencia megjelenése nem csökkentette sem a takarékpénztár betétállományának növekedését, sem az intézmény nyereségét. Mindkét esetben folytatódott a dinamikus növekedés. Előbbi az 1873-as válságig duplájára, 784 ezer forintról 1 millió 571 ezer forintra, míg a pénztár nyeresége 14 400 forintról 30 000 forintra emelkedett. Ugyanakkor a felelős gazdálkodásnak köszönhetően a kifizetett osztalék mértéke nem nőtt a nyereséggel arányosan: 1867-ben 48 forintot, 1873-ban 60 forintot fizettek papíronként. A nyereség nagyobb hányadát előrelátóan az intézmény tartalékalapjában különítették el, mely ebben a hat évben – 1867–1873 között – több mint megduplázódott [6867 forint/15 583 forint].

A kiegyezést követően egyrészt a kormány ajánlásai, másrészt a konjunktúra idején megemelkedett hitel- és pénzforgalom miatt módosítani kellett az alapszabályon, nem mellesleg az újonnan létrejött pénzüintézetek által támasztott konkurencia is megkövetelte, hogy hatékonyabbá tegyék a napi működést, az ügyfelek kiszolgálását. 1869 novemberében a pénztár vezetése már arról tájékoztatott, hogy *tekintetbe véve a folytonosan növekedő forgalom igényeit különösen a t. cz. közönségnek a kölcsön-pénzhez, lehetőleg gyors és könnyű hozzá juthatását* előmozdította. Minden délelőtt egy 11 fős bizottság azonnali hatállyal döntött a hiteligenlésekről, illetve szélesítették a folyósítható hitelek skáláját, melynek részleteiről, feltételeiről pontos tájékoztatást adtak.⁴⁵

Az intézet vezetése mindemellett nemcsak a pénztár hatékony gazdálkodására fordított különös gondot, de arra is törekedett, hogy a pénzüintézet állományában évtizedeket eltöltő dolgozók megfelelő megbecsülésben részesüljenek. Ennek szellemében az 1874. évi közgyűlésen *megalkották és az alapszabályokba fölvétetett a nyugdíjszabályzat, mely az intézeti rendes hivatalnokok esetleges nyugdíjazását szabatosan körülírja, és kimondja, hogy az intézet, összes vagyonát terhelő szolgálat gyanánt, magára vállalja mindenik állandóan alkalmazott, évi rendes fizetéssel ellátott, s önhibáján kívül munkaképtelenné vált hivatalnoka jogos nyugdíjigényének szabályszerű kielégítését.*⁴⁶

A takarékpénztár kedvező gazdasági eredményei lehetővé tették, hogy 1872-ben, az intézmény történetében először – a Miskolci Nemzeti Színházzal szemben, a Széchenyi utca 86. sz. alatt – önálló, saját tulajdonú székházat építtethetett. A város frekventált helyén elkészült székház méltóképpen szimbolizálta a Miskolci Takarékpénztár rangját.⁴⁷

⁴³ A legközelebbi takarékpénztár Abaúj vármegyében Kassán működött melyet *Fiedler Károly* vaskereskedő alapított. Ez a pénzüintézet a miskolci előtt egy évvel 1844-ben kezdte meg tevékenységét és alaptőkéje a Miskolci Takarékpénztárhoz hasonlóan 15.000 forint volt. BORSODY–SZIKLAY 1896.

⁴⁴ *A Miskolci Takarékpénztár emlékirata* 1885. 9.

⁴⁵ BORSOD–MISKOLCI ÉRTESÍTŐ 1869.10.28. (43. sz.)

⁴⁶ *A Miskolci Takarékpénztár emlékirata* 1885. 8.

⁴⁷ Az 1870-es évek elején épített székház az 1878-as nagy miskolci árvíz során jelentősen megrongálódott a mai formáját – mely a képen is látható – a századfordulón nyerte el. DOBROSSY 2006. 85–87.

BORSOD–MISKOLCI ÉRTESÍTŐ 1871.03.08. (11. sz.); BORSOD–MISKOLCI ÉRTESÍTŐ 1872.10.24. (42. sz.)



*A Miskolczi Takarékpénztár 1872-ben épült, a század végén felújított reprezentatív épülete
19. század végi fényképen*

(II. Rákóczi Ferenc Városi és Megyei Könyvtár, Miskolc; Barna-féle Képeslap Gyűjtemény)

Az 1873-as válság a takarékpénztár gazdálkodásán, üzleti eredményein is nyomot hagyott, mely elsősorban a tartaléktőke csökkenésében volt tetten érhető.⁴⁸ Működése azonban biztos alapokon nyugodott, elsősorban annak köszönhetően, hogy *a vezetőség intézkedéseit conservatív szellem, ti. az alapszabályokhoz merev ragaszkodás, s a risico-vállalkozásoktól való óvatos tartózkodás lengte át.* Ennek ellenére az előjárók és a részvényesek 1878-ban arról döntöttek, hogy a stabilitás megőrzése érdekében ismét felemelik mind a részvények számát, mind azok névértékét. A döntés eredményeként a részvénytőke megháromszorozódott és megközelítette a 100 000 forintot.⁴⁹ Ahogyan az Emlékiratban olvashatjuk, *e művelet által az intézet jelentékenyen emelte forgalmi tőkét, fokozta – szemben a betevőkkel – a fedezet biztosságát, s növelte az új részvényesek személyeiben az intézet tekintélyét és szellemi erejét.*⁵⁰

A konzervatív üzletpolitika, a fizetőképesség fenntartása a gyakorlatban azt jelentette, hogy hitelt csak *a helybeli és vidéki pénzügyintézeteknek koronként adott kisebb-nagyobb kölcsönök, néhány az újabb időben adott törlesztési, s Miskolc városának adott tetemesebb kölcsönön kívül, nem adott az intézet másra kölcsönt, mint készfizető kezesség vagy betáblázás mellett, 4 havi lejáratra kiállított kötelezvényekre, vagy 4, kivételesen 6 havi lejáratú s legalább 3 váltókötelezett által aláírt váltókra, vagy kézi zálogokra.*⁵¹

⁴⁸ A tartaléktőke a válság évében drasztikusan 15.583 forintról 186 forintra csökkent.

⁴⁹ A 320 darab egyenként 300 forint névértékű részvényekből 96.000 forintos alaptőke képződött. KÁPOLNAI 2003/A 294.

⁵⁰ A Miskolczi Takarékpénztár emlékirata 1885. 7.

⁵¹ A Miskolczi Takarékpénztár emlékirata 1885. 8.

A részvénytőke nagyságát a 70-es évek második felére sikerült ugyan megfelelő szintre emelni – bár még így is elmaradt a város másik három pénzügyi intézményének vonatkozó adataitól –, de a tartaléktőke nagysága még továbbra is jelentősen elmaradt a válságot megelőző évek 16.000 forintos értékéhez képest. Ezt a hiányt csak 1883-ra sikerült korrigálni. A következő évtizedekben a tartaléktőke-állományát folyamatosan bővítették és a századfordulón már megközelítette a 200 000 koronát. Mindemellett a biztonságos működés érdekében 1885-ben egy önálló tartalékalapot is létrehozta, mely a század végére elérte a 300 000 koronát és önmagában is meghaladta a tartalék- és részvénytőke együttes állományát.



*A Miskolczi Takarékpénztár Széchenyi utcai székházának homlokzatát egykor díszítő öntött vas tábla: , melyen kaptár méhekkal, a takarékoság és munka szimbólumaként
Készült Hercz Jenő Miskolczi Gépgyárában (é.n.) HOM TGY Ltszn.(Fotó: Mészáros Viktória)*

A takarékpénztár tőkeerejét az alapítástól elsősorban a betétek biztosították. A betétállomány a 19. század folyamán egyenletes növekedést mutatott. Kisebb törést csak a szabadságharcot követően, a 60-as évek aszályos éveiben és a '73-as válság idején tapasztalunk. Az utolsó negyedszázadban, egészen korszakunk végéig pedig stabilan, évről évre emelkedett. E tekintetben élen járt a város pénzügyi intézetei között, hiszen az 1890-es évek elején a betétállománya már meghaladta a 3 millió forintot, így Miskolc legrégebbi pénzügyi intézete önmagában nagyobb betétállománnyal rendelkezett, mint a másik három miskolci hitelintézet együttvéve.⁵² A betétek a takarékpénztár éves pénzügyi mérlegeinek terheroldalán általában 70-75%-kal szerepelt, amely helyi szinten kiugróan magasnak számított. Összességében az intézmény vezetői a század végéig ragaszkodtak az alapítók által megfogalmazott konzervatív üzletpolitikához. A mérleg aktív [vagyon] oldalán változatosabb volt a váltótárca alakulása. Ennek növekedése a vizsgált korszakban többször is megszakadt. Az 50–60-as években – amint a táblázat adataiból is látszik – állománya többször is visszaesett, de a '73-as válság után egy évtizedig tartós pangás következett. Ez az állapot csak az 1880-as évek közepén változott meg és a század utolsó évtizedében már meghaladta a válság előtti szintet.

⁵² KÁPOLNAI 2000/A. 295.

Végezetül két mutatót szeretnénk kiemelni, melyben a Miskolczi Takarékpénztár élen járt a helyi pénzintézetek között: kiemelkedően magas volt értékpapír-tárcája, illetve az éves beszámoló alapján a legnagyobb osztalékot fizető pénzintézet volt. A század utolsó két évtizedében ennek nagysága általában megközelítette, illetve egyes években (1881) el is érte a 100 forintot.⁵³

A Miskolczi Takarékpénztárt irányító mindenkori vezetés személyi összetételét tekintve az alapítástól kezdve azonos volt a megyei és a városi vezetésben, illetve a gazdasági életben diktáló hangadó, vagyonosabbnak számító személyekkel, akik a vármegyei és a városi vezetőkéhez közelítő javadalmazásban részesültek. A kiegyezést követő évtizedekben a pénztár legfelsőbb vezetésében olyan személyeket találunk, mint *Horváth Lajos* ügyvédet, aki a szabadságharc idején a belügyminisztériumban dolgozott, majd a század második felében országgyűlési követként képviselte Miskolcot, *Lévay József* irodalmár-politikust, Borsod vármegye főjegyzőjét, illetve a *Soltész Nagy* család⁵⁴ tagjait.⁵⁵

MISKOLCZI IPAROS SEGÉLYEZŐ EGYLET – MISKOLCZI HITELINTÉZET

A Miskolczi Takarékpénztár alapítását követően több mint két évtizeddel jött létre a város második pénzintézete. 1866 áprilisában, a kiegyezést megelőző évben jelent meg az a felhívás, melyben arra buzdították a város – elsősorban kézműves-iparos – polgárait, hogy kölcsönös önszegélyező egyletbe tömörüljenek. Alig egy hónappal később már az első közgyűlés is lezajlott, melyről az országos sajtó is beszámolt.⁵⁶ A gyűlésen a leendő egylet alapszabályait, céljait és a taggá válás feltételeit vitatták meg.

A hazai pénzügyi intézményrendszer speciális formái voltak az egylet vagy esetenként népbank néven megalakuló hitelszövetkezetek. Magyarországon az 1850-es években Erdélyben jöttek létre az első ilyen típusú intézmények, majd a következő évtized második felében terjedtek el országszerte, elsősorban a vidéki városokban. Mintául a német Raiffeisen-féle szövetkezetek szolgáltak, melyek a kölcsönösség elvére építve igyekeztek tagjaik hitel igényét kielégíteni. A szövetkezetek az önszegély alapján szerveződtek. Jellemzőjük volt, hogy egyrészt lényegesen kisebb alaptőkével jöttek létre, mint a takarékpénztárak, másrészt eltérő szervezeti felépítésük mellett korlátozottabb volt a tevékenységi körük, mint a részvénytársaságoknak. Elsősorban a tagság által fizetett havi vagy éves díjakból keletkezett vagyonnal gazdálkodtak, idegen tőkét nem fogadtak be és a tagság az alapszabályban rögzített ideig osztalékra sem számíthatott.

A kezdeményezők-aláírók között Miskolc társadalmi elitjéhez tartozó személyiségeket találunk: *Szánthó Józsefet*, az evangélikus gimnázium igazgatóját, *Kulcsár Károlyt*,⁵⁷ az Ipartestület és Munkásbiztosító alapítóját, a város gazdasági életének egyik meghatározó alakját, *Lichtenstein József* vaskezeskedőt. A kezdeményezés kedvező visszhangra talált, hiszen a hivatalos alakuló közgyűlésre még az ősszel sor került.

⁵³ KÁPOLNAI 2000/A. 296.

⁵⁴ A családfő *János* 1852 és 1869 között a pénzintézet igazgatója volt fia *Albert* (ügyvéd házbirtokos) és *Kálmán* – Miskolc egyik kiemelkedő polgármester egyénisége volt aki a nagy miskolci árvíz (1878) követően irányította a város újjáépítését nevéhez köthető a modern Miskolc megteremtése – pedig a század utolsó két évtizedében voltak az igazgatói választmány tagjai. *A Miskolczi Takarékpénztár emlékirata* 1885. 10. 45.

⁵⁵ TÓVÁRI 1997. 96–97.

⁵⁶ „A Miskolczi Iparsegélyezőegylet május hó 29-én tartotta közgyűlését számosak jelenlétében. A közgyűlés a felolvasott alapszabály-tervezet meghallgatása után egy ily közhasznú intézet megalakítását kimondotta és az egylet címének elfogadta az „Iparsegélyező-egylet“ nevet. Tagja lehet minden feddhetetlen jellemű önálló keresettel bíró egyén. Az alapszabályok pontonkénti külön felolvasása után azokat többnemű módosításokkal a közgyűlés elfogadta és az eddigi ideiglenes választmányt működésében megerősítvén azt nagyszámú újabb tagok hozzáválasztása után a további teendők elintézésével megbízta. Ezen most már nagyobb választmány – mely mint alapító bizottság működik – fogja a résztvevő tagok aláírásának gyűjtését megkezdeni és az egylet felállítására az engedélyt kérvényezni.” SÜRGÖNY 1866.05.06. (104. sz.)

⁵⁷ *Kulcsár Károly* sátoraljaújhelyi iparoscsládból származott. Részt vett a szabadságharcban majd Bécsben kitanulta – modern gyáripari keretek között – a bádigos és rézműves szakmát. 1859-ben települt le Miskolcon és hamar a város iparostársadalmának egyik meghatározó alakjává vált. A modern iparos-vállalkozók egyike volt Miskolcon aki a céhes keretből kilépve alkalmazkodni tudott a megváltozott piaci viszonyokhoz. A Bécsben szerzett tapasztalatok birtokában igyekezett jótékonyan befolyásolni segíteni a helyi iparúzókat. 1871-ben főszervezője volt a miskolci gazdasági és iparkiallításnak. Belépett a Kassai Kereskedelmi és Iparkamarában majd tevékeny szerepet vállalt a Miskolci Iparkamara megszervezésében. 1884-től a Miskolci Ipartestület elnökeként is dolgozott. DOBROSSY–ESZENYI 2008. 136.

A fokozott érdeklődés nem volt véletlen, hiszen az egyesület alapítói legfőbb célként a helyi iparosréteg megsegítését tűzte ki. Ez a társadalmi csoport rendkívül nagy súllyal volt jelen a város társadalmában. A lakosság mintegy 30–35%-a foglalkozott – részben céhes mesterként, részben kontár iparosként – valamilyen kézművesiparral. A 19. században Miskolcot tartották az ország egyik legjelentősebb kézműves centrumának. Ugyanakkor ez a társadalmi réteg a század derekától egyre nagyobb válságba került, hiszen az elavult, korszerűtlen termelési mód miatt versenyképtelenné vált a modern gyáripár által előállított termékekkel szemben. A céhes rendszer felszámolása már a reformkorban is napirenden volt, de megszüntét törvényileg csak a kiegyezést követően, 1872-ben mondták ki. A város iparos rétegének jelentős része már az 1850-es évektől kereste annak lehetőségét, hogy milyen módon tudna tőkéhez jutni, korszerűsíteni tevékenységét, növelni a versenyképességét. Ehhez tökéletes kereteket biztosíthatott volna egy népbank vagy egyesület megalakítása. Természetesen a cél nem az elavult céhes rendszer fenntartása, hanem egy életképes, önálló iparosréteg megteremtése volt. Bizonyos értelemben az első gyűlés helyszínének megválasztása is jelképes értékkel bírt, hiszen annak a csizmadia cég – mely országos viszonylatban is a legnagyobb létszámú céhes iparos szervezet volt – Kandia utcában lévő áruháza adott otthont.

Az egyesület alapszabályait a helytartótanács a következő év februárjában fogadta el és május 19-én – 705 taggal – hivatalosan is megalakult az *Iparos Segélyező Egyesület*.⁵⁸ A tagság összesen 4000 darab egyesületi részt jegyzett 36.000 forint értékben.⁵⁹ Az egyesületnek bárki tagja lehetett, de elsődleges célja *megtestesíteni az eszmét, csekélyebb módú egyéneknek: meghatározott idő alatt, csekély befizetésekből folytonos gyümölcsöztetés által egy szép tőkét teremteni: és ezen összerakott fillérekből főleg az iparosokat részesíteni jutányos költségekben*.⁶⁰ Az egyesület vezetése a pénzügyi tevékenység mellett további célokat is kitűzött, így többek között az iparosképzésben, az oktatásban is aktív szerepet kívánt vállalni. E cél elérése érdekében már a megalakulás évében külön bizottságot állítottak fel, amely az év végén egy ipartanoda létesítésére tett javaslatot.⁶¹

Az alapítók reményei szerint az egyesület tíz év alatt – kizárólag a tagdíjakból – negyedmillió forintos tőkét kívánt összegyűjteni, és így *oly pénzerővel fog rendelkezni, mely nem csak a tagtársak magán érdekeit hathatósan előmozdíthatja, hanem pénzszegény városunk és vidékünk közgyarapodásának fejlesztésében nevezetes tényezőt fog képezhetni*. A cél teljesítéséig – tehát az említett első tíz évben – a tagok számára osztalék kifizetését megtiltották. Az éves tagdíj összegét 6 forintban határozták meg. Az egyesület alig kezdte meg tényleges tevékenységét, az eltérő érdekek miatt hamarosan belső ellentétek osztották meg a tagságot. A konfliktus sok tekintetben túlmutat az egyesület működésén, annak elvein, és bizonyos értelemben a „Gründerzeit” egész országot átjáró szellemiségének megjelenését láthatjuk. Jelen esetben természetesen nem a vállalat alapításban, részvényárusításban való aktív részvételt kell értenünk, hanem a korszak robbanásszerű gazdasági fejlődésében rejlő lehetőségek kihasználását. Az egyesület történetében *visszatükröződik az az evolúciós folyamat, melyen a miskolci pénzügyi intézményrendszer a kiegyezést követő években keresztül ment. Az egyesület kontra részvénytársaság kérdése mögött ugyanis nem csupán két szervezeti forma közötti különbség húzódott meg, hanem egy nagyon fontos elvi kérdés is, amely leegyszerűsítve így is feltehető: önszegélyezés vagy profit/osztalék, többségi akarat/érdek vagy részvénytöbbség, humanitás vagy hatékonyság?*

⁵⁸ BUDAPESTI KÖZLÖNY 1867.09.12. (156. sz.)

⁵⁹ KÁPOLNAI 2003. 297.

⁶⁰ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1869.11.14. (44. sz.)

⁶¹ BUDAPESTI KÖZLÖNY 1867.11.08. (199. sz.); VASÁRNAPI ÚJSÁG 1867.10.17. (97. sz.)

A korabeli sajtóban megjelent tudósításokból kitűnik, hogy az átalakulás kérdése nemcsak az egyes tagságát, de a város közvéleményét is megosztotta. Napjaink szóhasználatában gyakran felbukkanó kifejezést kölcsönözve az 1869-ben lezajlott közgyűléseket fokozott médiaérdeklődés kísérte. A 19. századi sajtót végig olvasva alig találkozunk olyan, helyi pénzintézetekkel kapcsolatos eseménnyel, melyről egyrészt ennyire nagy terjedelemben, másrészt újságírói személyes véleményeket sem nélkülözve tudósított volna a *Borsod–Miskolczi Értesítő*. Az említett ok figyelembevételére részletesen is felelevenítjük az 1869. év eseményeit.⁶²

Áprilisban az egyesület választmánya módosítási javaslattal fordult a közgyűléshez *az intézet jövője minden eshetőségek elleni biztosítása érdekében*. A javaslat szerint – az eredeti elképzelésekkel szemben – az egyesület idegen tőkét is befogadhatott volna. A változtatásra azonban a kereskedelmi minisztérium csak abban az esetben adott engedélyt, ha *az iparsegélyező intézetet ezen betétek minden kockázat elleni biztosítására, egy külön biztosítéki alapot képes kimutatni*. Ennek két módon lehetett volna eleget tenni: részvénytársasággá alakulás vagy újabb befizetések útján! A választmány első lépésben az évi rendes tagdíj felemelését javasolta, mely esetben az alapításkor összegyűlt 8000 forintos törzsbetét 50.000 forintra emelkedett volna, kizárólag az idegen tőkék biztosításának fedezetéül.⁶³ A javaslatról a közgyűlésen heves vita alakult ki és megoldásként a részvénytársasággá alakulás lehetősége is felvetődött, mely szintén megosztotta mind a tagságot, mind a közvéleményt. Tulajdonképpen nem másról volt szó, minthogy az egyesület ragaszkodjon az alapításkor megfogalmazott kölcsönös önszegélyezésen alapuló – *humanisztikus, közhasznú és különösen az itteni iparos osztályra jótékony befolyással bíró* – elvekhez, vagy alakuljon át egy profitorientált, professzionálisabb pénzintézetté. Utóbbi esetében az egyesületi kisbefektetők helyét a vagyonosabb, magasabb részvényárakat is megfizetni képes birtokosok, kereskedők, vállalkozók vették volna át.

Az átalakulás mellett állásfoglalók legfőbb érve szerint a biztos jövőt csak a részvénytársasági forma garantálhatta volna, mert amint *Lichtenstein József* – a választmány elnöke, a változás egyik szószólója – megfogalmazta: *manapság mindenféle részvényeken alapuló pénzintézetek alakulnak, már itt helyben is consortiumok vannak alakulóban, melyek intézetünket, ha jelen szerkezetében megmaradna, károsíthatnák*. A másik oldal álláspontját a kortárs újságíró így foglalta össze: *az Iparsegélyező Egyesület eddigi alapja, a részletenkénti fizetés az egyszerre befizetendő részvények helyett, sokkal inkább ajánlható, már azon oknál fogva is, mert pénzintézetünk demokratikus alapja megőrződik, míg ha részvénytársulattá alakíttatik át, a részvények előbb utóbb tapasztalás szerint tehetősebb pénztőkések kezeibe gyűlnek össze*. Utóbbi megállapítással – nem titkoltan – részben *Lichtenstein József*re és érdekkörére céloztak.

⁶² A Borsod–Miskolczi Értesítő 1869. áprilisában három számában is – több oldalon keresztül – részletesen foglalkozott a közgyűlés eseményeivel. BORSOD–MISKOLCZI ÉRTEŚITŐ 1869.04.01. (13. sz.); BORSOD–MISKOLCZI ÉRTEŚITŐ 1869.04.08. (14. sz.); BORSOD–MISKOLCZI ÉRTEŚITŐ 1869.04.15. (15. sz.)

⁶³ Az egyesület működésének első évében a tagok a jegyzett törzsbetétnak azonban csupán alig negyedét 8000 forintot fizettek be. BORSOD–MISKOLCZI ÉRTEŚITŐ 1869.04.01. (13. sz.); BORSOD–MISKOLCZI ÉRTEŚITŐ 1869.04.08. (14. sz.)

Lichtenstein József a 19. század második fele, illetve a századforduló miskolci gazdasági, politikai és társadalmi életének egyik legbefolyásosabb alakja volt. Személye sok tekintetben összefonódott a helyi pénzügyi intézményrendszer kialakulásával, mindemellett országos viszonylatban is meghatározó szerepet töltött be hazánk gazdasági, pénzügyi életében. 1837-ben Miskolcon született a város egyik leggazdagabb és legbefolyásosabb kereskedő családjába.⁶⁴ Bécsben közgazdaságtant és kereskedelmi ismereteket tanult, majd hazatérve átvette a családi cég irányítását. Fiatalemberként – alig 29 évesen – már meghatározó szerepet játszott az Iparsegélyező Egylet, majd a Miskolczi Hitelintézet létrejöttében. Emellett azonban a gazdaság számos más területen is aktív volt: az 1872-ben Budapesten megtartott első közgazdasági kongresszuson a választmány tagjaként tevékenykedett, egy évvel később a pénzügyi intézetek országos kongresszusán a bank- és adóügyek szakértőjeként dolgozott. A Miskolczi Hitelintézet alapítása és vezetése mellett többek között a város egyik legnagyobb ipari vállalkozásának a Gőztéglagyárnak az elnöki tisztét is betöltötte, továbbá tagja volt a Miskolci Villamosági Rt. igazgatóságának és a Gőzmalom alelnökeként is tevékenykedett.⁶⁵ Mindezekon túl ellátta Duna Biztosítótársaság miskolci vezérügynökségének felügyelői tisztét is., illetve a gazdasági életben betöltött pozíciói mellett évtizedeken át ő volt a Miskolci Nemzeti Kaszinó alelnöke is.⁶⁶

Az áprilisi közgyűlésen még az átalakulás ellenzői, a többségi akarat győzött, de a nyár folyamán gyökeres fordulat következett be, az év végén pedig az Iparsegélyező Egylet részvénytársasággá alakulásának hivatalos eljárása is befejeződött.⁶⁷ Az egylet 1869. november 30-án tartotta utolsó közgyűlését, amelyen *magát, üzletének nagyobb kiterjesztése céljából* részvénytársulati alapra szervezte át. A gyűlésen bemutatták az ipar és kereskedelmi minisztérium részéről helyben hagyott új alapszabályokat, melyek alapján az átalakulás megtörtént. A minisztérium csupán a névválasztással kapcsolatban fogalmazott meg módosítási igényt: az előírás szerint a részvénytársaság nevében nem szerepelhetett a bank kifejezés.⁶⁸



A Miskolczi Hitelintézet újsághirdetése (1871)⁶⁹

⁶⁴ Amint a Miskolczi Takarékpénztár történetét alapítását bemutató fejezetben láthattuk édesapja a város első pénzügyi intézetének az egyik alapítója majd az 1850-es években két esztendőn át az elnöke is volt.

⁶⁵ Lichtenstein József a Miskolczi Gőzmalom és Gőztéglagyár vezetésében együtt dolgozott azzal a Radványi Istvánnal – a Gőzmalom első vezérigazgatójával – aki szintén a városi elit egyik meghatározó legvagyonosabb tagja volt. Lichtenstein József mellett a Miskolczi Hitelintézet legnagyobb részvényesének számított mely befektetését a pénzügyi intézet igazgatósága alelnöki tisztséggel honorálta. Emellett Radványi az 1875-ben alakult Miskolczi Takarékegyletnek is az egyik legnagyobb részvényese volt és egy időben a pénzügyi intézetnél az elnöki tisztséget is betöltötte.

TÓVÁRI 1997. 90–92.

⁶⁶ DOBROSSY–ESZENYI 2008. 150.

⁶⁷ „A Miskolczi Iparsegélyező egylet részéről közelebb küldöttség járt Pesten hogy ezen hitelintézet részvénytársulati alapra történő átalakulásához szükségelt alapszabályok végleges engedélyezését kieszközölje; sikerült ezen társulatra nézve lényeges ügyet a legkedvezőbbben elintézni amennyiben az alapszabályok a Kereskedelmi Minisztérium részéről a bemutatási záradékkal elláttattak s így a végleges engedély kiadatott. Az alapszabályok minden pontjában úgy hagytak helyben mint azt a társulat közgyűlése elfogadta csupán a címre tette minisztérium azon megjegyzést hogy a mennyiben bank cím alatt itt egy más társulat alakult az iparsegélyezőegylet helyesebben Miskolczi Hitelintézetinek nevezessék. Ezzel tényleg megalakultnak tekinthető a már eddig is közhitelben lévő kölcsön intézet mely most már tetemes alaptőkéjével úgy a betevő közönségnek biztos elhelyezést nyújt mint a közforgalomnak nevezetes tényezője leend.”

PESTI NAPLÓ 1869.11.21. (153. sz.)

⁶⁸ A közgyűlés javaslata szerint a részvénytársaság neve Első Miskolci Kereskedelmi és Iparbank lett volna.

BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1869. 12.02. (48. sz.)

⁶⁹ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1871.06.22. (25. sz.)

Ennek eleget téve a közgyűlés arról határozott, hogy az intézmény a Miskolczi Hitelintézet nevet veszi fel. Az átalakulást követően kibővült a társulat üzletköre: a hitelintézet jogosulttá vált többek között *idegen tőkék kamatozás végetti elfogadására, kölcsönüzletre, takarékpénztári üzletre és zálogház nyitására*.⁷⁰ A Miskolczi Hitelintézet 2500 darab, egyenként 80 forint értékű részvény kibocsátásával jött létre, melyből az év végéig 1600 darabot sikerült értékesíteni, így 1870 januárjában 128.000 forint alaptőkével kezdte meg működését.⁷¹

Az átalakulás meghozta a várt eredményt, jelentősen emelkedett a nyereség, mely nemcsak az osztalékokban volt tetten érhető, de az 1870-es évek elején a pénzüzet saját ingatlant vásárolt Miskolc központjában, a Piacz utcán.⁷²

Az 1880-as években Miskolcon ugyan nem történt önálló pénzüzet-alapítás, mégis egy rendkívül fontos eseményre került sor: a városban 1880-ban nyitotta meg kirendeltségét az Osztrák–Magyar Bank kassai fiókhelye. A *bankmellékhely* a Miskolczi Hitelintézet épületében kezdte meg működését.⁷³ Tevékenysége keretében hetente kétszer került sor a benyújtott váltók elbírálására, illetve kifizetésre, melyet a Hitelintézet teljesített, mint az Osztrák–Magyar Bank megbízottja, a váltóbenyújtási hely kezelője.⁷⁴ A leirat teljes szövegét – az események jelentőségének megfelelően – a Borsod-Miskolczi Értesítő teljes terjedelemben közölte:⁷⁵

A tisztelt „Miskolczi Hitelintézetnek” Miskolczon.
Az osztrák magyar-bank főtanácsa 1881. decz. 27-én tartott ülésében elhatározta, hogy egyebek között a miskolczi piacon is, a bankszabályzatban előforduló összes üzletek eszközlésére egy önálló bankfiókot létesít, ennél fogva az eddig ott működött mellékhely a bankfiók életbelépésének napján megszűnik.
Midőn t. önök ezen határozatunkról értesítjük, azon kellemes hitben vagyunk, hogy a t. Miskolczi Hitelintézet kész lesz a bank mellékhely kezelését még addig vinni, míg az önálló bankfiók működése megnyílik és egyúttal felhasználják az alkalmat, hogy a t. Miskolczi Hitelintézetnek azon rendkívüli fáradozásért s azon felette fontos szolgálatokért, melyeket az osztrák-magyar-banknak eddigi működésével teljesített, köszönetünket kifejezzük.
Kérjük meg az ottani t. bíráló testületnek az említett határozatunkat tudomására hozni.
Kelt Bécsben, márczius 27. 1888.
Az osztrák-magyar-bank üzletvezetőse

⁷⁰ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1869.12.02. (48. sz.)

⁷¹ Ugyanakkor az intézmény már 1869 novemberétől a minisztériumi engedély elnyerését követően – bizonyos üzletágakban – megkezdte részvénytársasági működését. A sajtóban megjelent rövid tudósításból ismerjük hogy 1869 utolsó két hónapjában már 15.238 forint idegen tőkét helyeztek el takarékbetétkönyvben – 8463 forintot pedig visszafizettek a betéteseknek – illetve a Hitelintézet több mint harmincezer forint [35.545 frt] forgalmat bonyolított le a váltószámítolási üzletágban.

BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1869.12.23. (51. sz.); A HON 1869.12.11. (285. sz.)

⁷² A Miskolczi Hitelintézet a Három Rózsa vendéglő mellett fekvő ún. *Klotz-Palóczy* házat vásárolta meg. A városnak ezt az utcáját tulajdonképpen nevezhetjük Miskolc pénzügyi központjának is hiszen négy évvel később szintén itt vásárolt saját tulajdonú ingatlant a Miskolczi Takarékegyelet. BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1876.04.06. (16. sz.); BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1880.04.29. (18. sz.); BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1873.12.04. (49. sz.)

⁷³ „Az Osztrák-Magyar Bank főtanácsa máj. 20-ikán tartott ülésén több fontos adminisztratív teendővel foglalkozott... Aztán elhatározatott hogy Miskolczon is mellékállomás állíttatik. E város öt vasút központjában fekszik s élénk forgalma van megérdemelné hát hogy önálló bankfiókot kapjon; egyelőre a kassai fiókhoz van beosztva. De a miskolczi bankállomásnak is lesz mostantól censor collegiuma s az üzleti forgalom közvetítésével a miskolczi hitelintézet lett megbízva. A mellékállomások intézménye nagy visszhangra talál; s azon tény hogy ezeknek száma folytonosan szaporodik azt bizonyítja hogy ezen berendezés az üzletvilág szükségének felel meg s a bank érdekét is előmozdítja. Az ily állomások fenntartása nem jár a bankra nézve költséggel s mégis csaknem minden teendőt a fióknak elvégzi a mellékállomás. Ez év folyamában már öt mellékállomás lett rendszeresítve egynek kivételével mind Magyarországon. A levelezési hitelberendezés is igen életrevalónak bizonyult. A közönség ezt nagyon megkedveli s majd minden ülésen engedélyeztetnek erre vonatkozó hitelek. A bank elhatározta a levelezési hitelt a kézi zálogkölcsonre is kiterjeszteni.” A HON 1880.05.22. (128. sz.)

⁷⁴ A bírálóbizottsági tagok [censor collegium] a Miskolczi Hitelintézet vezetői közül kerültek ki így többek között tagja volt a pénzüzet akkori elnöke *Lichtenstein József*. BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1888.04.05. (14. sz.)

⁷⁵ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1888.04.05. (14. sz.)

A Miskolczi Hitelintézet, mint a megyeszékhely egyik legnagyobb pénzügyi szervezete, élen járt az új banki termékek bevezetésében. Ezek közé tartozott többek között, hogy a rövid felmondású kamatozó pénztári jegyekre elsőként fogadott el betéteket, mely szolgáltatással 1888 áprilisában jelent meg a piacon. Ezzel a lépéssel tovább szélesítette palettáját: „...a jelenleg rövid ideig kamat nélkül heverő tőkéket óhajtja kamatoztatni és kereskedőink és iparosainknak módot akar nyújtani, hogy kamat veszteség nélkül ilyen pénztárjegyek használata által követeléseiket s tartozásaikat kiegyenlíthessék”.⁷⁶



A Miskolczi Hitelintézet újsághirdetése, melyben az intézményt az Osztrák–Magyar Bank mellékhelyeként reklámozza (1881)⁷⁷

A Miskolczi Hitelintézet meghatározó szerepet vállalt az 1887-ben 60 ezer forint tőkével alapított közraktár részvénytársaság megalakításában, melyben kezdetben egy másik helyi pénzügyintézet, a Borsod-Miskolczi Hitelbank is közreműködött.⁷⁸ A Miskolczi Hitelintézet 1891-ben már önálló beadvánnyal fordult a városhoz, melyben kérvényezte, hogy a felépíteni kívánt termény- és áruraktár számára telket biztosítsanak.⁷⁹ A beruházás finanszírozása érdekében a Hitelintézet vezetése arról határozott, hogy további 400 részvényt bocsájt ki.⁸⁰ A közraktár 1893-ban épült fel. A terményáruraktár elkészülte nemcsak a pénzügyintézet, de Miskolc és a megye mezőgazdasága szempontjából is rendkívüli jelentőséggel bírt, illetve említést érdemel, hogy árpaosztályozó berendezésének és a hitelintézet által életre hívott gyapjúvásárnak köszönhetően országos tekintetben is kiemelt szerepet töltött be.⁸¹

⁷⁶ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1888.03.19. (13. sz.)

⁷⁷ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1881.11.10. (40. sz.)

⁷⁸ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1887.06.09. (23. sz.)

⁷⁹ A város a telket a Vay út 8. sz. alatt jelölte ki és a közgyűlés 1892 márciusában döntött az eladás mellett. BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1891.09.24. (37. sz.); BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1892.03.17. (13. sz.)

⁸⁰ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1892.11.10. (46. sz.)

⁸¹ A század végén a vidéki lakosság illetve a kis gazdaságok hiteligényeinek kielégítése érdekében partneri együttműködést kötött a Kisbirtokosok Országos Földhitelintézetével mely a pénzügyintézet által rendelkezésére bocsájtott helyiségekben működtette a felső-magyarországi kirendeltségét.



A Miskolczi Hitelintézet hirdetése a pénzügyi tevékenységeinek felsorolásával (1885)⁸²

A közraktárberuházás megvalósításában visszatükröződött a hitelintézet szellemisége, mely az 1869-es átszervezést követően nagy hangsúlyt fektetett tőkéjének mobilitására, ellentétben a vidéki – közte a miskolci – pénzügyi intézetekre általában jellemző jelzőhitelezés súlyára, továbbá kötvénykölcsön-állománya sem volt jelentős.⁸³ Ugyanakkor fontos szerepet vállalt a váltóleszámlítás miskolci meghonosításában, mely a század végére a hitelintézet egyik fő üzletágává fejlődött.⁸⁴

A század utolsó évtizedének végén a Hitelintézet újabb 500 darab részvényt bocsájtott ki, mellyel korunk végére alaptőkéje 400 ezer koronára emelkedett.

A BORSOD-MISKOLCZI HITELBANK

A kiegyezést követő évek miskolci pénzügyi alapításai közül az egyetlen, mely nevében hordozta a bank szót és létrejöttében egy pesti hitelintézet is szerepet vállalt, illetve amelynek működése, üzletpolitikája és céljai kapcsán leginkább tetten érhető a gründerzeit-szellemiség, 1869-ben történt. Éppen ezért nagyobb teret szenteltünk a bank alapításának, illetve a kezdeti évek működésének.

1869 augusztusában a helyi sajtóban a következő tudósítás jelent meg:

„...a társas vállalkozás teremtő szelleme, mely az utolsó években az alkotmányos szabadság [kiegyezés] védpajzsa alatt, nem csak hazánk fővárosában, hanem ... városunkban ismét egy új vállalatot léptetett életbe, melyről remélhetni, hogy midőn úgy a város mint a megye területén az anyagi jólét főtényezőinek, a gazdaság, ipar és kereskedés érdekeinek lesz szentelve, a nagy közönség rokonszenvével fog találkozni.”⁸⁵

Ez a pénzügyi vállalkozás pedig nem más volt, mint a Borsod-Miskolczi Hitelbank. Érdekes azonban tovább olvasni a cikket:

„...másként évek óta itt helyben felmerült eszme, hogy alakítsák egy pénzügyi intézetet, mely nem csupán a helybeli részvényesek, és az ide való betevők tőkéivel rendelkeznek, hanem egy a nagyvilági pénzpiacon tekintélyes hitellel bíró pénzügyi intézettel szorosabb, állandó s folytonos üzleti összeköttetésben álljon, ezen eszme e hét elején testté vált azáltal, hogy miután a pesti Angol-Magyar Bank több helybeli és vidéki polgártárral, a nagyméltóságú magyar kir. ipar és kereskedelmi minisztériumtól engedélyt nyert egy Miskolcon felállítandó bankintézetre nézve.”⁸⁶

⁸² BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1885.07.09. (27. sz.)

⁸³ MNL BAZML VII/d. Okmánytár 16.

⁸⁴ KÁPOLNAI 2003. 299.

⁸⁵ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1869.08.26. (34. sz.)

⁸⁶ A Hitelbank 1869. június 25-én kapta meg a minisztériumtól a működési engedélyt. BUDAPESTI KÖZLÖNY 1869.09.05. (203. sz.); BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1869.08.26. (34. sz.)

FELHIVÁS.

A borsod-miskolczi hitelbank 300 darab részvényeinek aláírására.

Egy részvény értéke 200 forint, melyre az aláírástól számítandó 2 évi féléves alatt 40, vagy is részvényenként 80 ft befizetendő.

A Borsod-Miskolczi Hitelbank 1869. évi július 25-éről legfeljebb helyt engedélyezve, czélul tette ki magának az „angol magyar bankkal” állandó pénzügyi egybekötésben, Magyarország, főleg pedig Borsodmegye és Miskolc vidékének gazdasági, ipar és kereskedelmi érdekeit előmozdítani.

Az alapítók 300,000 forint o. é. 1500 darab 200 forintos részvény által képviselve.

Ebből 1200 darab részvényt az alapítók aláírván, 300 darab nyilvános aláírásra bocsátottak.

A társulat alapító tagjai:

| | | |
|---------------------|------------------------|------------------|
| Angol magyar bank | Berger H. | Tritsch A. |
| Báró Vay Fajós | Dr. Kain D. | Fejér József. |
| Kubinyi Miklós. | Gölländer Leó. | Geiger László. |
| Báró Vay Béla. | Dr. Popper József. | Grünwald Edé. |
| Melzer Gyula. | Batsányi József. | Pickler J. |
| Pollák J. és társa. | Pálóczy Nagy Barnabás. | Gröschel Imre. |
| Berzeviczy Irának. | Groák Dávid és fia. | Fischl Zsigmond. |

A részvényekre aláírhatni:

| | |
|--------------|--|
| Miskolcon | Pollák J. és Társa uraknál |
| Pesten | Groák Dávid és fia uraknál |
| Debreczenben | Grünwald Edé uraknál |
| Egerjesea | az angol-magyar banknál, |
| Kassán | az Ipar és Kereskedelmi banknál, |
| | a felső-magyarországi első ipar és hitel banknál |
| | Quirfeld Károly uraknál. |

Aláírási feltételek:

- 1) Az aláírások történnek a fentebb kijelölt helyeken f. 1869. évi szeptember hó 16. 17. és 18-ik napjain reggeli 10 órától délután 4 óráig.
- 2) Az aláírásnál a bejegyzett összegnek 10%, vagyis minden részvény után 20 ft o. é. biztosítékul letendő és pedig akár készpénzben, akár pénztári utalványokban, vagy oly értékpapirokban, melyek a pesti és bécsi tőzsdén jegyezve vannak, csak úgy az értékpapírok a napi árfolyam szerinti 10%-al alább fognak számíttatni.
- 3) Tul aláírás esetében a kibocsátott 300 darab részvényre a lehetőségig aránylagos lezállítás (reduktió) fog történni.
- 4) Az aláírás bezárta után a részvény nyugtát azonnal szétosztatnak, mire egy, a hirdetés megjelenésétől számított 15 napi határidő tűzetik ki, a midőn mindenki a néki jutott részvények 10%-át befizetni tartozik.

Ezen befizetés alkalmazásával a letett biztosítékok vissza adatnak

Az első befizetés után 30 nap múlva a részvények 15%-ja, más 30 nap múlva ismét a 15%-ja lesz befizetendő.

5) A 10 százalékos befizetésről névre szóló ideiglenes nyugtát folyó szám szerint a) annak ki, a második részlet befizetése ezen ideiglenes nyugtán ismertetik el: a harmadik részlet befizetése alkalmazásával pedig ezen ideiglenes elismertvények c) hozzá esatolt szelvényivel fognak bocsátatni.

Kelt Miskolcon, 1869. augusztus 22-én.

A fentebbi alapítók.

*Felhívás az országos sajtóban a Borsod–Miskolczi Hitelbank részvényeinek jegyzésére (1869)⁸⁷
Az újsághirdetésben a pénzügyintézet alapítói között első helyen tüntették fel az Angol–Magyar Bankot*

A korszak vállalat alapítási lázát ismerve nem kétséges, hogy a Hitelbank részvényeseit részben a „Gründerzeit” kínálta lehetőségek kihasználása motiválta,⁸⁸ alapvetően meghatározva az üzletpolitikát. E feltevésünk a pénzügyintézet első újsághirdetésének szövegében, tartalmában egyértelműen visszatükröződik: „...nemcsak a fővárosban, hanem a vidék nevezetesebb városaiban is a papír érték-üzlet napról-napra nagyobb kiterjedést nyer: a Borsod-Miskolczi Hitelbank igazgatóságát arra bírta, hogy a bank alapszabályai értelmében, kiváló figyelmét irányozza a nevezett üzletágra, a közönséget mindazon előnyökben és kedvezményekben részesíteni óhajtván, melyeket a papírvásárló és eladó tisztelt feleknek a bank-intézetek nyújthatnak.”⁸⁹

A hitelbank alapszabálya 300.000 forint alaptőkére irányzott elő, mely 1500 darab 200 forint névértékű részvényből állt. A kibocsátott részvények közül 1200-at az alapítók – akik között olyan prominens személyek voltak, mint a vármegyei közélet két meghatározó alakja, báró Vay Lajos⁹⁰ és báró Vay Béla, illetve a város egyik legjelentősebb kereskedőfamiájának két tagja, Groák Dávid és fia – jegyezték, további 300 darabot pedig nyilvános jegyzésre bocsátottak.⁹¹ Szeptember végére elkelték a részvények, és az év végéig – a részvényjegyzés kapcsán meghatározott feltételeknek megfelelően – a részvénytőke 40%-a, 120.000 forint befizetésre került.⁹²

⁸⁷ BUDAPESTI KÖZLÖNY 1869.09.05. (203. sz.); PESTI NAPLÓ 1869.09.10. (207. sz.); A HON 1869.09.10. (207. sz.)

⁸⁸ A korabeli sajtóban megjelent újsághirdetések arról tanúskodnak hogy működésének első éveiben a bank igen aktív volt az értékpapír-forgalmazás területén. Országos lapokban is gyakran találkozunk az intézmény hirdetéseivel melyekben különböző frissen alapított vagy éppen bővíteni kívánt vállalatok részvényeit kínálták jegyzésre. Az egyik ezek közül a kassai Posztó-gyár értékpapírjai voltak. A HON 1870.07.17. (154. sz.); PESTI NAPLÓ 1870.07.17. (158. sz.)

⁸⁹ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1871.05.11. (19. sz.)

⁹⁰ Báró Vay Lajos egyben a Miskolczi Takarékpénztár első elnöke is volt. Emlékirat a Miskolczi Takarékpénztár negyvenéves fennállásáról 1885.

⁹¹ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1869.09.02. (35. sz.)

⁹² KÁPOLNAI 2003/B 299.

HIVATALOS ÉS MAGÁN HIRDETÉSEK.

BORSOD-MISKOLCZI HITEL-BANK.

Hirdetés

tőzsdei értékpapírok bevásárlása és eladása tárgyában.

Azön tapasztalásból kiindulva, hogy nem csak a fővárosban, hanem a vidék nevezetesebb városaiban is a papírérték-üzlet napról-napra nagyobb kiterjedést nyer: a borsod-miskolczi hitel-bank igazgatóságát arra bírta, hogy a bank alapszabályai értelmében, kiváló figyelmét irányozza a nevezett üzletágra, a t. cz. közönséget mindazon előnyökben és kedvezményekben részesíteni óhajtván, melyeket a papírvásárló és eladó tisztelt feleknek a bank-intézetek nyújthatnak.

Ennélfogva teljes tisztelettel köztudomásra hozatik az alóli bank-igazgatóság részéről, hogy mindennemű megbízásokat elfogad a pesti, bécsi, prágai, frankfurti, berlini és londoni tőzsdéken forgalomban lévő értékpapírok bevásárlására és eladására, megjegyezvén, hogy a bevásárlásnál az illető fél, — ha úgy akarja, **nem tartozik a megvett papír teljes értékét készpénzben kifizetni,** hanem egy bizonyos száztóli (15—20%) biztosíték letéteményezése után azonnal függetlenül rendelkezhetik az általa megvett összes papírérték fölött, következőképen

csekélyebb tőkével nagyobb összegű papíruzletből

remélhető hasznot érvényesíthet.

Figyelmeztetjük végre a t. cz. közönséget, hogy mindenféle **sorsjegyek** részlet fizetésekre rendelhetők meg intézetünkben, a legjutányosabb és legkényelmesebb feltételek mellett, melyekről bővebb felvilágosítás az intézetben teljes készséggel adatik.

A BORSOD-MISKOLCZI HITEL-BANK
igazgatósága.

Nyomatja és kiadja Bécs Adán.
Mai számunkhoz egy hirdetői melléklet van csatolva.

A Hitelbank értékpapír-üzletágának hirdetése (1871)⁹³

A pénzügyintézet alapító közgyűlése 1869. november 1-jén zajlott le a Korona szálló nagytermében.⁹⁴ Elfogadásra került az alapszabály, megválasztották a pénzügyintézet vezetőit – elnöke *Melczer Gyula* vármegyei alispán lett –, illetve a választmány tagjai közé beiktatták az Angol–Magyar Bank két delegáltját, *gr. Széchenyi Bélát*, a pesti bank elnökét és *Vécsei Sándor* ügyvédet.⁹⁵ Egyúttal három évre szóló üzleti megállapodást írtak alá a fővárosi hitelintézet képviselőivel.⁹⁶ Ezzel az aktussal gyakorlatilag is hivatalossá vált a két intézmény együttműködése, *egymással szoros összeköttetésbe lépve*.⁹⁷

⁹³ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1871.03.23. (12. sz.)⁹⁴ ANYAGI ÉRDEKEINK 1869.11.06. (58. sz.)⁹⁵ Az Angol–Magyar Bank októberben jelölte ki *fiókjához* az intézmény választmányának két tagját. A HON 1869.10.16. (238. sz.)⁹⁶ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1874.03.19. (14. sz.)⁹⁷ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1869.10.14. (41. sz.); BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1869.11.04. (44. sz.)

A tervek szerint ötven évre alapított bank [*németül: Borsod–Miskolczer Credit Bank*] 1870. január elején kezdte meg tényleges tevékenységét.⁹⁸ A Hitelbank már működésének első évében figyelemre méltó eredményeket produkált: másfél millió forintot meghaladó éves forgalom, több mint 600.000 forint betétállomány, továbbá a váltóleszámitolási üzletág is 600.000 forint felett teljesített. Az eredményekről 1871 márciusában megtartott első közgyűlésen tájékoztatták a részvényeseket és döntöttek az értékpapírok után járó 4 forintos osztalékról.⁹⁹ A közgyűlésen a pesti pénzüzettel való együttműködéssel kapcsolatban elhangzott:

„...üzleti összeköttetéseink, társulatunk fő- alapítójával az angol-magyar bankkal, valamint Bécs és Pest legelőbb pénzüzeteivel, annyival inkább minthogy egyrészt arra képesítik bankunkat, hogy nevezetes hitelforrásokról rendelkezhetünk, váltó üzletünket a legszélesebb mértékben kiterjeszhetjük, másrészt pedig, a szomszéd megyékben létező és legjobb hitelű takarékpénztári és hasonló hitelintézeteknek oly előnyöket voltunk és vagyunk képesek nyújtani, hogy a jövőben arra legyenek indítva, miszerint a Borsod-Miskolczi Hitelbankot mint pénzüszükségletük egyik kielégítő forrását tekintsék.”¹⁰⁰

A bank – a Miskolczi Takarékpénztárhoz hasonlóan – a jelzáloghitelezés területén kevésbé volt aktív. A pénzüzet vezetése által kockázatosnak minősített üzletág 1870-ben mindössze 35.955 forint forgalmat bonyolított. Azért, hogy a bank kielégíthesse a *telekkönyvezett birtokok tulajdonosainak* az igényeit is, az egyik legjelentősebb tőkeerős bécsi pénzüzemmennyel, a Bécsi Általános Osztrák Földhitelbankkal kötött megállapodást, ami szintén kuriózumnak számított a miskolci pénzüzetek történetében.¹⁰¹

A pesti és bécsi székhelyű intézményekkel való együttműködés kezdetben gyümölcsözőnek bizonyult, hiszen a bank működésének második évében majdnem megduplázta nyereségét, így a kifizetett osztalékot is. Rövid idő alatt a város legjövedelmezőbb pénzüzetévé vált. A fejlődés további jele volt, hogy 1873 elején szélesítették az intézmény profilját és tőkegyűjtési osztályt állítottak fel, mely szabályzata szerint kettős céllal jött létre: egyrészt az *apró betéteket*, megtakarításokat volt hivatva összegyűjteni – a hetente befizethető összeg minimumát 50 krajcárban határozták meg –, másrészt azok, akik a megtakarítás ezen formáját választják, *mindazon előnyökben részesíthessenek, melyeket a legszilárdabb hitelű életbiztosító társulatok nyújthatnak és ki-ki kedveltjeinek, vagy aggságának napjaira, biztos, elveszthetetlen tőkét gyűjtsön.*¹⁰² Utóbbi mindenekelőtt az itt elhelyezett betétek után fizetett nagyobb kamatban – melyet 7%-ban határoztak meg, ami a biztosítók által nyújtott kamatokat jelentősen, 2-3 százalékponttal múlta felül – testesült meg.¹⁰³

⁹⁸ BUDAPESTI KÖZLÖNY 1870.06.15. (135. sz.); POLITIKAI ÚJDONSÁGOK 1870.01.12. (2. sz.)

⁹⁹ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1871.03.16. (11. sz.)

¹⁰⁰ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1871.03.16. (11. sz.)

¹⁰¹ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1871.03.16. (11. sz.)

¹⁰² BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1873.07.10. (28. sz.)

¹⁰³ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1873.03.20. (12. sz.)

HIVATALOS ÉS MAGÁN HIRDETÉSEK.

BORSOD-MISKOLCZI HITEL-BANK.

Világ-kiállítás Bécsben. 1873.

A lakás és utazás ügyében szervezett bécsi világkiállítási központi iroda, Pesten (országút 10. szám.) vezérfőnökséget állított fel.
A világkiállítást meglátogatni szándékozók Bécsben tartózkodási idejükre nézve

lakást, már a mai naptól kezdve biztosan bérelhetnek.

Miskolcz és vidéket illetőleg, az ügyönkösséggel s ebből kifolyólag, a lakások megrendelésének felvételével

A BORSOD-MISKOLCZI HITEL-BANK

biztosított meg, melynél egyszersmind az utazási könyvecskék, valamint a le szállított árú utazási jegyek is megszerezhetők lesznek. —
Az utazási tervek, a központi iroda vasutovonatainak indulási napjai, a felvételi állomások, utazási díjszabály sat. legközelebb fogunk közhírré tétetni.

A pesti vezér-főügynökség.

Midőn fentebbi megbízatásunkat a t. cz. közönség tudomására hozni van szerencsénk, ügybisszük hogy kedves szolgálatot tettünk azoknak, kik a bécsi világkiállítást meglátogatni készülnek, s a kínálkozó utazási előnyök mellett, magukat a lakás szerzési gond és bizonytalanságtól megkímélni ohajtják.

A borsod-miskolczi hitel-bank.
(Groak ház.)

Nyomatja és kiadja Rácz Ádám.
Mai számunkhoz egy hirdetés mellett van csatolva.

A Borsod-Miskolczi Hitelbank látta el az 1873-as bécsi világkiállítás miskolci vezérképviselőjét.¹⁰⁴

A kezdeti gyors fejlődést az 1873-as válság megtörte. Bár a bank léte nem került veszélybe, de működésében, üzleti eredményeiben jelentős visszaesés következett be. A forgalma 265.000 ezer forinttal esett vissza. Ezen belül a betétek 49.000 forinttal csökkentek, míg a váltótárcából 48.000 forintot kellett visszakövetelni. Az 1874. évi rendes közgyűlésen a részvényesek arról döntöttek, hogy megszüntetik az együttműködést az Angol–Magyar Bankkal¹⁰⁵, mely az 1873-as krach során az egyik legnagyobb veszteséget elszenvedő hazai pénzügyintézet volt.¹⁰⁶ A válság, illetve a pesti hitelintézettel történt szakítás a bank alaptőkéjére és részvényeire is hatással voltak. A pénzügyintézet stabilitását megőrzendő a Hitelbank vezetése arról határozott, hogy – változatlan névérték mellett – csökkentik a részvények számát.¹⁰⁷ E célt a részvényesek elfogadták és 1874-ben megtörtént a részvények számának csökkentése – 1500-ról 1000-re –, illetve ezzel párhuzamosan az alaptőke módosítása.¹⁰⁸ A Borsod-Miskolczi Hitelbank alaptőkéje így hivatalosan 200.000 forintra csökkent, melyet a részvénye-

sek év végéig teljes egészében befizettek.¹⁰⁹ A következő évtizedben az így befolyt összeget, illetve az egyre gyarapodó betétállományt a pénzügyintézet vezetősége – amint azt a táblázat adatai is mutatják – elsősorban a könnyebben mozgósítható, likvid váltókölcsonokban igyekezett hasznosítani, ami az 1885. évi zárlatkor az intézmény pénzügyi mérlegében már közel 870.000 forintot képviselt, a századfordulóra pedig már meghaladta az egymillió forintot.¹¹⁰

¹⁰⁴ BORSOD-MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1873.03.13. (11. sz.)

¹⁰⁵ Az 1873-as válság alapjaiban rengette meg az intézményt hiszen a Franko–Magyar Bank mellett a legnagyobb veszteséget szenvedte el mely több mint 1.2 millió forintra rúgott. Emellett ennek sokszorosát meghaladó behajthatatlan követelés maradt a válság után. A bank vesztét nem annyira a felelőtlen tőzsdéi spekulációk mint a beszercebányai és határvidéki erdő- és faüzletek okozták. A pénzügyintézet végül a megszűnés sorsára jutott. TOMKA 2000. 28–29.

¹⁰⁶ „A Borsod-Miskolczi Hitelbank alapításakor a két intézet között létrejött üzleti egyezmény 3 évre kötöttet oly értelemben hogy ezen időtartam letelte után mindegyik intézet szabad elhatározási jogát képezi az egyezményt megszüntetni. Miután a lefolyt 1873-dik év alatt a nevezett bankkal való összeköttetésünk tetteleg megszűnt és a mi intézetünk érdekében éppen nem találjuk azt hogy az alapszabályokban körülírt viszonyunk továbbra is fenntartassuk ennél fogva tiszteletteljesen véleményezzük hogy a t. közgyűlés hatalmazza fel a választmányt hogy az angol-magyar bank igazgatóságának kijelentse miszerint a vele kötött egyezmény értelmében a két bankintézet között fennállott külön szerződés szabványai 1874-ik év végével teljesen megszűntnek tekintendők.”

BORSOD-MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1874.03.19. (14. sz.)

¹⁰⁷ „A bank alapításakor a látszólagos pénzbőség fájdalom csak kérészetű korszakában nem ritkán találkoztunk azon aggodalommal hogy még a befizetett részvénytőkét sem leszünk képesek gyümölcsözőleg elhelyezni. Mai napság más-képpen áll a dolog. Míg egy részről üzletünk minden ágában a pénzkereslet napról napra fokozódik addig a rendelkezésünkre álló tőkék a betétek és a hitelforrások apadása miatt annyira elégteleneknek találtak hogy ha az alapszabályban 300,000 forintra tervezett alaptőke legalább 200 ezer forintig nem egészítették ki akkor a legszebb fejlődésnek indult üzleti összeköttetéseinket felbontani és a bank működési körét mindinkább szűkülő határokbá beszorítani kényszerülünk.” BORSOD-MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1874.03.19. (14. sz.)

¹⁰⁸ Magyar Compass III MIHÓK 1875. 11.; GALÁNTAI NAGY 1901. 482–483.

¹⁰⁹ KÁPOLNAI 2003/B 299.

¹¹⁰ BORSOD-MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1885.03.12. (11. sz.); Magyar Compass XIII MIHÓK 1885. 174–175.

Mindemellett a bank vezetése fokozott figyelmet fordított a tőkegyűjtésre, a vidéki pénzügyi intézetek legfontosabb üzletágára, a takarékbetét-állomány növelésére is. Ezzel párhuzamosan a pénzügyi beszámoló adatai szerint a Hitelbank alapításakor preferált értékpapír-üzletág, illetve az értékpapír-tárca aránya stagnált, ellentétben a váltótárca-állomány látványos növekedésével. Utóbbi állománya negyedszázad alatt ötszörösére nőtt, míg előbbi a korszakban kisebb ingadozások mellett gyakorlatilag változatlan maradt.

*A Borsod-Miskolczi Hitelbank legfontosabb pénzügyi mutatóinak alakulása
az Angol–Magyar Bank kivonulását követően¹¹¹*

| (Forintban) | 1875 | 1880 | 1885 | 1890 | 1895 | 1900 |
|------------------------------|---------|---------|---------|---------|-----------|-----------|
| Váltótárca-állomány | 206.760 | 415.122 | 871.383 | 947.046 | 1.206.310 | 1.001.243 |
| Takarékbetét-állomány | 167.345 | 449.925 | 638.744 | 878.719 | 1.234.718 | 1.710.546 |
| Értékpapír-állomány | 83.821 | 140.337 | 132.135 | 155.110 | 67.429 | 152.751 |

A század utolsó évtizedében a Hitelbank is bekapcsolódott a nagy városi fejlesztések finanszírozásába. 1892-ben – a három másik helyi pénzügyi intézettel, illetve a városvezetéssel egyetemben – megalapítója volt a közfürdő építésére 100.000 forintos alaptőkével, 50 évre létrehozott részvénytársaságnak.¹¹²

A többi pénzügyi intézethez hasonlóan a Hitelbank vezetői is fontosnak tartották a jótékony célok pártfogását. A közgyűlés által évente elfogadott összeget – mely általában a bank tiszta nyereségének 1-2%-át tette ki – különítettek el erre a célra, melyből részben helyi, részben országos karitatív célokat támogattak. 1892-ben ez az összeg 350 forint volt, *melyből 100 forintot az árvamegyei ínséges tótok segítésére fordítottak*, a többivel az igazgatóság helybeli jótékony célokat támogatott.¹¹³

A század végén a bank jelentős fejlesztéseket hajtott végre: 1897-ben a Hitelbank fiókindezményt hozott létre Edelényben¹¹⁴ és a vezetőség arról döntött, hogy az intézmény tulajdonában lévő telken – Miskolc, Széchenyi utca 75. sz. – új, egyemeletes székházat építtet. Utóbbira 1898-ban írták ki a tervpályázatot és a századfordulót követően valósult meg.¹¹⁵

¹¹¹ *Magyar Compass* MIHÓK 1875. 11. MIHÓK 1880. 121.; MIHÓK 1885. 174–175. AMBRUSTER–GALÁNTAI NAGY 1892. 278.; GALÁNTAI NAGY 1896. 376.; GALÁNTAI NAGY 1901. 482–483.

¹¹² BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1892.03.10. (9. sz.)

¹¹³ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1892.03.03. (8. sz.)

¹¹⁴ A fiókindezmény megnyitása rendkívül sikeresnek bizonyult mert egy évvel később a bank történetének legnagyobb nyereségét – 10.000 forint – könyvelhette el nem kis részben az edelényi fiók eredményességének – 3500 forint – köszönhetően. BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1898.03.09. (9. sz.); BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1899.01.18. (3. sz.); BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1899.03.01. (9. sz.)

¹¹⁵ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1898.10.12. (41. sz.)

MISKOLCZI IPAROS ÖNSEGÉLYEZŐ FILLÉREGYLET – MISKOLCZI TAKARÉKEGYLET

1870 őszén jött létre a 19. század második felének negyedik meghatározó pénzintézete, a Miskolczi Iparos Önszegélyező Filléregylet. Hasonlóan az 1867-ben alapított Iparos Segélyező Egyletethez, ezt is előszörban – amint arra a neve is utal – iparosok hívták életre, jó részt éppen azok, akik annak részvénytársasággá alakulása után elhagyták az egyletet. Ők az eredeti célokhoz igazodva egy újabb, szövetkezeti formában működő pénzintézet létrehozásával kívántak megoldást találni a város kézműves-iparos társadalmának pénzügyi problémáira. Az alakuló gyűlésen a havi befizetés – *egyleti tagsági díj* – összegét 40 krajcárban határozták meg, míg az alaptőkéjét 5000 darab egy forintos törzsbetét által kívánták előteremteni. Szintén ezen az ülésen döntöttek arról, hogy az egylet 1871. január 1-jén kezdi meg tevékenységét. Ennek a viszonylag szerény indulótőkének az összegyűjtése, a teljes összeg befizetése azonban majd egy évig húzódott, így az egylet a tényleges működést csak az alakuló közgyűlést követő év őszén – 1871. június 2-án – kezdhetette el.¹¹⁶ Tulajdonképpen a kezdeti nehézségek már előrevetítették annak lehetőségét, hogy a kezdeményezésre hasonló sors vár majd, mint az Iparos Segélyező Egyletre.

Az elsődleges cél tehát ez esetben is egyértelmű volt: a miskolci iparosok segélyezése és részükre a piaci kamatozású hiteleknél kedvezőbb feltételek melletti kölcsönök nyújtása. Ugyanakkor a részvénytársasági formában működő pénzintézetektől lényegesen eltérő, a pénzügyi tevékenységektől távol álló, a szó klasszikus értelmében vett humanitárius célokat is megfogalmaztak:

*„...iparosainkban a takarékoság ébresztessék, hogy alkalom nyújtassék az egyleti tagoknak a részletek után apródonként befizetett díjjakból tőkét gyűjteni maguk és családjuk jövőjét biztosítani, hogy az iparosok művelődését, ipar (mű)kiállítások rendezése, s szaktanodák állítása, társalgó ös-szejöveletek rendezése, szakismereti felolvasások tartása által előmozdítsák, az elszegényedett ár-
vátat, özvegyeket gyámolítsák, fogyasztási raktárt, iparos menházzal egyesítve állítsanak!”¹¹⁷*

Az alapításkor ugyanakkor azt is deklarálták – okulva a korábbi egylet átalakulása kapcsán szerzett tapasztalatokból –, hogy ettől a céltól 10 évig nem lehet eltérni és az egylet nevét nem lehet megváltoztatni, „s hogy ezen sok szép nemes cél kivételében zavar ne támadjon, az egylet címe változtathatlan, s így az egylet felbonthatatlan!”¹¹⁸

Az 1873-as pénzügyi válság azonban érzékenyen érintette a Filléregyletet, de ennek okát nem a rossz vezetés és gazdálkodás okozta. A valós indokokat részben az alacsony alaptőkében, részben az alapító tagság gyakran akadozó havi díjbefizetéseiben találhatjuk meg. Így alig két év elteltével megismételte magát a történelem: az Iparos Segélyező Egylet körül 1869-ben lezajlott események játszódtak le újfent. Ellentétben a négy évvel korábbi átalakulással, a Miskolczi Iparos Önszegélyező Filléregylet esetében azonban lassabb lefolyású volt az átmenet.

Először 1873. júniusában merült fel annak lehetősége, hogy a tagságnak újra kell gondolnia az egylet működését. A helyi lapban közzétett felhívásban azonban már lényegesen drasztikusabb változások megvitatására hívták egybe a tagságot, mely egyrészt kiterjedt az alapításkor megfogalmazott célok módosítására, másrészt magának az egylet nevének megváltoztatására. A választmány tervei szerint az átszervezett intézmény a Polgári Takarékos és Kölcsön Egylet nevet vette volna fel. Újra fellángolt a vita, hogy mi a fontosabb: ragaszkodni az eredeti elképzelésekhez, vagy egy hosszabb távon életképebb, idegen tőke befogadására is alkalmas intézmény megteremtése.

¹¹⁶ KÁPOLNAI 2003. 301.

¹¹⁷ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1873.06.12. (24. sz.)

¹¹⁸ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1873.06.12. (24. sz.)

Szinte a felhívással egy időben a helyi sajtó egy nevét elhallgató egyleti tag aggályait jelentette meg:¹¹⁹

„Nem szándékunk bírálgatni mennyiben felelt meg az egyesület vezetése azon előírt szép elveknek, mert hiszen az köztudomású dolog, hanem megütközésünknek mégis kifejezést kell adni midőn látjuk: azok kik pár évvel ezelőtt fennhangon hirdették az idézett szép eszméket, kik oly sokunkat nem iparosaink közül is – gyűjtenek annyi szép feliratokkal dicsekedő zászlójuk alá – most mint mondják egy kis pénz zavar miatt egyszerre hátat fordítanak annak, s ismét fennhangon úgy látszik erőszakkal is hirdetik az ellenkezőt, s kimondják saját volt kedves gyermekükre az anathematát... a miskolci iparos önszegélyező filléregylet gyász jelentése-e az, nem egy szép ifjú kimúlását hozza e hírül a nagy közönségnek, azon közönségnek, amely annyi szép reményt kötött az ifjú életéhez, akinek születésénél, az emberiségi eszmék, jótékonyosság, felebaráti szeretet, egymás kölcsönös segítése etc. bájos istennői öntötték arcára a keresztvizet. Most a nevelő apák hírül adják, hogy biz ez a szép ifjú sorvadásba esett, meghalt; hogy azonban a közönség bánata ne legyen örök, gondoskodtak róla, a gyászjelentés egyszersmind tudunkra adja egy újszülött megjelenését.”¹²⁰

Nem kívánjuk részletezni a következő évek eseményeit, hiszen kísértetiesen hasonló érvek és ellenérvek hangzottak el, mint négy évvel korábban, de ez esetben korántsem ment olyan gyorsan az átalakulás.¹²² Majd három évig tartó – heves vitáktól kísért – folyamat végén, 1876-ban került pont az ügy végére, és a Filléregylet jogutódjaként létrejött a részvénytársasági formában működő Miskolczi Takarékegylet. A korábbi egyforintos egyleti jegyeket 50 forint névértékű részvények váltották fel, mely után – az első teljes pénzügyi évet követően – az intézet 6 forint osztalékot fizetett részvényenként.¹²³ A pénzintézet átalakítása gazdaságilag tehát sikeres volt¹²⁴, még ha az egyesület az eredeti alapítói elképzelésekhez képest jelentős profilváltáson ment keresztül.¹²⁵

A Miskolczi Takarékegylet újsághirdetése
(1883)¹²⁶



¹¹⁹ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1873.06.12. (24. sz.)

¹²⁰ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1873.06.12. (24. sz.)

¹²¹ A korabeli sorok között olvasva egy görög eredetű szó világít rá a szerzőben dúló indulatra és feszültségre: *anathéma*. Ez a kifejezés a katolikus egyházban a legsúlyosabb egyházi büntetést jelentette mellyel kizárnak valakit a hívek közösségéből. <http://lexikon.katolikus.hu> BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1873.06.19. (25. sz.)

¹²² A kutatás következő fázisában önálló tanulmány keretében kívánjuk feldolgozni a miskolci pénzügyi intézményrendszer történetének a kiegyezés és az 1873-as válság közé eső korszakát. Ez a hat év rendkívüli jelentőséggel bír hiszen ekkor jöttek létre azok a pénzintézetek melyek a 19. század második felében – az 1845-ben alapított Miskolczi Takarékpénztárral együtt – meghatározták Miskolc tágabb értelemben Borsod vármegye pénzügyi életét hitelpiacát. A rendkívül gazdag sajtó és levéltári anyag – további kutatásokkal kiegészítve – lehetőséget kínál arra hogy részletesen feltárjuk milyen társadalmi gazdasági folyamatok okok húzódtak meg mind az intézmények létrejötté mind azok átalakulása mögött. Alaputatásról lévén szó jelen tanulmányunkban azonban csak a legfontosabb események bemutatására törekedtünk.

¹²³ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1877.03.15. (11. sz.)

¹²⁴ Az átalakulást követően az évtized végére megszilárdította helyét a város pénzintézetei között. 1880-ban már a másik három miskolci hitelintézettel – Miskolczi Takarékpénztár Miskolczi Hitelintézet és a Borsod-Miskolczi Hitelbank – közösen döntöttek arról, hogy egységesen határozzák meg a takarékbetétekre fizetett kamatot melyet 6%-ban állapítottak meg. BUDAPESTI KÖZLÖNY 1880.08.17. (188. sz.)

¹²⁵ Az eredményesség nemcsak a pénzügyi adatokban tükröződött vissza ugyanis 1879-ben a Takarékegylet a Piacz utcában már saját tulajdonú székházat építtetett melynek egy részét üzlethelyiségek számára adta bérbe. BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1879.08.28. (35. sz.)

¹²⁶ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1883.11.21. (47. sz.)

A jogelődj Filléregylet alapítása után 10 évvel, 1881. március 2-án, a városházán megtartott közgyűlésen az igazgatóság elnöke, *Répászký Alajos* ünnepi beszédben foglalta össze az intézmény első évtizedének legfontosabb eseményeit és egyúttal arról tájékoztatta a részvényeseket, hogy az osztalék ismét jelentős mértékben emelkedett és immár elérte a részvényenkénti 10 forintot.¹²⁷

Az osztalék mellett az intézmény alaptőkéje is folyamatosan gyarapodott, mely újabb részvény kibocsátást követően – 2500 részvény, darabonként 100 forint értékben – az átalakulást követő ötödik évben már elérte a 250 ezer forintot.¹²⁸ Ehhez az 1880-as évek derekán közel 12 ezer forint tartaléktőke párosult.¹²⁹ Korszakunk utolsó évtizedében, 1891-ben átmenetileg 200 ezer forintra szállították le az alaptőkét,¹³⁰ melynek hátterében a nagy pénzbőség húzódott meg. A szokatlan pénzügyi művelet rendkívül nagy visszhangot váltott ki és a részvényesek egy részének heves ellenállásába ütközött. Utóbbiak tiltakozásának legfőbb oka, hogy az igazgatóság nemcsak az alaptőkét, de a részvények számát is csökkentette. A részvények névértéke megmaradt, de 2500-ról 2000 darabra csökkentették számukat.¹³¹ A 90-es évek gazdasági fellendülésének köszönhetően, a századfordulót követően a részvénytőke nagysága megháromszorozódott és elérte a 600 ezer koronát, melyhez egy szintén ekkora összegű tartalékalap társult.¹³²

1888-tól egy speciális alapot is létesített a Takarékegylet „*osztalék-tartalékalap*” néven. Az 1000 forinttal létrehozott alap – ahogy arra elnevezése is utal – arra az esetre szolgált, hogy a pénztintézet kedvezőtlen üzleti években is megfelelő osztalékot tudjon fizetni a részvényeseknek.¹³³ Végül idézzük fel a pénztintézet alapításának huszadik évfordulóján, 1891-ben a helyi sajtóban megjelent írást. A Borsod–Miskolczi Értesítő az esemény súlyához igazodva hosszú cikket szentelt a Takarékegylet múltjának – amely ekkor már a Széchenyi utca 109. sz. működött¹³⁴ – bemutatására, melynek megírásához a szerző a pénztintézet éves beszámolóit használta alapul:

*„A takarékegylet jubilált az idén. Betöltött két évtizedet, s mint erőteljes ifjú belépett a 3-ik X-be. Szerfelett tanulságos a lefolyt húsz év adatainak változatossága, mely egyúttal hű tükre úgy az általános, mint különösen Miskolcz pénzügyi fejlődésének. Szerény 29,000 frt alaptőkével zárta le első, vidéki cenztrumokra nézve hatalmas 250,000 forint alaptőkével huszadik évi mérlegét. Tartaléktőkéje 182 forint 87 krról 22,790 forint 56 krra nőtt s jelenleg már 5000 frt külön tartalékalapja is van. Betétállománya megtízszereződött és az első évi mérleg szerény 145,497 forintjával szemben ma 1.415,567 forint áll feltüntetésül annak is, hogy közgazdasági viszonyaink nem minden alakulata mutat fel sötét vonást. A kereskedelmi és ipari életre való hatása kifejezést nyer abban, hogy míg 1871-ki mérlegében váltótárczája 90,566 forint, addig a második deczennium 59.482 forinttal szerepel. Az évi tiszta nyeresemény fejlődése pedig valóban érdekes fázisait mutatja be egy modern pénztintézet emelkedésének. 1871-ben 1737 forint 45 kr, 1880-ban 31,717 forint 62 kr, 1890-ben 45,088 forint 94 kr nyereseménnyel zárta le mérlegét — a miskolczi pénztintézetek Benjáminja, melyről a felügyelő bizottság ékes szavú elnöke Zelenka Pál méltán jelenthette, hogy: körültekintő gondosság, hűséggel társult becsület gondozták a drága kettős kincset: az egylet vagyonát és a vagyonrészét itt elhelyezett részvényes és betevő közönség bizalmát féltékenyen őrizte”.*¹³⁵

A kedvező gazdasági eredmények hatására az intézmény vezetése 1892-ben döntött arról, hogy Szencsen önálló fiókot nyit.

¹²⁷ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1881.03.03. (9. sz.)

¹²⁸ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1881.04.28. (17. sz.)

¹²⁹ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1884.03.26. (13. sz.)

¹³⁰ KÁPOLNAI 2003. 301.

¹³¹ A részvénycsere során a pénztintézet a beváltott értékpapírok után 20 forintot fizetett vissza a tulajdonosoknak. BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1891.08.20. (34. sz.)

¹³² Az 1880-as évektől az aktuális év üzleti nyereségétől függően évente 3-10 ezer forinttal gyarapodott. Az összeget mindig az éves rendes közgyűlésen állapították meg és átlagosan a tiszta nyereség 8-10%-át helyezték a tartalékalapba.

¹³³ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1888.03.08. (10. sz.)

¹³⁴ SZABADSÁG 1898.11.05. (89. sz.)

¹³⁵ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1891.03.12. (11. sz.)



A Takarékegylet hirdetése (1884). A hirdetés szövegében az aktuális kamatok mellett a részvénytársaság alap- és tartaléktőkéjét is feltüntették.¹³⁶

A BORSODMEGYEI TAKARÉKPÉNZTÁR Rt.

A század utolsó évtizedében – annak ellenére, hogy Magyarországon a korszakban ismét bankalapítási hullám söpört végig – Miskolcon csupán egyetlen életképes pénzügyi intézet jött létre.¹³⁷ A Borsodmegyei Takarékpénztár 1894. február 1-jén tartotta meg alakuló közgyűlését az ún. Debrecenyi-féle ház¹³⁸ első emeleti nagytermében, melyen Szepessy Zsigmond főszolgabíró elnöklété alatt 158 részvényes vett részt. Az eseményen elfogadták a részvénytársaság alapszabályát, mely szerint *a vállalat tárgya: betéteknek kamatozás végett elfogadása és hitelműveletek gyakorlása. Tartama: a bejegyzéstől számított 50 év.*¹³⁹ Az alapszabályok elfogadása mellett jóváhagyták a tervezett alaptőke nagyságát, melyet 200.000 forintban [400.000 korona] határoztak meg és 2000 darab névre szóló, 100 forint [200 korona] névértékű részvényből állt. A közgyűlési jegyzőkönyv tanúsága szerint az intézmény iránt rendkívül nagy érdeklődés és bizalom mutatkozott, hiszen a részvényeket 737 darabbal túljegyezték és az alaptőke 30%-át – 60.000 forintot – a tulajdonosok már az alakuló gyűlés megkezdéséig befizették.¹⁴⁰ Továbbá ekkor döntöttek a pénzügyi szervezet felépítéséről is: a társaság igazgatósága¹⁴¹ az elnökből, alelnökből és a 15 tagú elnökségből állt.¹⁴² Az elnökséget fele-fele arányban osztották meg a stratégiai

¹³⁶ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1884.03.26. (13. sz.)

¹³⁷ Említést érdemel hogy a Borsodmegyei Takarékpénztár alapításával egy évben alakult meg a Miskolci Kölcsony Önszegélyező Hitelszövetkezet. A szövetkezet alapítói a kiegyezést követően létrejött egyletek szellemiségét kívánták feléleszteni. Az alapszabályában rögzítették többek között hogy elsődleges cél a *szövetkezeti tagoknak hetenkénti törzsbetétet elfogadva gyümölcsöztetni és ez által a tagoknak egy szerény pénzalapot teremteni.* Ezentúl pedig a *szövetkezeti tagoknak előlegeket illetve mérsékelt kölcsönöket az igazgatóság által megállapítandó mérsékelt kamatok adni és az üzlet terjedelméhez képest kölcsönt felvenni és kamatozó betéteket tagjaitól elfogadni.* A kísérlet azonban nem bizonyult életképesnek és a rákövetkező évben megszűnt. RÉMIÁS 1992. 22.

¹³⁸ Miskolc Széchenyi utca 32.

¹³⁹ KÖZPONTI ÉRTESÍTŐ 1894.03.22. (23. sz.)

¹⁴⁰ „Alaptőkéje: 2000 drb egyenként 100 frt-ról [200 koronáról]kiállított névértékre szóló s folyószámmal ellátott teljesen befizetett illetve befizetendő részvényekből áll melyre 30% azaz 60.000 frt tényleg befizettetett.”

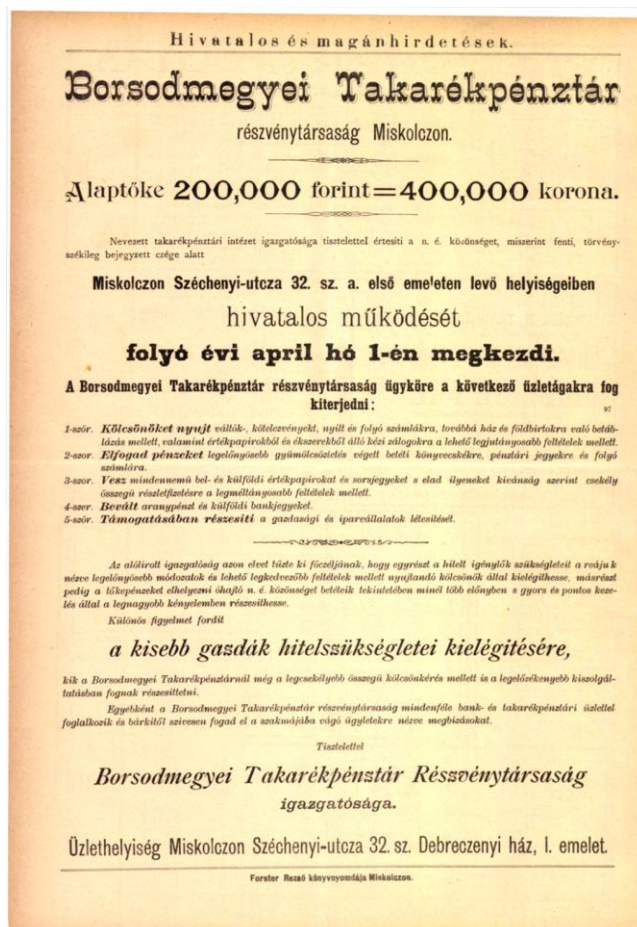
KÖZPONTI ÉRTESÍTŐ 1894.03.22. (23. sz.)

¹⁴¹ Az igazgatóság tagjait a hó végén választották meg az elnök kivételével mely tisztségre pályázatot írtak ki. Az elnök személyére vonatkozóan évekig nem találtak megfelelő jelöltet. Az intézményt Harangi Menyhért megyei nagybirtokos irányította alelnökként. Harangit végül 1897-ben – dr. Tarnay Gyula megyei alispán javaslatára – elnökké választották.

EGYENLŐSÉG 1897.02.28. (9. sz.)

¹⁴² BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1894.02.07. (6. sz.)

ügyeket felügyelő igazgatósági tagok, illetve a napi ügyeket intéző főállású hivatalnokok között. Előbbiek választott, utóbbiak főállású tisztviselők voltak.¹⁴³ A pénzügyi intézet vezetői, tulajdonosai között a század végéig miskolci közéletének számos kiemelkedő alakját megtalálhatjuk, akik közül mindenképp kiemelésre érdemes *Gálffy Ignác*.¹⁴⁴



*A Borsodmegyei Takarékpénztár első újsághirdetése, melyben tájékoztatják a nagyközönséget az 1894. április 1-jei nyitásról és a pénzügyi intézet profiljáról*¹⁴⁵

Az első – *csonka* – pénzügyi év adatai már előrevetítették, hogy a városban egy újabb életképes pénzügyi vállalkozás alakult. A részvénytársaság teljes forgalma már 1894-ben meghaladta a hárommillió forintot [3 097 350 ft], a takarékbetétkönyvek száma megközelítette a kétszázat [178],¹⁴⁶ melyeken 164 483 forintot tartottak nyilván. Különösen jelentős volt az intézmény váltótárcája [292 814 ft]. Az első évben a jelzáloghitelezés területén kevésbé volt aktív a Takarékpénztár, bár a 38.980 forintos tétel egy induló pénzügyi vállalkozás esetében jelentősnek tekinthető.¹⁴⁷ A nem teljes pénzügyi évben a Takarékpénztár tiszta nyeresége 7225 forint volt, melyből osztalék címen 4000 forintot fizettek ki a részvényeseknek – 2 forintot részvényenként –, a fennmaradó részt pedig elsősorban jutalékokra és az általános tartalékalap létrehozására [500 ft] fordították.¹⁴⁸

Amint az újsághirdetés szövegéből kitűnik, a részvénytársaság mindenfajta banki és takarékpénztári üzlettel foglalkozott, de fő profiljának *a gazdasági és ipar-vállalattok létesítésének támogatását*, illetve *a kisgazdák hitel- és tőkeszükségletének kielégítését* jelölte meg. Utóbbi – visszautalva a hazai pénzügyi intézményrendszert bemutató fejezetünkre – éppen azt a piaci rést igyekezett tehát betölteni, melyre a 19. század 80-as éveitől országos viszonylatban is a legnagyobb hiány mutatkozott.

¹⁴³ Az első alkalommal megválasztott igazgatóság tagjai voltak: *Harangi Menyhért* alelnök illetve *Forster Rezső Gálffy Ignác Karla Bertalan Kohn Miksa Munk Soma Dr. Németh Imre Rosenthal Vilmos Silbiger Ármin igazgatósági tagok*. Titkár és ügyész: *dr. Engel Arnold* pénztárnok: *Hercz Sándor*. BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1894.02.07. (6. sz.)

¹⁴⁴ *Gálffy Ignác* 1886-tól a város egyik legpatinásabb oktatási intézményének a Középkereskedelmi Iskolának volt az igazgatója de emellett sokrétű közéleti tevékenységet is folytatott: többek között aktívan közreműködött az egyik legrégebbi vidéki múzeum az 1899-ben alapított *Borsod-Miskolczi Közművelődési és Múzeum Egyesület* létrehozásában de rendkívüli érdeklődést mutatott a pénzügyi intézmények mindenekelőtt a karitatív hitelszövetkezetek iránt is. Többször járt külföldi tanulmányúton – elsősorban Olaszországban – melyek tapasztalatairól 1892-ben nyilvános előadást tartott. A megszerzett ismereteket a gyakorlatba is át akarta ültetni: az 1890-es évek elején meghatározó szerepet játszott a Borsod megyei tanítók által létrehozott hitelszövetkezet megalapításában melynek nemcsak a tanítók segítése hanem azok gyermekeinek a taníttatása is a céljai között szerepelt. SZINNYEI 1894. 955.

¹⁴⁵ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1894.03.21. (12. sz.)

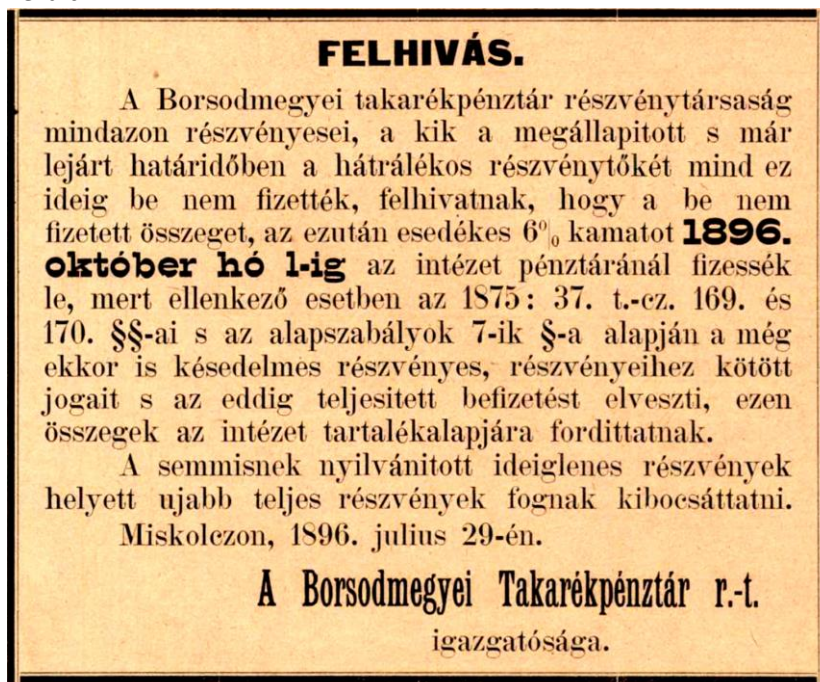
¹⁴⁶ Az egyik első betétes éppen a *Gálffy Ignác* által vezetett Felsőkereskedelmi Iskola volt mely már 1894-ben az intézmény vagyonának jelentős részét 100 forintot a frissen életre hívott pénzügyi intézetben helyezte el. GÁLFY 1895. 113.

¹⁴⁷ *Magyar Compass*. GALÁNTAI NAGY 1895. 340.

¹⁴⁸ *Magyar Compass*. GALÁNTAI NAGY 1895. 340.

A részvénytársaság központja ugyan a megyeszékhelyen működött, de tevékenysége inkább Borsod megye kisebb településeinek pénzügyi igényeinek kielégítését célozta, mind a hitelezés, mind a betétgyűjtés tekintetében. Értelem-szerűen ez az elképzelés és üzletpolitika tükröződött vissza az intézmény névválasztásában is.

Az alapítók nem csalatkozhattak számításaikban, hiszen az első teljes pénzügyi év adatai egyértelműen alátámasztották várakozásaikat. A Takarékpénztár forgalma megközelítette a 5 millió forintot [4 920 000 frt], a váltótárca és a betétállomány közel a duplájára emelkedett,¹⁴⁹ míg a tiszta nyereség megközelítette a 9000 forintot [8917 frt 58 kr].¹⁵⁰ A növekvő nyereségből – megfontolt üzletpolitika mellett – nem a részvényeseknek kifizetett osztalékot növelték. A nyereség jelentős része – változatlan osztalék mellett – a tartalékalapba és az 1895-ben létrehozott rendkívüli tartalékalapba [1000/500 frt] került.¹⁵¹



Felhívás a részvénytőke befizetésére (1896)¹⁵²

A működés első éveiben a veze-tőség számára gondot okozott, hogy bár a pénz-intézet az alapítók által remélt eredményességgel mű-ködött, de az alapsza-bályban megha-tározott részvénytőke – a kezdeti nagy-arányú befi-zetések ellenére – sem gyűlt össze. Az eredetileg meg-határozott 200.000 forint helyett csak a fele került befizetésre, így a pénzintézet tényleges alaptőkéje a műkö-dést követő második év végén csak 100.000 forint volt. Az

igaz-gatóság közgyűlési határozattal és újsághirdetések útján igyekezett a részvényéseket a hiányzó összeg befizetésére ösztönözni.¹⁵³ A nyomásgyakorlás eredményes volt, mert 1896-ban a részvénye-sek a teljes összeget befizették és az alaptőke elérte az alapszabályban meghatározott összeget.¹⁵⁴

A század utolsó éveiben folytatódott a pénzintézet növekedése és évről évre egyre kedvezőbb adatokat produkált.

¹⁴⁹ Váltótárca-állomány: 478.539 forint betétállomány: 243.408 forint [444 betétkönyv]. *Magyar Compass* GALÁNTAI NAGY 1896. 378.

¹⁵⁰ FŐVÁROSI LAPOK 1896.02.22. (52. sz.)

¹⁵¹ *Magyar Compass* GALÁNTAI NAGY 1896. 378.

¹⁵² SZABADSÁG 1896.08.05. (63. sz.)

¹⁵³ 1907-ben a részvénytőke már elérte az 1 millió koronát. KÁPOLNAI 2003/B 301–302.

¹⁵⁴ *Magyar Compass* GALÁNTAI NAGY 1900. 485.

A Borsodmegyei Takarékpénztár legfontosabb pénzügyi adatai forintban (1899)¹⁵⁵

| | |
|------------------------------------|------------|
| ÖSSZFORGALOM | 10.793.618 |
| VÁLTÓTÁRCA [3200 DB] | 991.170 |
| JELZÁLOGKÖLCSÖN-ÁLLOMÁNY | 339.782 |
| TAKARÉKBETÉT-ÁLLOMÁNY [915] | 1.104.191 |
| FOLYÓSZÁMLA-ÁLLOMÁNY | 110.772 |
| TARTALÉKALAP | 10.000 |
| KÉSPÉNZÁLLOMÁNY | 26.403 |
| NYERESÉG | 29.251 |

A vizsgált korszakunkra a pénzügyintézetnek csupán öt teljes pénzügyi éve esik, de a Takarékpénztár ebben a fél évtizedben is látványos eredményeket produkált, egyértelműen bizonyítva, hogy helye van Miskolc és Borsod vármegye pénzügyi és hitelpiacán. Az utolsó pénzügyi év (1899) adatai alapján – ha csak a legfontosabb mutatókat vizsgáljuk – egyértelműen visszatükröződik az eredményes üzletpolitika és a hatékony gazdálkodás.

A Borsodmegyei Takarékpénztár résztvett sorsjegyek értékesítésében is. A korszakban ezzel csak pénzügyintézetek foglalkozhattak. (1896)¹⁵⁶

A teljes forgalom az első évhez képest háromszorosára, míg a tiszta nyereség több, mint négyszeresére emelkedett. Ugyanakkor az osztalékon egyetlen évben sem változtatva – annak mértékét folyamatosan részvényenként 6%-on tartotta –, a hangsúly a működés biztonságának megteremtésén volt. Az éves nyereség átlagosan 15-20%-a tartaléktőke állományába került, így annak összege öt év alatt a hússzorosára emelkedett. A pénzügyi mutatók vonatkozásában

a leglátványosabb változás a jelzáloghitel- és takarékbetét-állomány növekedésében volt tapasztalható, hiszen a vizsgált korszakban mindkettő közel nyolcszorosára emelkedett. Az eredményesség a részvényárfolyamokon is egyértelműen megmutatkozott: az eredileg kibocsátott 100 forintos részvények értéke a századfordulóra megközelítette a 2000 [1900 frt]forintot.¹⁵⁷

A pénzügyintézet virágkora azonban egyértelműen a századforduló után jött el. A tőkealap tovább növekedett és 1910-ben a maga több, mint 2.5 millió koronájával a miskolci pénzügyintézetek között a legnagyobbak számított. A növekedés vissza-tükröződött a tekintetben is, hogy a pénzügyintézet fiókot nyitott Mezőcsáton, így az alapításkor megfogalmazott célnak megfelelően jobban ki tudta szolgálni a megyei – ez esetben dél-borsodi – gazdálkodók igényeit. A századfordulót követően a Borsodmegyei Takarékpénztár az 1869-ben alapított Magyar Leszámítoló és Pénzváltó Bankkal került érdek-közösségbe.

¹⁵⁵ Magyar Compass GALÁNTAI NAGY 1900. 485–486.

¹⁵⁶ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1896.01.15. (3. sz.)

¹⁵⁷ Magyar Compass GALÁNTAI NAGY 1900. 485–486.

Szintén az alapításkor megfogalmazott célokhoz igazodva az intézmény aktívan közreműködött vállalat alapítások finanszírozásában: többek között részt vett a Borsodmegyei Parcellázó és Házépítő Rt., a Miskolci Konzervgyár Rt. létrehozásában, illetve közreműködött egy újabb borsodi hitelintézet, a Borsodmegyei Hitelszövetkezet megalapításában.¹⁵⁸

MÉRLEGADATOK, JELZÁLOGKÖLCSÖNÖK, VÁLTÓLESZÁMÍTOLÁS, FONTOSABB ÜZLETÁGAK

Alapkutatásunk zárásaként a miskolci pénzügyi intézetek működésére vonatkozó legfontosabb pénzügyi adatokat kívánjuk megvizsgálni, illetve bemutatni. Rendhagyó módon e fejezetet két idézettel kezdjük, melyek megítélésünk szerint sok szempontból túlmutatnak a helyi pénzügyi intézetek mérlegadatainak tényszerű bemutatásán. Tulajdonképpen mindkettőt tekinthetjük inkább egyfajta kordokumentumnak, melyeken keresztül bepillantást nyerhetünk abba a gondolkodásmódba, ahogyan a kortársak látták Miskolc pénzügyi intézményrendszerének kialakulását, 19. századi fejlődését, szerepét és helyét a város, a vármegye és tágabban a régió gazdaságában. Természetesen nem hallgathatjuk el, hogy mindkét írásban szubjektív és objektív elemek keverednek, illetve hangvételükre jelentős hatással voltak az adott történelmi korszak eseményei, a megírásuk idején tapasztalható közhangulat. Mindettől függetlenül rendkívül tanulságos feleleveníteni a kortársak sorait.

Elsőként egy 1929-ben megjelent írásból idézünk. Az ún. *Halmay–Leszih-féle* Miskolc-monográfia szerzőpárosának mindkét tagja az 1880-as évek elején született – 1881-ben és 1880-ban –, így joggal tekinthetjük őket kortársnak, bár aktív éveik már a 20. századra estek. Ugyanakkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül a könyv megjelenésének dátumát: a monográfia alig tíz évvel a vesztes első világháború, a trianoni trauma, illetve a Monarchia szétesése után íródott, ami nyilvánvalóan befolyásolta a sorok hangvételét. A könyvben a 19. század második felére, mint Miskolc aranykorára emlékeznek, különösen az 1878-as nagy árvizet követő évtizedekre, a modern Miskolc kiépülésére. A szerzőpáros így látta Miskolc 19. századi pénz- és hitelügyeit:

„Helyileg önálló hitelvallalatok keletkeztek Miskolcon, miután éveken át a főváros a saját piacán volt elfoglalva. A vidék gazdasági ereje, igyekezete a pénzügyi intézetek körül csoportosult. Így a vidék relatív gazdasági önállóságra tett szert. Miskolc a pénzpiacon is uralkodó helyzetet teremtett magának nemcsak Borsod, de szomszédos vármegyékben is elnyúló hálózatával.”

A második idézet nagyobb lélegzetű és majd négy évtizeddel korábbról származik. Az írás az 1890-es évek elején jelent meg Miskolc legolvasottabb lapjában, a Borsod–Miskolczi Értesítőben. A korabeli sajtóban nagyon ritkán publikáltak egy-egy városi pénzügyi intézettel kapcsolatban terjedelmesebb, elemző írásokat, míg a helyi pénzügyi intézményrendszer helyzetét átfogó módon vizsgáló cikkel mindössze ezzel az eggyel találkoztunk. A szerző a század végéhez és az első miskolci pénzügyi intézet, a Miskolczi Takarékpénztár alapításának 50. évfordulójához közeledve érezte úgy, hogy érdemes egy hosszabb publicisztikát szentelni a miskolci pénzügyi intézményrendszer majd félszáz éves történetének bemutatására. Ez esetben is fontosnak tartjuk aláhúzni a megjelenés dátumát: közel két évtizeddel járunk az 1873-as pénzügyi krach, illetve az azt követő recesszió után, az 1880-as évtizedben végbement a konszolidációt követően a magyar gazdaság, benne a pénzügyi szektor éppen a konjunktúra éveiben járt.

¹⁵⁸ KÁPOLNAI 2003/B 301–302.; RÉMIÁS 1992. 22.

A gazdasági mutatók szárnyaltak, a közhangulat optimista volt. Ebben a helyzetben íródtak az alábbi sorok:

„...a városunk összes pénzügyi intézete befejezték múlt évi ténykedésüket, mellyel úgy az intézetek élén álló ügybuzgó férfiak, mint a részvényesek meg lehetnek elégedve. Az 1890. év kedvező gazdasági jelentősége nem maradt hatás nélkül négy pénzügyi intézetünkre sem. A megfelelő konjunktúrák párosulva a közönség bizalmával, másrésztől pénzügyi intézeteink szakszerű, becsületes s kifogástalan vezetésével, szép eredményt biztosítottak pénzügyi intézeteink részére. Igazolják ezt a következő adatok:

| | alaptőke | takarékbetét | váltótárcza | kötvények, jelzálogok | nyereség |
|------------------------|----------------|------------------|------------------|-----------------------|----------------|
| Takarék-pénztár | 98.000 | 2.782.511 | 515.843 | 1.365.380 | 24.887 |
| Hitelintézet | 128.000 | 1.555.997 | 1.050.131 | 275.435 | 24.588 |
| Hitelbank | 200.000 | 856.288 | 938.344 | 144.363 | 28.101 |
| Takarékkegyelet | 250.000 | 1.415.567 | 851.980 | 519.485 | 45.088 |
| Összesen: | 674.000 | 6.610.363 | 3.356.248 | 2.304.663 | 122.164 |

A miskolczi pénzügyi intézetekbe fektetett tőkék átlagos kamatozása a lefolyt évben meghaladta a 18%-ot, a minő eredménnyel nem sok hazai város pénzügyi intézete dicsekedhetnek. Részleteiben nézve, az eredmény még kielégítőbb.

Pénzügyi intézeteink domináló voltát mutatja azon körülmény, hogy hatásuk nemcsak városunkra és a megyére, de a szomszéd törvényhatóságok hozzánk gravitáló vidékeire is kiterjed, sőt a miskolczi pénzügyi intézetek legfiatalabbja, a takarékegyelet Szerencsen fiókot tart fenn. Ez utóbbi nemcsak helyes pénzügyi politika, de a vezető egyének localpatriotizmusát igen nemesen és észszerűen bizonyítja s egyúttal követésre méltó példát mutat arra nézve, miszerint a miskolczi piac uralma mily eszközökkel tartható fenn s biztosítható. A fiók létesítése egyúttal a részvényesek s betevők érdekeinek helyes előrelátása mellett is bizonyít.

...A miskolczi pénzügyi intézetek virágzó helyzetének forrása nemcsak ama vezetés kitűnőségében áll, melyek mindegyikére illik az előbbi meghatározás, de adjuk meg az érdemet ama nagy közönségnek is, melynek pénzügyi intézeteink iránt nyilvánuló bizalma s az anyagi téren kifejtett buzgó munkássága tette lehetővé, hogy bankjaink erősekké s izmosakká legyenek. A bizalom kiérdemlése s a jogos anyagi érdekek támogatása képezi jövőre nézve is pénzügyi intézeteink nagy feladatát, főként akkor, midőn a gazdasági átalakulás nehéz éveit, az átmenet magas akadályait éljük. Azt várjuk pénzügyi intézeteinktől jövőre is, hogy ők a közönség jólétének melegágyait képezzék. Anyagi érdekeink tüzetes szemmel kísérése, a helyzet változatosságaihoz való alkalmazkodás, kötelességet ró intézeteinkre.

Másak a viszonyok jelenleg, mint a hetvenes években, midőn nagy válság után voltunk, midőn a bizalom kicsiny, a pénz drága volt. A bizalom a jogrend, a nyilvánosság az anyagi haladás folytán emelkedett; a közlekedési viszonyok az érintkezést a főváros és más vidékek között könnyűvé tették; a hitelkérdések hasonlóképpen gyorsabban kielégíthetőek; pénzelhelyezésre szerfelett sok eszköz és alkalom kínálkozik.

S a miként a betétek aranykora a 6-8%-os kamatoztatás immár végleg letűnt, úgy fontolóra kell venniük, mennyiben lehet a hitelkeresők kamatterhein könnyíteniük. Ne szolgáljanak reá, hogy szaporítsák ama vidéki pénzügyi intézetek számát, melyek kölcsön-kamata nagy súllyal nehezedik az anyagi érdekekre. A közönségnek kamatostól szolgáltatassák vissza ama bizalmat, melynek segítségével jelenlegi szép niveaujukra [színvonalukra] emelkedtek. Támogassák azt a közönséget, mely a létküzdelmekben egész más állapotokkal találja szemben magát, mint pénzügyi intézeteink alapítási és kezdő éveiben. Terjesszék ki a »kettős kincs« további hű megőrzése mellett hatalmas fejlesztő tevékenységüket amaz új irányokra is, melyektől hazánk és saját működési körük gazdasági boldogulása is függ: az ipari s kereskedelmi élet minden fázisára, s akkor eddigi érdemeikhez még inkább fűzhetnek hervadhatatlan babérokot.”¹⁵⁹

¹⁵⁹ BORSOD–MISKOLCZI ÉRTESÍTŐ 1991.03.12. (11. sz.)

A kortársak szubjektív megállapításokat sem nélkülöző általános áttekintéseit követően a miskolci pénzügyintézetek működésének legfontosabb pénzügyi mutatóit az objektív számok oldaláról is érdemes megvizsgálni. Ennek kapcsán alapvetően két forrásra támaszkodtunk:¹⁶⁰

- az 1870-es évek elejétől az ún. *Magyar Compassban* közzétett pénzügyi beszámolókra,
- a *Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltárában őrzött, a miskolci pénzügyintézetekre vonatkozó iratanyagra.*

A Miskolczi Takarékpénztár megalakulását követő évtizedekben fokozatosan kifejlődött és a századforduló utáni években kiteljesedett Miskolc, tágabban Borsod vármegye pénz- és hitelintézeteinek rendszere. Az első világháborút megelőző években, sőt még a háború alatt is létesült ugyan néhány szövetkezet, takarékpénztár és bank, tevékenységük azonban a mérlegadatok tükrében a fontosabb üzletágakban csak töredéke volt a korábban létesült és kiépült forgalmú intézeteknek, nem voltak képesek jelentős piaci szereplővé válni.¹⁶¹

A vizsgált korszakban a pénzelhelyezés legkedveltebb módja a takarékbetét volt. A pénzügyintézetek legfontosabb üzletága egyértelműen a takarékbetétek kamatozásra való elfogadása volt, az idegen tőkét döntően ezen a módon vonták magukhoz.¹⁶² A hitelintézetek mérlegelszámolásaiban a betétállomány a teher [tartozik] oldalon került feltüntetésre és összegszerűen minden intézmény esetében a legnagyobb tételként jelent meg, jelentősen meghaladva a követel oldal két legfontosabb tételét: a jelzálogkölcson-állományt és a váltótárcát. A betétállomány az 1840-es évektől országos viszonylatban – az 1850-es évek elejének átmeneti visszaesésétől eltekintve – folyamatosan emelkedett, majd a kiegyezést követő gazdasági fellendülés éveiben tovább gyorsult.

Az 1873-as pénzügyi krachot követően ugyan a növekedés mérséklődött, de az 1880-as évektől ismét látványos emelkedésnek indult. Amennyiben a miskolci pénzügyintézetek adatait megvizsgáljuk, akkor azt látjuk, hogy a betétgyűjtés tekintetében még az 1870-es évek pénzügyi válságának éveiben sem tapasztalhatunk visszaesést. A takarékbetét-állomány ebben az évtizedben is látványosan nőtt a város pénzügyintézeteiben, melynek okát elsősorban abban véljük felfedezni, hogy ekkorra zajlott le és fejeződött be teljesen a kiegyezést követően alakult egyletek részvénytársasággá alakulása és kapcsolódhattak be aktívan az idegen tőkék gyűjtésébe.

¹⁶⁰ *Magyar Compass* MIHÓK 1875. MIHÓK 1880.; MIHÓK 1885. AMBRUSTER–GALÁNTAI NAGY 1892.; GALÁNTAI NAGY 1896.; GALÁNTAI NAGY 1901.

MNL BAZMLT VII. *Cégbírósi iratok*

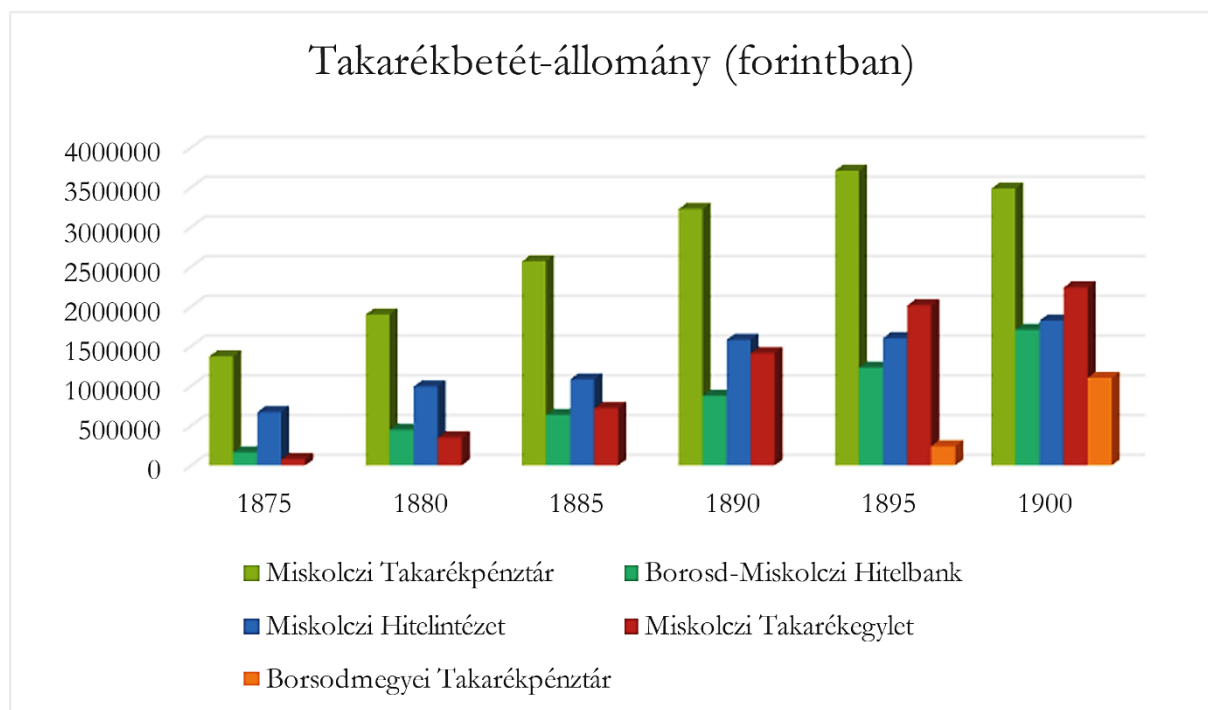
¹⁶¹ KÁPOLNAI 2003/A. 285.

¹⁶² Itt érdemes visszautalni a kiegyezést követő évek pénzügyintézeti átalakulásaira az egylet kontra részvénytársaság konfliktus mögött meghúzódó racionális pénzügyi érdekekre és ismételten aláhúzni hogy miért is tartottuk fontosnak – eddig publikálatlan forrásokra támaszkodva – e folyamatok bemutatását.

A századfordulóra a miskolci pénzüzetekben őrzött takarékbetét-állomány már meghaladta a tízmillió forintot.

A miskolci pénzüzetek takarékbetét-állományának alakulása 1875–1900 között [forintban]¹⁶³

| | 1875 | 1880 | 1885 | 1890 | 1895 | 1900 |
|------------------------------------|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|-----------|
| MISKOLCZI TAKARÉKPÉNZTÁR | 1.373.874 | 1.901.880 | 2.572.374 | 3.229.911 | 3.713.543 | 3.488.635 |
| BORSOD-MISKOLCZI HITELBANK | 167.345 | 449.925 | 638.744 | 878.719 | 1.234.718 | 1.710.546 |
| MISKOLCZI HITELINTÉZET | 673.185 | 996.249 | 1.086.918 | 1.584.276 | 1.606.310 | 1.826.706 |
| MISKOLCZI TAKARÉKEGYLET | 80.000 | 352.485 | 722.840 | 1.415.568 | 2.016.313 | 2.242.230 |
| BORSODMEGYEI TAKARÉKPÉNZTÁR | | | | | 243.408 | 1.104.191 |



A táblázat, illetve a diagram adatain végig tekintve egyértelműen látszik, hogy a Miskolczi Takarékpénztár a betétgyűjtés vonatkozásában megőrizte azt a történelmi előnyét, melyet az a helyzet garantált számára, hogy majd negyedszázadon keresztül monopolhelyzetben volt a város és a megye pénzügyi piacán. A korszakunk végén a miskolci pénzüzetekben elhelyezett takarékbetét-állomány közel harmadát a Miskolczi Takarékpénztárban tartották a betétesek. Ugyanakkor szembeűnő, hogy a század utolsó évtizedében alakult Borsodmegyei Takarékpénztár milyen eredményes volt a betétgyűjtés területén, hiszen alig fél évtized alatt egymillió forint feletti betétállományt tudott összegyűjteni és a 20. század első évtizedében e területen már felzárkózott a kiegyezést követően alakult pénzüzetek mellé.

¹⁶³ Rendhagyó módon alap kutatásunk záró fejezetében bizonyos esetekben egyszerre alkalmaztuk a hagyományos EXCELL táblázatokat és a modern színes diagramos ábrákat. Elfogadva annak lehetőségét, hogy adott esetben e megoldás akár zavaró is lehet az olvasó számára mégis e módszer mellett döntöttünk. Ennek magyarázata hogy megítélésünk szerint a hagyományos táblázatok jobban megmutatják a rövidebb periódusokban bekövetkezett változásokat míg a diagramok határozottabban szemléltetik a vizsgált negyedszázad tendenciáit.

*A miskolci pénzügyintézetekben elhelyezett takarékbetét-állomány [forintban] és
a takarékbetétkönyvek száma a századfordulón (1900)*

| | 1900 |
|------------------------------------|---|
| MISKOLCZI TAKARÉKPÉNZTÁR | 3.488.635 – TAKARÉKBETÉTKÖNYVEK SZÁMA: 2425 |
| BOROSD-MISKOLCZI HITELBANK | 1.710.546 – TAKARÉKBETÉTKÖNYVEK SZÁMA: 1138 |
| MISKOLCZI HITELINTÉZET | 1.826.706 – TAKARÉKBETÉTKÖNYVEK SZÁMA: 1217 |
| MISKOLCZI TAKARÉKEGYLET | 2.242.230 – TAKARÉKBETÉTKÖNYVEK SZÁMA: 1701 |
| BORSODMEGYEI TAKARÉKPÉNZTÁR | 1.104.191 – TAKARÉKBETÉTKÖNYVEK SZÁMA: 915 |

Korszakunkban a betétek döntő részét – 98-99%-át – takarékkönyvekben tartották, minimális volt a pénztárjegyre elhelyezett, illetve a folyószámlás betétek aránya. Ugyanakkor a Magyar Compassokban közzétett adatok alapján kitűnik, hogy a betétállomány értéke gyorsabban nőtt, mint a takarékkönyvek száma. Egy miskolci pénzügyintézetben nyilvántartott takarékbetétkönyv átlagos betéti értéke a századfordulón ezernégyszáz forint volt, mely jelentősen – közel 200 forinttal – meghaladta az országos átlagot.¹⁶⁴

VÁLTÓLESZÁMÍTOLÁS

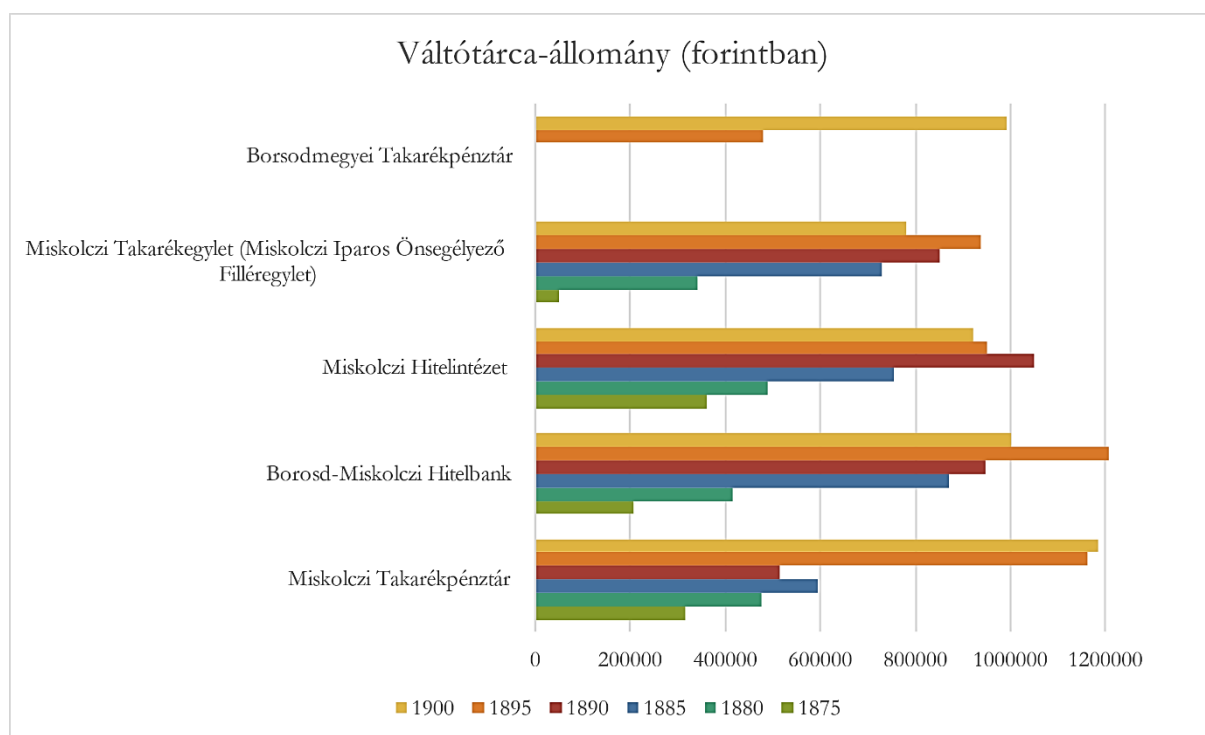
A pénz- és hitelintézetek pénzügyi beszámolóinak követel oldalának – a jelzáloghitelek mellett – a legfontosabb tétele a váltótárca volt. A saját és az összegyűjtött idegen tőke viszonylag biztonságos, jellemzően rövid lejáratú, a likviditás tekintetében így rendkívül előnyös elhelyezése a váltóra nyújtott hitel volt, mely váltóleszámítolás útján valósult meg. A hitelezésnek ez a formája, annak törvényi szabályozása a reformkorra nyúlik vissza. A kiegyezést, illetve az 1873-as pénzügyi válságot követően az állam a törvényi háttérrel a kor követelményeinek megfelelően újra kodifikálta – 1876. évi XXVII. tc. – és ezt követően gyorsan, széles körben elterjedt ez a fizetési forma, korszakunkban a pénzügyintézetek tőkeelhelyezési üzletágán belül meghatározó szerepet töltött be.

A váltóleszámítolási üzletág eredményeit, annak nagyságát a pénzügyi mérlegekben az ún. váltótárca alakulásán kísérhetjük figyelemmel. Ugyanakkor az adatok elemzése kapcsán fontos megjegyezni, hogy az üzleti év végén a mérlegekben szereplő váltótárca-állomány nem nyújt, illetve nem is nyújthat teljesen hiteles képet az évközi hitelezés volumenéről, a megelőző évhez viszonyított változásról, mert minél rövidebb lejáratra nyújtják a váltóhitelt, annál nagyobb lehet az évközi értékforgalom. Ennek ellenére több évtizedes összevetésben a váltótárca nagysága jól illusztrálja mind ennek a hitelezési formának a térnyerését, mind a pénzügyintézetek hitelkihelyezésében betöltött súlyát.

¹⁶⁴ A takarékbetétek Magyarországon általában nem a fogyasztástól elvont összegekből keletkeztek hanem többnyire a vállalkozásoktól elvont üzleti forgótőkéből származtak. A betétek átlagértéke ezért nagyobb volt mint a Monarchia nyugati régióiban. E megállapítás különösen érvényes Miskolc esetében hiszen a város pénzügyintézeteiben őrzött betétek mögött jelentős részben a nagyipar és a nagykereskedelem állt. KÁPOLNAI 2003/A. 286.

A miskolci pénzüintézetek váltótárca-állománya 1875–1900 között [forintban]

| | 1875 | 1880 | 1885 | 1890 | 1895 | 1900 |
|--|---------|---------|---------|-----------|-----------|-----------|
| MISKOLCZI TAKARÉKPÉNZTÁR | 316.385 | 474.849 | 593.389 | 515.843 | 1.163.199 | 1.183.668 |
| BORSOD-MISKOLCZI HITELBANK | 206.760 | 415.122 | 871.813 | 947.075 | 1.206.317 | 1.001.243 |
| MISKOLCZI HITELINTÉZET | 361.608 | 490.113 | 754.769 | 1.050.131 | 951.403 | 922.254 |
| MISKOLCZI TAKARÉKEGYLET (MISKOLCZI IPAROS ÖNSEGÉLYEZŐ FILLÉREGYLET) | 50.020 | 341.299 | 730.775 | 851.931 | 936.303 | 780.571 |
| BORSODMEGYEI TAKARÉKPÉNZTÁR | | | | | 478.579 | 991.170 |



A miskolci hitelintézetek váltótárca-állományának alakulása kapcsán az adatokból jól látható, hogy a kiegyezést követően alapított pénzüintézetek esetében a váltóleszámitólasági üzletág a század utolsó évtizedéig töretlen fejlődés mellett lényegesen nagyobb súllyal bírt a hitelkihelyezés területén, mint a város legrégebbi intézményének, a Miskolczi Takarékpénztárnak az esetében. Utóbbi pénzüintézet váltótárcája csak a századfordulóra érte el a többi helyi hitelintézet állományának nagyságát. Ugyanakkor figyelemre méltó, hogy – függetlenül az egyes pénzüintézetek alaptőkájától és takaréketét-állományától – a korszakunk végén megközelítőleg azonos váltótárca-állománnyal rendelkeztek.

A váltóleszámitólasági üzletággal kapcsolatban megítélésünk szerint fontos megemlíteni, hogy általában a pénzügyi mérlegek aktív oldalán értékben a jelzáloghitelkezés után következtek, de ha figyelembe vesszük a váltóleszámitólasra fordított összegek gyors forgását, azt, hogy ez egy jellemzően rövid lejáratú hitelkezési forma, akkor az éves forgalmi érték tekintetében a jelzálogos kölcsönök elé is helyezhetők.

JELZÁLOGHITELEZÉS

Ellentétben a váltóhitelezéssel, a jelzálogra nyújtott kölcsönök banklikviditás szempontjából kevésbé előnyösek, de jellemzően a pénzüintézetek legjelentősebb aktív üzletága a jelzáloghitelezés volt, melynek mértéke egyes években akár meghaladhatta a betétállomány összegét is. E hitelforma esetében a zálogtárgy ingatlan volt, jellemzően földbirtok vagy házingatlan. A miskolci pénzüintézetek esetében utóbbi az országos átlagnál nagyobb súllyal szerepeltek.

A miskolci pénzüintézetek jelzáloghitel-állománya a 19. század utolsó évtizedében [forintban]¹⁶⁵

| | 1895 | 1900 |
|-----------------------------|-----------|-----------|
| MISKOLCZI TAKARÉKPÉNZTÁR | 2.105.497 | 2.163.933 |
| BORSOD-MISKOLCZI HITELBANK | 242.227 | 492.891 |
| MISKOLCZI HITELINTÉZET | 406.875 | 505.079 |
| MISKOLCZI TAKARÉKEGYLET | 902.103 | 1.164.258 |
| BORSODMEGYEI TAKARÉKPÉNZTÁR | 59.012 | 339.782 |

A század utolsó évtizedéből származó adatok alapján egyértelműen látszik, hogy a jelzáloghitelezés területén a város első pénzüintézete, a Miskolczi Takarékpénztár volt a legjelentősebb intézmény. A Takarékpénztár által folyósított jelzálogos kölcsönök értéke a századfordulón egymagában akkora volt, mint a másik négy pénzüintézeté együttvéve. Figyelembe véve a miskolci hitelintézetek váltótárca-állományának alakulását egyértelműen látszik, hogy utóbbiak a hitelkihelyezés területén – elsősorban a kisebb takarékbetét-állományuk miatt – a gyorsabban forgó, likvid váltóleszámítolást preferálták.

Az adatok szerint a jelzáloghitelezés során folyósított kölcsönök fedezetéül megközelítőleg 60%-ban földbirtok, míg a többi esetben elsősorban miskolci házingatlan szolgált. Ez az arány jellemzően egészen az első világháborúig megmaradt, azzal a különbséggel, hogy a földbirtokokra folyósított összeg mintegy kétszeresére emelkedett a századfordulót követően.¹⁶⁶

*

FORRÁSOK

MNL BAZML = Magyar Nemzeti Levéltár, Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Levéltára, Miskolc
IV/501 = Borsod vármegye Levéltára, Borsod vármegye közgyűléseinek levéltára
VII. = Cégbírósági iratok
HOM = Herman Ottó Múzeum
HTD = Helytörténeti Dokumentáció
TGY = Tárgyi Gyűjtemény

Sajtó

A Hon
Anyagi Érdekeink
Borsod–Miskolczi Értesítő
Egyenlőség
Fővárosi Lapok
Központi Értesítő
Politikai Újdonságok
Sürgöny
Szabadság

¹⁶⁵ Eddigi kutatásaink alapján csak a század utolsó évtizedére vonatkozóan rendelkezünk minden helyi hitelintézet esetében hiteles adattal.

¹⁶⁶ KÁPOLNAI 2003/A. 289.

BIBLIOGRÁFIA

AMBRUSTER–GALÁNTAI NAGY 1892

AMBRUSTER Jakab–GALÁNTAI NAGY Sándor (szerk.): *Magyar Compass. Pénzügyi Évkönyv. XIX. évf.* (Alapította: MIHÓK Sándor) Brózsza Ottó Könyvnyomdája, Budapest, 1892

BÁCSKAI 1989

BÁCSKAI Vera: *A vállalkozók előfutárai.* Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1989

BEREND T.–SZUHAY 1991

BEREND T. Iván–SZUHAY Miklós: *A tőkés gazdaság története Magyarországon, 1848–1944.* Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest, 1991

BOROVSKY–SZIKLAY 1896

BOROVSKY Samu–SZIKLAY János (szerk.): *Abaúj – Torna vármegye és Kassa. Magyarország vármegyéi és városai I. köt.* Apollo Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest, 1896

DOBROSSY 1992/A

DOBROSSY István: *Hitelviszonyok Magyarországon 1830-ig.* In: DOBROSSY István (szerk.): *Pénzintézetek. Bankélet és hitelviszonyok Északkelet-Magyarországon 1844 – 1949. – Kiállítási katalógus.* Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Múzeumigazgatóság, Miskolc, 1992. 5–12.

DOBROSSY 1992/B

DOBROSSY István: *A miskolci hitelszervezet fejlődése.* In: DOBROSSY István (szerk.): *Pénzintézetek. Bankélet és hitelviszonyok Északkelet-Magyarországon 1844 – 1949. – Kiállítási katalógus.* Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Múzeumigazgatóság, Miskolc, 1992. 21–30.

DOBROSSY 1992/C

DOBROSSY István (szerk.): *Pénzintézetek. Bankélet és hitelviszonyok Északkelet-Magyarországon 1844 – 1949. – Kiállítási katalógus.* Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Múzeumigazgatóság, Miskolc, 1992

DOBROSSY 1995

DOBROSSY István: *A Miskolczi Takarékegyelet.* In: DOBROSSY István (szerk.): *Miskolc írásban és képekben 2.* Belvárosi Kulturális Menedzser Iroda és a B.–A.–Z. Megyei Levéltár, Miskolc, 1995. 192–196.

DOBROSSY 1997

DOBROSSY István (szerk.): *A Kereskedelmi és Iparkamara Miskolcon 1880–1997.* B.–A.–Z. Megyei Levéltár, Miskolc, 1997

DOBROSSY 2001

DOBROSSY István: *A Borsodmegyei Takarékpénztár épülete.* In: DOBROSSY István (szerk.): *Miskolc írásban és képekben 8.* Belvárosi Kulturális Menedzser Iroda és a B.–A.–Z. Megyei Levéltár, Miskolc, 2001. 32–37.

DOBROSSY 2006

DOBROSSY István: *A Miskolczi Takarékpénztár.* In: DOBROSSY István (szerk.): *Miskolc írásban és képekben. 1. (85–87)* Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc, 2006

DOBROSSY–ESZENYI 2008

DOBROSSY István – ESZENYI Miklós (szerk.): *Miskolci Életrajzi Lexikon.* Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Levéltár és Miskolc Megyei Jogú Város, Miskolc, 2008

ECKHART 1941

ECKHART Ferenc: *A magyar közgazdaság 100 éve, 1841–1941.* Posner Grafikai Műintézet Rt., Budapest, 1941

FÁY 1839

FÁY András: *Terve a Pest megyei köznép számára felállítandó Takarékpénztárnak.* Magyar Kir. Egyetem nyomdája, Buda, 1839

GAUCSIK 2014

GAUCSIK István: A Pozsonyi I. Takarékpénztár közhasznú és jótékonyági tevékenysége a 19. században. [Public benefit and charitable Activities of the First Savings Bank in Pozsony (Bratislava) in the 19th Century]. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2014/3. 59–79.

GALÁNTAI NAGY 1895

GALÁNTAI NAGY Sándor (szerk.): *Magyar Compass. Pénzügyi Évkönyv*. XVI. évf. /Alapította: MIHÓK Sándor/ Brózsza Ottó Könyvnyomdája, Budapest, 1895

GALÁNTAI NAGY 1896

GALÁNTAI NAGY Sándor (szerk.): *Magyar Compass. Pénzügyi Évkönyv*. XVII. évf. (Alapította: MIHÓK Sándor). Brózsza Ottó Könyvnyomdája, Budapest, 1896

GALÁNTAI NAGY 1900

GALÁNTAI NAGY Sándor (szerk.): *Magyar Compass. Pénzügyi Évkönyv*. XXVIII. évf. /Alapította: MIHÓK Sándor/ Légrády Testvérek, Budapest, 1900

GÁLFFY 1895

GÁLFFY Ignác (szerk.): *A Miskolczi M. Kir. Állami Polgári Fiú Felsőkereskedelmi iskola és Polgári Leány Felsőkereskedelmi Iskola Értesítője*. XX. évf., Forster Rezső Nyomdája, Miskolc, 1895

HOLBESZ 1939

HOLBESZ Aladár: *A magyarországi hitelintézetek története*. May János Nyomdai Műintézet, Budapest, 1939

Miskolczi Takarékpénztár Emlékirata 1885

Emlékirat Miskolczi Takarékpénztárnegyvenéves fennállásáról 1845–1885. Forster Rezső Nyomdája, Miskolc, 1845

JIRKOVSKY 1945

JIRKOVSKY Sándor: *A magyarországi pénzügyintézetek története az első világháború végéig*. A szerző saját kiadása. Athenaeum Nyomda, Budapest, 1945

KÁPOLNAI 2003/A

KÁPOLNAI Iván: Pénz- és hitelélet. Általános áttekintés. In: VERES László (szerk.): *Miskolc története IV. 1848-tól 1918-ig*. Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Múzeumigazgatóság és a Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 2003. 279–294.

KÁPOLNAI 2003/B

KÁPOLNAI Iván: Jelentősebb pénz- és hitelintézetek. In: VERES László (szerk.): *Miskolc története IV. 1848-tól 1918-ig*. Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Múzeumigazgatóság és a Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 2003. 294–304.

KORÁNYI–SZELES 2005

KORÁNYI G. Tamás–SZELES Nóra: *Tőzsde születik*. Budapesti Értéktőzsde, Budapest, 2005

KATUS 1987

KATUS László: *A tőkés gazdaság fejlődése a kiegyezés után*. In: KOVÁCS Endre–KATUS László (szerk.): *Magyarország története* 6/II. köt. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987. 913–1038.

KÖVÉR 1986

KÖVÉR György: *Az Osztrák–Magyar Monarchia bankrendszerének fejlődése*. *Közgazdasági Szemle* 33. (1986)/3. 312–324.

KÖVÉR 1993

KÖVÉR György: *Az Osztrák Nemzeti Bank működése és az Osztrák–Magyar Bank alapításának előzményei, 1851–1878*. In: BÁCSKAI Tamás (szerk.): *A Magyar Nemzeti Bank története*, I. köt. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1993. 155–341.

MIHÓK 1875

MIHÓK Sándor (szerk.): *Magyar Compass. Pénzügyi és Közgazdasági Évkönyv*. III. évf. Magyar Kir. Kereskedelmi Minisztérium. Tettey Sándor és Társa Nyomda, Budapest, 1875

MIHÓK 1880

MIHÓK Sándor (szerk.): *Magyar Compass. Pénzügyi és Közgazdászati Évkönyv*. VIII. évf. Magyar Kir. Kereskedelmi Minisztérium. Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest, 1880

MIHÓK 1885

MIHÓK Sándor (szerk.): *Magyar Compass. Pénzügyi és Közgazdászati Évkönyv*. XIII. évf. Magyar Kir. Kereskedelmi Minisztérium. Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest, 1885

NAGY 1975

NAGY Lajos: *Budapest története. 1790–1848. Gazdasági élet*. In: KOSÁRY Domokos (szerk.): *Budapest története. III*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975. 307–373.

ORTVAY 1892

ORTVAY Tivadar: *Pozsony története*. Pozsony első takarékpénztár, Pozsony, 1892

POGÁNY 2013

POGÁNY Ágnes: Bankhálózatok és városfejlődés. *Korall* 14. évf. 54. sz. 183–186.

POGÁNY 2013

POGÁNY Ágnes: *A budapesti pénzpiac a 19–20. században*. *Korall* 12. évf. 44. sz. 186–193.

RÉMIÁS 1992

RÉMIÁS Tibor: *A magyarországi pénzügyintézetek „építkezése” (1839–1947)*. In: DOBROSSY István (szerk.): *Pénzügyintézetek. Bankélet és hitelviszonyok Északkelet-Magyarországon 1844 – 1949. – Kiállítási katalógus*. Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Múzeumigazgatóság, Miskolc, 1992. 13–20.

SZEMERE 1847

SZEMERE Bertalan: *Figyelmeztetés a Miskolczi Takarékpénztár jótékonyására*. A nép számára kiadja a Miskolczi Takarékpénztár. Tóth Lajos nyomdája, Miskolc, 1847

SZÉCHENYI 1830

GRÓF SZÉCHENYI István: *Hitel*. Petrózai Trattner J. M. és Károlyi István Könyvnyomdája. Budapest, 1830

SZINNYEI 1894

SZINNYEI JÓZSEF: *Magyar írók élete és munkái III*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1894

TOMKA 2000

TOMKA Béla: *A magyarországi pénzügyintézetek rövid története (1836–1947)* Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem–AULA Kiadó Kft., Kalocsa, 2000

MELLÉKLET

*Emlékirat a
Miskolczi Takarékpénztár negyvenéves fennállásáról 1845–1885
KINYOMTATTATOTT A VÁLASZTMÁNY HATÁROZATÁBÓL
1885. szeptember 12-én*

**MISKOLCZ
FORSTER REZSŐ KÖNYVNYOMDÁJA
1885**

A miskolczi takarékpénztár választmánya 1885. évi február hó 25. napján tartott ülésében elhatározta, hogy miután az intézet ugyanazon Évi május hó 1-ső napján tölti be fennállásának 40-dik évét, ez alkalmából emlékiratba foglaltassanak s közzétéssenek azon nevezetesebb mozzanatok, melyek ama négy évtized alatt intézetünk életére feltűnőbb hatást gyakoroltak, működése sikerét fokozták, vagy csökkentették, s végre azon tekintélyes állást biztosították, melyet a miskolczi takarékpénztár a hazai testvérintézetek közt jelenleg elfoglal.

A választmány kegyeletet akart ezzel tanúsítani a múlt idők iránt, de egyszersmind tanúságot szolgáltatni a jövőre nézve. Visszapillantásunk arról győz meg, hogy az öntudatos, csüggedetlen munkásság leküzdö az akadályokat, s hogy a mohó önzéstől ment, óvatos, takarékos és becsületes működés legjobb biztosítéka a sikernek.

A Miskolczi Takarékpénztár 1845. május 1-ső napján nyitott meg.

Keletkezését azon üdvös mozgalomra lehet és kell visszavezetni, melyet 1839-ben az áldott emlékü Fáy András indított meg, s mely 1840-ben a pesti és aradi, 1841-ben a nagyszebeni, 1842-ben a pozsonyi és soproni, 1844-ben a győri, kassai, esztergomi és kőszegi takarékpénztárak felállítását eredményezte.

A cél, mely a kezdeményezők szemei előtt lebegett, Miskolczon is az volt, a mi Pesten s a többi városokban: módot nyújtani a kézi munkára utalt, s általában a szűkebb anyagi viszonyok között élő honpolgároknak, hogy megtakarított filléreiket biztosan és úgy helyezhessék el, hogy a betett tőke azonnal kamatozzék, s a szükséghez képest azonnal, vagy rövid idő alatt kivehető legyen; felébreszteni, vagy fokozni ez által a kedvet és ösztönt a takarékosra, másfelől összegyűjteni a különben heverésre utalt vagy könnyen elkallódó apróbb tőkéket, s oda fordítani azokat nagyobb összegekben, ahol olcsó hitelre szükség mutatkozik.

A miskolczi takarékpénztár tehát, bár nem zárta ki, sőt kikötötte alapszabályaiban a tartalék kiegészítése után mutatkozó jövedelmi fölösleg kiosztását, szintén humanisticus jelleggel alakult. Nem is üzletemberek vagy tőkepénzesek hozták azt létre az anyagi haszon biztos reményében, hanem Borsod megyének és Miskolcz városának — mely már akkor is élénk helyi központ volt, és öntudatos polgári elemmel, önálló kereskedelemmel és szépen fejlődő kézműiparral bírt — szélesebb látókörű, s a nép boldogulásáért melegen érdeklődő birtokosai és polgárai. A rendelkezésre álló adatok szerint, az alakítás és alakulás tárgyában az első értekezlet 1844. november hó 10., 12., 18., 17. napjain tartott meg. Ez értekezletnek — melyet valószínűleg több magánmegbeszélés előzött meg — elnöke báró Vay Lajos, tollvivője Bárány Farkas ügyvéd volt, tagjai pedig tolcsvai Nagy Gedeon főszolgabíró, Dominkovics Lajos megyei főpénztárnok, Vadnav Lajos, Herke Lajos, Povószky István ügyvédek, Kraudy László magánzó, Lichtenstein József és Furman Ferdinánd kereskedők, kik közül ma mar csak baró Vay Lajos Borsod megye volt főispánja és Vadnav Lajos volt orsz. képv. es nyug. curiai bíró vannak életben. Ez értekezleten bemutatott, tárgyalott es elfogadtatott a Lichtenstein József által a pozsonyi szabályok alapján kidolgozott alapszabály. mely az 1845 évi január 14. és 16. napjain tartott első közgyűlésen jóváhagyatván, és Bernáth György földbirtokos, Dudok Pál ügyvéd, Fogler József kereskedő, Herke Lajos ügyvéd. Kraudy László magánzó, Kun István ügyvéd, Kun Lajos házbirtokos, Lichtenstein József kereskedő, Pap János reform. tanár, Pilita Miklós földbirtokos. Povószky István ügyvéd, Soltész Nagy János ügyvéd urak személyében az igazgatóválasztmány megválasztatván, a társaság magát alakultnak jelentette ki.

Aláíratván időközben az alapszabályokban előírt 300 darab 100 ezüst frtos részvény, az 1845 évi február 5-én tartott második közgyűlésen elnöknek báró Vay Lajos, jegyzőnek Bárány Farkas választotta meg, s egyszersmind elhatározta, hogy az igazgatóválasztmány által saját hatáskörében megválasztandó hivatalnokok fejenként 300 ezüst forint évi fizetést húzzanak. s a tarsaság költségén valamelyik pénztárnoknál az ügykezelési jártasságot szerezzék meg.

A közgyűlés ezen intézkedése folytán az igazgatóválasztmány, azon hó 16-án tartott ülésében, pénztárnokká Kraudy Józsefet, ellenőrré Povószky Istvánt megválasztván, elhatározta, hogy a részvényesek, az aláírt 300 darab részvény értékének felét, t. i. 15000 ezüst forintot, 1845 évi április 24-ig fizessék be, a mi rövid idő alatt csakugyan be is fizettetett, s ideiglenesen a megyei pénztárban helyeztetett el.

A közönség nagy rokonszenvvel fogadta az új vállalat keletkezését. Borsod megye pedig, mint hatóság, mindent megtett, mi hatalmában állott, hogy a zsenge intézet, a rendezetlen birtok- és hitelviszonyok között is, fennállhasson s gyarapodhassék. Már az 1845. február 12-én tartott közgyűlésében készségesen megígérte az intézet által kért erkölcsi támogatást, s pénztani helyiségnek évi 100 ezüst forint bérért átengedte irodahelyiségeit. 1845 május 21-én tartott közgyűléséből fölterjesztette az alapszabályokat a helytartótanácsához; 1845. augusztus 14-én tartott közgyűlésében elhatározta, hogy a takarékpénztári kölcsönök betáblázásának gyorsítása végett havonként kisgyűlést tart; 1847. február 17-én tartott közgyűlésében pedig elrendelte, hogy a tapasztalt visszaélések, t. i. a színleges kötések korlátozása végett, a megyei tisztviselők előtt — sokszor a jóhiszemű hitelezők kijátszására — történt birtok el- és átadások bejelentessenek és nyilvántartassanak.

A megye pártfogásán felül az intézet közéletünk egyes kiválóbb tényezőinek erkölcsi támogatásában is részesült. Elég lesz e tekintetben fölemlíteni azt, hogy Szemere Bertalan 1847-ben népszerű röpiratot tett közzé ilyen cím alatt: „Figyelmeztetés a miskolczi takarékpénztár jótékonyására.”

Az igazgató választmány is igyekezett a közgyűlés bizalmának s az elvállalt feladatnak lelkiismeretesen megfelelni. Gondos körültekintés, óvatos és előzékeny eljárás és szigorú ellenőrzés mellett nagy súlyt fektetett a takarékosagra, gondosan ápolván ez által is az intézet anyagi érdekeit. A takarékoság cultusa annyira ment, hogy a választmányi üléseken leendő használatra mindenik választmányi tag saját költségén készítettett széket magának, s különleges megbízatásokért egyik sem számolt tel munkadíjt.

Az intézet a 4 első évben szerény, de folyton növekvő sikerrel folytatta működését, és az üzlet, a kezdet nehézségeinek legyőzése után, már-már örvendetes és reményteljes fejlődésnek indult, midőn azt az 1848/49-diki események érzékenyen megzavarták, sőt teljesen megakasztották. Az igazgató választmány a rendelkezésre álló adatok szerint már az 1848. évi december 12-én tartott ülésében, indítatva érezte magát annak elhatározására, hogy Miskolcz városának a közelgő ellenséges osztrák hadsereg által leendő megszállása esetén, a pénztár az ellenséges hadvezér nagylelkűségébe ajánltassék. Jegyzőkönyveinkben fel van jegyezve, hogy az intézet, 1849. január 28-án, az osztrák hadsereg által kirovott sarcz kifizetésére 6000 forint kölcsönt szolgáltatott ki Miskolcz városának.

Közeledvén az orosz hadsereg, az intézet 1849. június 11-én tartott rendkívüli közgyűlésében elhatározta, hogy befizetett pénzét minden részvényes kiveheti, s a pénztár biztosításáról az igazgatóválasztmány gondoskodik. Ez intézkedés folytán egyes részvényesek által, 96 darab részvény után, összesen 4800 ezüst forint csakugyan kivéttett, Kraudy József pénztárnok pedig, az igazgatóválasztmány rendeletéből, Kraudy László részvényesnek és Krámer Sándornak, most 15 az intézet kötelékében álló szolgának kíséretében, az összecsomagolt készpénzzel, értékpapírokkal, kézi zálogokkal és üzleti könyvekkel menekülő útra indult és egész szeptember hó elejéig az ellenségtől mentes vidékeken, leginkább Szentes és Gyula környékén tartózkodott.

De amit az intézet a közgyűlés és igazgatóválasztmány intézkedései által a réven nyert, bőven elvesztette azt a vámon.

Az utazgatás 1158 forintba került, s a visszahozott pénztárban csak 205 frt. osztrák bankjegy s 16.825 forint magyar államjegy volt, mely aztán az absolut hatalom által beszédetvén, megsemmisítettett, azon egy ezer forint pedig, melyet az intézet kamat nélkül a magyar kormány rendelkezésére bocsátott, végkép elveszett.

Tönkre ment tehát a 4 év hangyaszorgalma és elveszett az intézet alaptőkéje.

Mindamellet az intézet vezérférfiai nem csüggedtek el, s megcselekedvén mindazt, ami az országra és az intézetre nehezedett csapások között megtehető volt, az intézet mar 1849. évi szeptember 19-én, az azon nap tartott rendkívüli közgyűlés határozata folytán, egész csendben megnyittatott.

Jegyzőkönyveink az időből csak egy kivételes intézkedésről tesznek említést, t. i. arról, hogy a betétek visszafizetése, kedvezőbb idők beálltáig felfüggesztetett, máskülönben az intézet 1845. szeptember 12-én megkezdett szabályszerű működését rendszeresen folytatta, s kinyervén időközben. t. i. 1851. végén, a budai cs. k. helytartóságtól a további fennállásra vonatkozó engedélyt, azt oly kedvező eredménnyel vezette, hogy bár a részvénytérték másik jelének. t. i. 15.000 ezüst forintnak befizetése csak az 1852. évi szept. 3-án tartott rendkívüli közgyűlésben rendeltetett el, és azon 4800 frt, melyet a részvényesek 1849-ben jobbadára magyar államjegyekben vettek ki, a közgyűlésnek e körülményre alapított méltányos határozatából csak 1920 frt, vagyis minden kivett 50 frt. után csak 20 frt folyt vissza a pénztárba, az 1853. évi február 13-án tartott rendes közgyűlés a lefolyt üzleti évre már 10 frt. osztalékot állapíthatott meg, és egyszersmind az üzlet érdekében elrendelendőnek találta, hogy az intézet, mely addig csak három nap volt nyitva hetenként, jövőre minden köznapon nyitva tartassék.

1853-ban az intézet eredeti alapszabályait, az egyletekről szóló cs. k. nyílt parancs rendeletei szerint át kellett idomítani A módosított alapszabályok 1856-ban hagytak helyben.

1854-ben felmondta az absolut hatalom a megyeházi lakást, s azon évi április 24-én a takarékpénztart onnan kiköltözni kényszeríté. Az intézet a felső piac-, jelenleg Szécheny utcai Kiss Anna, most Mayer Rezső féle háznak utcára néző földszinti szobájában s annak sötét előszobájában vonta meg magát egész 1872. évi október haváig, a mikor a mostani saját emeletes házába költözött át, melynek építését 1868-ban határozta el.

1862-ben, már a visszaállított helytartótanács uralma alatt, az 1858-ban módosított alapszabályok ismét módosítottak, s elnök helyett, csaknem ugyanazon hatáskörrel, igazgató állíttatott az ügyek élére.

Mindezen módosítások és átalakítások csupán az igazgatásra és ellenőrzésre vonatkoztak, magát a szoros értelemben vett üzlet ellátását nem érintették. Megmaradt a korábbi szakszerű vezetés, szigorú ellenőrzés, óvatos eljárás és takarékoság. És amint viszonyaink 1867-ben jobbra fordultak, s az ismét módosított alapszabályok 1868-ban, a magyar kormány által a szokásos bemutatási záradékkal elláttattak, az intézet hitele és forgalma fokozatosan annyira emelkedett, hogy már 1873-ban az intézet erősítése, s a kissé nehézkes szervezetnek és kezelésnek korszerű módosítása vált szükségessé. E célból az alaptőke, az 1878. november 2-án hozott közgyűlési határozat folytán a szabályszerű 30000 ezüst vagyis 31,900 osztr. ért. forintról 96.090 forintra, a részvények nominális értéke 100 ezüst forintról 300 o. é. forintra, a részvények száma 300-rol 320-ra emeltetett.

Az alaptőke illetén fölemelése a részvényeseknek csekély megterhelésével éretett el. Az alaptőkéhez csatoltatott:

| | |
|---|----------------------|
| Az évi osztalékból részvényenként bennhagyott 40 frt. | = 12.000 frt. |
| A nyugdíjalap | = 16.756 frt. 50kr |
| A tartalékalap | = 17.743 frt. 20 kr. |
| A 900 forintjával eladott 20 darab új részvényért befolyt | = 18.000 frt. |
| Az alaptőke kitétt | = 31.500 frtot |
| Összesen | = 96.000 frt |

E művelet által az intézet jelentékenyen emelte forgalmi tőkét, fokozta – szemben a betevőkkel – a fedezet biztosságát, s növelte az új részvényesek személyeiben az intézet tekintélyét és szellemi erejét.

Ugyanezen közgyűlés intézkedése folytán az intézet, újól módosított s 1874. április 3-án a szokásos bemutatási záradékkal ellátott alapszabályában a mind inkább élénkülő forgalom igényeinek megfelelő új szervezetet nyert, melynek lényege abban

állott, hogy az üzlet vezetése, szorosan körülírt hatáskörrel, az intézeti elnökre, az intézeti igazgatóra, a választmányra és az igazgatótanácsra bízott, mely állott az elnökből, igazgatóból, a napi biztosból s a választmány által egy évre titkos szavazattal választott 3 választmányi tagból. E tanács minden köznapon d. e. 14 órakor összeült, és azon ügyeket, melyeket addig a csak koronként és gyéren üléselő igazgatóválasztmány lassan intézgethetett el, gyorsan elintézte, a vélemények szétágazása esetén pedig vagy ha valamelyik tag a tanács illetékeségét kétségbe vonta, az el nem intézhetett ügyet s a tanács összes jegyzőkönyveit elintézés, illetőleg tudomás végett, az igazgatóválasztmány elé terjesztette.

Ugyanezen közgyűlésen megalkottatott és az alapszabályokba fölvétetett a nyugdíjszabályzat, mely az intézeti rendes hivatalnokok esetleges nyugdíjazását szabatosan körülírja, és kimondja, hogy az intézet, összes vagyonát terhelő szolgálat gyanánt, magára vállalja mindenik állandóan alkalmazott, évi rendes fizetéssel ellátott, s önhibáján kívül munkaképtelenné vált hivatalnok jogos nyugdíjigényének szabályszerű kielégítését.

Megalkottatván 1875-ben a kereskedelmi törvény, annak 558. §-ához képest az intézet szervezetének módosulnia kellett. A módosításokat az 1876. évi június 25-én tartott rendkívüli közgyűlés eszközölte. Az akkor átdolgozott alapszabályok kiegészítve az 1882. évi december 17-én tartott rendkívüli közgyűlésen tett némely póttintézkedésekkel, jelenleg is érvényben vannak, s az üzlet követelményeinek teljesen megfelelnek.

A miskolczi takarékpénztár 40 éves működésének eredményei a mellékletek között táblás kimutatásban vannak feltüntetve. Megítélhető ezekből a fokozatos emelkedés, vagy olykor az időközben előállott kedvezőtlen körülmények nyomása.

A táblás kimutatásban feltüntetett eredmények elérésénél több tényező működött közre.

Éveken át, 1845-től egész 1867-ig nem volt más pénzügy Borsod megyében, s a közönség rokonszenve a kezdeményező részvénytársaság új alkotásában osztatlanul összpontosult.

Az intézet kormányja és hivatalnoki személyzete megtett mindent, mit az adott viszonyok között megtehetett, hogy e rokonszenvet fentartsa és fokozza. Eljárását és egyes intézkedéseit conservatív szellem, t. i. az alapszabályokhoz merev ragaszkodás, s a risico-vállalkozásoktól való óvatossággal tartózkodás lengte át. Hogy fizetési képességét fentarthassa, s a veszteségektől ment legyen, a helybeli és vidéki pénzügyintézeteknek koronként adott kisebb-nagyobb kölcsönök, néhány az újabb időben adott törlesztési, s Miskolcz városának adott tetemesebb kölcsönön kívül, nem adott az intézet másra kölcsönt, mint készfizető kezesség vagy betáblázás mellett, 4 havi lejáratra kiállított kötelezvényekre, vagy 4, kivételesen 6 havi lejáratú s legalább 3 váltókötelezett által aláírt váltókra, vagy kézi zálogokra. E rendszer azt eredményezte, hogy az intézet bár súlyos időkötést élt át, például az 1863. évi nagy szárazságot, az 1873. évi nagy válságot, s az 1878-iki miskolczi nagy árvizet, – az 1849-iki veszteségén kívül jelentékenyebb kárt nem szenvedett; másfelől azt eredményezte, hogy elvállalt kötelezettségeinek saját erejéből, a bécsi nemzeti bank vagy más pénzügyintézetek segélye és támogatása nélkül mindenkor pontosan eleget tehetett; sőt 1873-ban oly tetemes pénzzel rendelkezett, hogy azt, a helyi érdekek sérelme nélkül, pesti intézeteknél helyezhette el. Ha az intézetnek nagyobb kiadásokat kellett fedeznie, mivelhogy sok betét mondatott fel, vagy sok volt új kölcsönért jelentkező, mindig elég volt annak elrendelése, hogy a váltó- és kötvényadósok a lejáratkor 5–10 percentszázatot fizessenek be. A követelt összeg legnagyobb része mindenkor pontosan befolyt, és az intézet, a szabályszerű felmondási időre, igen sokszor annak bekövetkezése előtt, néha a felmondáskor azonnal, pontosan fizethetett; viszont az intézet úgy a váltókat, mint a kötvényeket rendszerint meghosszabbította, amazokat leszámítva új váltók alakjában, emezeket az által, hogy a pénzt a kikötött 4 hó után sem követelte mindaddig, míg a kamat pontosan fizetett, vagy az adós vagyoni állapotában aggasztó tünetek nem mutatkoztak. Ezen eljárásnak, párosulva azzal, hogy az intézet mindig megelégedett a betéti kamatokhoz arányított mérsékelt nyereséggel, nagy hasznát vette az intézet, s előnyös volt a közönségre, különösen a földbirtokos osztályra, a kereskedőre és iparosra.

Az 50-es években, midőn Borsodban az uzsora kegyetlenül pusztított, s egyre szedte áldozatait a nép minden rétegéből, az intézet olcsó pénze volt a szorongatott adós végső menedéke. Sajnos, hogy azt a földbirtokos osztály, alkalmasint a nyilvánosság előtti álszeméremből, kellőleg nem használta ki. A takarékpénztár helyett professzionatus magánközvetítőkhöz folyamodott, s a közvetítésért embertelen kamatokat fizetgetett. Mindez az utóbbi időkben megváltozott. Ma már aki kölcsönre szorul, nem leplezettséggel, hanem magánközvetítő helyett közvetlenül a pénzügyintézetekhez folyamodik, és ott, és úgy köti meg a kölcsönszerződést, ahol és ahogy legjuttanyosabban teheti. Fel kell itt említenünk, hogy az intézet egész 1867-ig, a rövidebb időre betett pénzek után 5, a hosszabb időn át bennhagyott pénzek után 6 percentszázatot fizetett, s a ki nem vett kamatot félévenként kamatoztatta; kölcsöneitől pedig 6 percentszázatot és 2 percentszázatot provisiót vett.

Az 1867-ik év nemcsak a politikai, de a közgazdasági viszonyokban is nagy változásokat teremtett. A közgazdasági erők, melyeket az absolut hatalom intézkedései elszibbasztottak és lekötöttek, az alkotmány helyreállításával felszabadultak. Az 1867. és 1868-iki bőtermés, magas ár, nagy kivétel, szokatlan pénzbővséget okozott. A vállalkozási szellem, mely évek hosszú során szünetelt, új életre kelt. Bankok, takarékpénztárak, hitelegyletek alapítása lett az úton-útfélen hangoztatott jelszó, s egymás után keletkeztek a hitelnyújtó, hitelközvetítő intézetek, melyek között sok volt szilárd alapon nyugvó s ma is virágzó alkotás, de sok volt a speculatióra alapított könnyelmű kísérlet és szédelgés. Miskolcz városa se maradt ment az alkotások e mámorától.

1867-ben megalakult az "Ipar–segélyegylet" egészséges alapokon, de 2 évi fennállása után átalakult részvénytársasággá, a mai napig fennálló "Miskolczi Hitelintézet".

1870-ben megalakult a "Borsod–Miskolczi Hitel–Bank".

1872-ben az "Önsegélyző Filléregylet", mely később "Miskolczi Takarékegylet" címet vett fel, s megkezdődött a testvérintézeteknek a dolog természetéből folyó versenye. Az új intézetek, hogy forgalmat teremtsenek előbb 6½ majd 7, 7½ sőt 8 kamatot is ígértek és fizetettek a betevőknek, ezzel arányban 9, 10, 11, 12 kamatot szedtek kölcsöneik után, a felmondási időt pedig lejjebb szállították.

Ez az eljárás visszahatott a miskolczi takarékpénztárra is. Hogy betéteit el ne veszítse, s az új betevőket el ne riassza, kénytelen volt lépést tartani az új intézetekkel, s a betétek kamatait a régi 5 percentszázatról 5½-re és 6-ra, a régi 6 percentszázatról 6½-re és kivételes esetekben, t. i. özvegyeknél, árváknál, humanitárius testületeknél 7½-re, a kölcsönök kamatait pedig a régi 6 percentszázatról és 2 percentszázatot provisióról 9-re, 9 ½-re, sőt 10-re emelni, és az 1875: XXV. tcz. folytán, bélyegilleték fejében $\frac{3}{10}$ percentszázatot is a kölcsönzőkre háritani. A 10, illetőleg 7½ percentszázatot volt a legmagasabb, mit az intézet vett és adott.

Az új pénzüintézetek keletkezése tehát nem azt eredményezte, amit talán alkotói gondoltak és hangoztattak, hogy t.i. olcsó hitellel fog táplálkozni a borsod megyei földművelés s a miskolczi ipar és kereskedelem, hanem azt, hogy fölemelkedett a kamatláb. A betevő tőkepenzesek bőven arattak, a hitelre szorult polgárok pedig sokat vesztek.

A miskolczi takarékpénztár – látva a bajt – többször tett kísérletet, hogy a betét kamata közös egyetértéssel lejjebb szállíttassék; de törekvése egyik másik intézet vonakodásán mindannyiszor megtörött. Míg végre a 80-as években országszerte leszállván a kamatláb. Miskolczon is helyreállott a régi normális állapot, s ma már – legalább a miskolczi takarékpénztárnál – inkább a pénz bősége, mint annak hiánya okoz fejtörést, és szolgáltat alkalmat kivételes intézkedésekre, t.i. a kölcsönök kamatainak fokozatos leszállítására, a pénzfölöslegnek állam- és hitelpapírokban való elhelyezésére, és törlesztési kölcsönök megszavazására. A miskolczi takarékpénztár ez idő szerint – és ez így van pár év óta – a kölcsönöktől

| | |
|------------------------|---------------------|
| 500 forintig | 8 |
| 501–2000 forintig | 7½ |
| 2001–5000 forintig | 7 |
| 5000 forinttól fölfelé | 6½ vagy 6 száztólit |

elvesz, és a kamatadó felét.

A betétek után pedig minden adóbetudás és levonás nélkül 4, egy évi bennhagyás esetén 5 száztólit fizet, és a ki nem vett kamattól is félév múlva 4, illetőleg 5% kamatot fizet.

A miskolczi takarékpénztár története, bármily rövid vázlatban örökítség is az meg, hiányos volna azon férfiak neveinek fölemlítése nélkül, kik a lefolyt 40 év alatt az intézet élén állottak, s érdekeit hatványozott mérvben támogatták.

Ilyen volt báró Vay Lajos, ki az intézet létrehozásában s a megalakult intézet

vezetésében buzgón fáradozott, s az intézetnek 1845–1850-ben elnöke volt;

Dominkovics Lajos, ki 1850-ben,

Lichtenstein József, ki 1850–1852-ben elnök,

Soltész Nagy János, ki 1852–1868-ban elnök, 1863–1869-ben igazgató,

Kun József, ki 1869–1875-ban igazgató, azontúl 1885-ig a választmány elnöke,

Kun Lajos, ki 1867–1876-ben másod igazgató, 1876–1882-ben vezérigazgató volt;

Furman János, ki 1882 óta az intézet vezérigazgatója, és végre

Szűcs Miklós, ki 1850-től a folyó évben történt nyugdíjaztatásáig tollnoki, ügyési és titkári minőségben, 35 éven át példás hűséggel szolgálta az intézetet.

Ezen érdemes férfiak sorából két férfiú emlékezete emelkedik ki, t.i. a Soltész Nagy Jánosé és a Kun Lajosé. Mind a ketten egész odaadással gondozták az intézet érdekeit, s évek hosszú során nagy szakismerettel és tapintattal vezették az intézet ügyeit. Kiváló érdemeik kiváló méltatást követel.

Szólnunk kell még az intézet hivatalnokairól. Jegyzőkönyveink tanúsága szerint mindig híven teljesítették elvállalt kötelességeiket. Azon szép eredmény, melyet a táblás kimutatás felmutat, nagy részben az ő hasznos tevékenységüknek tulajdonítható.

| | |
|--------------------------------------|----------------------|
| Bárány Farkas | 1845 |
| Somogyi László | 1845–1847 |
| Apostol József | 1847–1848 |
| Regéczy István | 1848–1850 |
| Szűcs Miklós | 1850–1885. |
| a tollat vezették; | |
| Kraudy József | 1845–1869. |
| Tóth László | 1869–1877 |
| Pehán József | 1874-től a mai napig |
| a pénztárnoki teendőket végezték; | |
| Somogyi László | 1845–1846 |
| Apostol József | 1846–1848 |
| Regéczy István | 1848–1873 |
| az ellenőri teendőket teljesítették; | |
| Kozma Sándor | 1869–1879 |
| Mázer Lajos | 1879 óta a mai napig |

könyvelői minőségben működtek.

Kun Barnabás 1879-től a mai napig segédkönyvelője az intézetnek;

Mezőssy Vilmos 1879-től a mai napig hivatalsegéd minőségben szolgálja az intézetet Molnár Elek ügyvéd 1881-től a mai napig a peres ügyeket látja el.

Az intézet alakulásakor és fennállásának első éveiben csak a hivatalnokok, t.i. a pénztárnok és ellenőr húztak rendes fizetést, t.i. 300 ezüst forintot. Az elnök és a választmány tagjai csupán erkölcsi elismerésben részesültek. A választmánynak azonban azon tagjai, kik az évi revisiót teljesítették, 1853 óta, kivételes működésük tartama alatt, egyéenként 4 frt. napidíjat húztak. Az elnöknek, mint az intézet tényleges vezetőjének díjazása csak 1860-ban, tehát a fennállás 16-ik évében határozottatott el, az elnöki tiszteletdíj 50 db. aranyban állapítatván meg. Ez tartott 1876-ig, midőn az intézet vezetését az igazgató vette át, az elnöknek nem maradván egyéb teendője, mint elnökölni az igazgatóválasztmány ülésein. A vezérigazgató fizetése 1200 frt volt; 1882-től 1400 frt, az igazgatóság tagjainak tiszteletdíja fejenként 200 frt, a felügyelő bizottság tagjainak tiszteletdíja fejenként 50 frt volt, 1877 óta pedig 100 frt, a választmányi tagoké ülésenként 2 frt, 1884 óta 3 frt, a napi biztosoké 3 frt, 1884 óta 4 frt. A miskolczi takarékpénztár, noha már keletkezésekor mérsékelt nyereségre számító intézet volt, sohasem feledkezett meg azon humanisticus feladatról, melyet alakulásakor hangoztatott, és évi tiszta nyereségéből mindig juttatott köz- és jótékony célokra. A m. t. Academia, a Kisfaludv-társaság, az írói segély-egylet, a közhasznú vállalatok, intézetek, egyházak, iskolák és az irodalom ismételve részesültek és részesülnek az intézet adományai-ban. A miskolczi iskolák között – tekintet nélkül a felekezetre – évenként 400 frt-ot oszt ki az intézet. Fennállása óta összesen mintegy 28 ezer forintot juttatott már köz- és a szorosabb értelemben vett jótékony célokra. Az intézet 128 alapítója közül ma már csak 27 van életben, ezek között 5-en vannak eredeti részvényeik birtokában, t.i. Kovács György, Kun István, Furman János, Pollák Jakab, Propper Ignác. A kihaltak nyomába új nemzedék lépett, mely a régiektől hagyományosan átvett elvek útmutatása szerint folytatja tovább az intézet közhasznú tevékenységét.

Íme takarékpénztárunk 40 éves életének rövid vázlata. Köszükség szólította létre ez intézetet, s fenntartotta a bizodalom, melyet magatartásával a közönségnél kiérdemelt. Viharos napok jutottak osztályrészül, mindjárt zsenge éveiben; de eszélyes kitartása szerencsésen megküzdött a nehézségekkel. Ha olykor hanyatlás mutatkozik is az eredményben, az csak kivétel volt, melyet a kedvező fordulat csakhamar kiegyenlített.

A múltak alapján indokoltnak tarthatjuk a reményt, hogy a miskolczi takarékpénz az eddig követett ösvényen haladván, jövőre is mindinkább gyarapodni és virágozni fog.

ALAPSZABÁLYOK

1845-BŐL

A hazánkban már létező takarékpénztárak a közjóra, főleg a kereskedés virágzására oly dús eredményeket szültek, hogy azokat mint a kor legjelesebb intézeteit tekinthetni. Ői

Ezek azok, melyek a vagyontalannak szintűgy, mint a vagyonosnak alkalmat nyújtanak, hogy amazok verejtékes szerzeményük csekély összegét, a szükség idejében visszavehetendőt, ezek pedig feleslegüket, majdan gyümölcsöt hozandót, azonnal biztos helyre ki adhassák. A takarékpénztárak tanúsítják, – gátat vetve az uzsorának – azt is, hogy a pénz, ha mozgásba hozatik, a polgárok minden osztályaira nézve mely dús sikerrel forgatható, s ellengátúl szolgálnak azon rohamnak, mely a biztos kiadhatás reménye nélkül heverő tőkék össze halmozása által a köz kereskedést gyakran megakasztja.

A Takarékpénztárak hasznos voltát fontolóra vévén, azoknak szaporítása által a közjót előmozdítandó, itt egy Társulat alakult, mely 1845-ik év január 11. napjától ezen nevezett alatt

MISKOLCZI TAKARÉKPÉNZTÁR

oly intézetet kíván létre hozni, mely részvényekre alapítatik, s a melynek igazgatása egy a közgyűlés által választandó Elnök elő ülése alatt munkálkodó választmányra fogna bízati.

A TÁRSULAT ÁLTAL MUNKÁLKODÁSA ALAPJÁUL ELFOGADOTT SZERZŐDÉS KÖVETKEZŐ:

1.§

A Társaság 300 háromszáz pengő forintos részvényekre alapítja tőkéjét, melynek fele, azaz 15.000 pengő forint lévén előlegesen befizetendő, az a betevőknek e társulat kezelésére bízott pénzek fedezéséért biztos helyre fog kamatra kiadatni. Ezen tőke amíg az intézet fennáll, fölmondhatatlan, befolyó kamatai és az intézet minden más jövedelmei a kezelési költségek leszámításával mindaddig egy tartalék tőke létesítésére és szaporítására lesznek fordítandók, míg az az eredetileg létesített összeg felét meg nem üti, és ha ez idő lefolyt, akkor a felesleg jövedelem a részvényesek közt osztalék gyanánt rendesen és évenként el fog osztatni.

A részvények be nem fizetett másik fele az ügyek szaporodtával a választmánynak közgyűlésileg helyben hagyandó indítványára szinte beteendő, – arról minden részvényes értesítendő. A határidő két hónap, melynek elteltével, ha valaki részvénye másik felét be nem fizetné, a már előbb befizetett összeg visszavonhatatlanul a társaságé, s azért annak könyveiből ki törlendő.

2-ik §

A legkisebb mennyiség, mely elfogadtatik, egy forint, a legnagyobb kétezer forint, többet egy könyvecskére elfogadni nem szabad.

3-ik §

A Takarékpénztár kamat fejében fizet évenként

| | |
|----------------------|--------|
| 1 frt-tól 100-ig | 5 pc. |
| 101 frt-tól 1001-ig | 4½ pc. |
| 1001 frt-tól 2000-ig | 4 pc |

a kamatok csak egész hónapra számíttatnak úgy, hogy azon összegtől, mely valamely hónap folytában adatik be, csak a fizetést követő legközelebbi hó 1-ső napjától járand a kamat; hasonló tekintet lesz a visszafizetéseknel, amennyiben az intézet csak a felmondást megelőző hó végéig fizetendi a kamatot.

4-ik §

A kamatok csupán forintnyi összegekre vettetnek ki.

5-ik §

A huzamosabb ideig beadott tőkéktől a kamatok félevenként fognak fizettetni – a január 1-től 14-ig és június 1-től 14-ig — a fel nem vett kamatok új tőkévé alakulván, ezeknek szinte kamatja jár.

6-ik §

A Takarékpénztár a befizetésekről egy kivonati könyvecskét ad, mely a folyószámot, a befizető nevét, a fizetés esztendejét, havát, napját, továbbá a kiadásokat, bevételeket és kamatokat tartalmazza. Ezen könyvecske a betevőt és az intézetet kölcsönösen érdeklő alapszabályok kivonatával léssen ellátandó, érette az első befizetés alkalmával

| | |
|----------------------|---------------------|
| 1 frt-tól 50-ig | 3 |
| 51 frt-tól 100-ig | 6 |
| 101 frt-tól 1000-ig | 10 |
| 1001 frt-tól 2000-ig | 20 kr kell letenni. |

7-ik §

A Takarékpénztár, minden tekintet nélkül a befizető nevére, melyet ez tetszése szerint választhat, csupán és egyedül a könyvecske bírtokosának fizet, aki mindaddig törvényes tulajdonosának fog tekinteni, amíg az ellenkező törvényszerűleg bebizonyítva, s erről a pénztár forma szerint értesítve nem lesz. Mindazonáltal ha a befizető előre kikötné, hogy a járandóság csak neki fizetessék, ily esetben ezen feltétel mind a főkönyvben, mind pedig a befizető kivonati-könyvecskéjében különösen megjegyzendő, mi azon következtetést vonja maga után, hogy a fizetés csak magának a befizetőnek fog teljesített, aki annak felvételét visszadandó könyvecskéjében megismerni köteles.

8-ik §

A betételek, ha kívántatik, következő időszak szerint fizettetnek vissza:

| | |
|----------------------|---------------------------------|
| 1 frt-tól 50-ig | naponként |
| 51 frt-tól 100-ig | fél hónappal a felmondás után |
| 101 frt-tól 500-ig | egy hónappal a felmondás után |
| 501 frt-tól 1000-ig | két hónappal a felmondás után |
| 1001 frt-tól 2000-ig | három hónappal a felmondás után |

Azonban szükség, hogy a befizetett összeget mielőtt felmondatnék, legalább is annyi ideig lett légyen az intézetnél, amennyit az itt érintett tőke összegek arányához képest a visszafizetési határidők kiszabnak.

9-ik §

A betevők mindenikének szabadságában áll tőkéjét és az illető kamatokat az : előbbi §-ban megállapított felmondási időszak tekintetbe vételével egészen vagy részenként felvenni. A részletes fizetések mind a Takarékpénztár könyveibe, mind a tulajdonos kivonati-könyvecskéjébe be írandók, és egy választmányi Biztos, Pénztárnok és Könyvvezető aláírásaikkal ellátandók, ha pedig a befizetett tőke egészen felvételnek, akkor a kivonati-könyvecske a pénztárnak vissza adandó.

10-ik §

A társaság tőkéjét

- Ingatlan,
- Ingó vagyonban biztosítandó kölcsönökre, és
- Escompt (leszámitolás) ügyekre fordítja.

11-ik §

A választmány által ügyei kezelésére szükségesnek talált összeg kivételével, minden betétel, fel nem vett kamat és a tartalék alaptőkéje ingatlan vagyonokra 100-tól 6-os kamat mellett adatnak ki, ingó javakra tett előlegezésnél és leszámítolási ügyeknél azonban a törvényes szabályok megtartása mellett a kamatlábra megszorításnak helye nincs.

12-ik §

Az intézet csak azon világos föltétel alatt ad kölcsönt, ha az illető adós magát az 1836: XX-ik és 1840: XI-ik törv. cikk értelmében egy a választmány által kijelölendő törvényhatóságnál eszközlésbe veendő sommás eljárás szigorúságának alája veti.

13-ik §

Az e módon keletkezendő kötelezvényeket tartozik a kölcsönvevő az 1840-ik XXI. törv. cikk értelmében az illető törvényhatóságnál haladék nélkül, és pedig saját költségén betábláztatni, – ha csak lehet első helyen és kivételesen ezen célra lekötött fekvő vagyona – a már netalán betáblázott somma a Takarékpénztártól felveendettel semmi esetre annak becse értékének felet felül nem haladhatja. Kétszáz pengő forintig azonban betáblázás nélkül is kölcsönöz, ha az adós jó hitelű ismeretes, és két biztos jót állót szerez.

A pontos meg nem fizetés esetére a sommának egy ötödrésze mint kötbér fog a kötelezőben beiktattatni.

14-ik §

Ezek szerint kölcsönöz az intézet:

1-szer Nemesi javakra

a.) ha a kölcsönvevő vagyoni állapotát az 1840: XXI. törv. cikk XIX-ik §. értelmében, tulajdoni jogát pedig valamely hiteles módon kimutatta

b.) ha az illető hatóságtól az iránt, hogy vagyonát jelenleg valósággal és háborítatlanul bírja, tanúlevéllel bebizonyítja.

2-szor Polgári javakra, — Miskolczon pedig quantualis és censualis funduson lévő épületekre és quantualis földbirtokra is, ha a kölcsönvevő azt mint saját tulajdonát s hogy azt valósággal és háborítatlanul bírja, tanúlevéllel bizonyítja be.

3-szor Nagyobb községeknek. ha azok azt, hogy oly községi vagyon birtokába vannak, mellyen vagy semmi, vagy aránylag csekély teher fekszik; nemkülönben kölcsön vehetési képességüket kellőleg bebizonyították; végre

4-szer földes úri hatóság alatt álló egyes polgároknak úrbéri telkeikre azon cél elérése tekintetéből, hogy a törvényes kamat melletti kölcsön vehetés jótékonyága a népesség minden osztályaira, s különösen a jobbágyokra is kiterjesztessék, az Intézet egy egész telkes jobbágyinak telke minőségéhez képest legfeljebb 60, – féltelkesnek 30, – egynegyedrésztelkesnek 15 pengő forintig kölcsönöz. Csakhogy az ilyen esedező köteles kimutatni, hogy úrbéri telke adóssággal terhelve nincs, és hogy földes urától a kölcsönvehetésre engedelmet nyert és végre helybeli előjáróinak bizonyítványával azt, hogy szorgalma mellett erkölcsi jelleme is tiszta.

15-ik §

A felmondási határidők, melyeket az intézet kölcsönzéseinek szem előtt tartani köteles, következők, u.m.:

A legkisebb mennyiségtől kezdve 2000 pengő forintig három hónap, 2001 pengő forinttól a legnagyobb összegig hat hónap. Mi mellett azonban az Intézetnek szabadságában áll 2000 pfrt-ot meghaladó összegeknél részletes felmondásokat is tenni, mely esetben azok három hónap alatt lesznek leteendő, melyeknek pontos fizetése ha kimaradna, a tőke felmondottnak tekintetik.

16-ik §

Az adós a választmány megegyezésével részletes visszafizetéseket is tehet a fent meghatározott felmondási határidők alatt, a kamatok azonban minden ily visszafizetett részlettől szinte leteendő.

17-ik §

A kölcsönöktől beiktatási díj fejében a legkisebb összegtől 50 frt-ig 6 kr., — ezen felül minden 100-tól 20 kr. jár.

18-ik §

A társaság előlegez továbbá ingó javakra, jelesül pedig:

1-ször status kötelezvényekre,

2-ször magán kötelezvényekre,

3-ször árukra és természetvényekre, — arany és ezüst kelmékre, és pedig következő feltételek alatt:

a) Austriai status kötelezvényekre általában, különösen olyanokra, melyek bizonyos névre szólnak, előre bocsájtott rendszeres engedmény mellett Bécsi folyamba mérendő értékük kétharmad részét, és akkor is csak úgy, ha azok egy miskolczi lakos által azon lekötés mellett tételnek le, hogy valahányszor a letett status kötelezvények folyama 10 perccel alább száll, ő a megtörtént felszólítás után 24 óra alatt a hiányzó 10 prctet fedezendi, különben szabadságában fog állani az Intézetnek ezen kötelezvényekből annyit adni el, amennyi összes követelésének tökéletes kielégítésére megkívántató lesz.

b) Magán kötelezvényekre az összeg kétharmad részéig, ha előbb engedmény mellett általruháztatnak s mindazon biztosítási szabályoknak megfelelnek, melyeket az Intézet maga is a kölcsönöknél megtartani köteles.

c) Árukra és természetmennyekre szoros kirekesztésével azoknak, melyek romlásnak kitétetvén, folyó értékük feléig, és úgy, ha a fél a kamatokon kívül magát még a raktári, ha szükség, alkusz, váltó és biztosítási díjak lefizetésére is kötelezi.

Aranyra, ezüstre belértékeik háromnegyedéig, minden tekintet nélkül foglalásukra.

Minden ingó javakra három hónapra adatik előlegezés, mely idő azonban a választmány véleményéhez képest folyamodás útján továbbra is kiterjesztethetik, azon esetben mindazonáltal, ha sem az előlegezés annak lejárat napján le nem tétetett, sem halasztás nem kísértetett, vagy pedig meg sem engedtetett, a választmánynak nemcsak joga, de kötelessége is a zálog eladását azonnal eszközteni, és a felelet terhe nélkül történt eladási árból a félnek csupán annyit szolgáltatni vissza, amennyi követelésének levonása után netalán fennmaradna a kamatok s a 17-ik §-ban említett beiktatási díjak minden előlegezéseknél előre fizetendők és azért azonnal leszámítandók.

19-ik §

Leszámítolási (Escompt) ügyek.

1-ször: A választmány ön belátása szerint amint több vagy kevesebb heverő pénzzel rendelkezhetik, leszámítolási ügyekkel is foglalkozand, e végett vagy saját köréből, vagy a helybeli kereskedők közül hat vizsgálókat választand, ezeknek a leszámítolás végett benyújtott tárgyak lelkiismeretes megvizsgálása kötelességük leend.

2-szor. Határozat hozatalkor a választmányi biztoson kívül a vizsgálóknak kell jelen lenni; a szavazás golyókkal történik és a teljes szótöbbség határoz.

3-szor. A beváltást vizsgáló választmány tagjai saját vagy oly házak váltói felett, melyekkel viszonyban állanak, nem szavazhatnak.

4-szer. A takarékpénztár rangkülönbség nélkül mindenkitől, ha mint jó hitelű ember ismeretes s váltóképes, a reá rendszeresen forgatott váltót beváltja – következő kellékekre figyelmezőleg :

a) hogy 100 forintnál kisebb és 2000-nél nagyobb értékűek ne legyenek;

b) a lejárat ideje 3 hónpon túl ne terjedjen ;

c) Miskolczon fizetendőleg legyen elfogadva ;

d) rendelményezettek és az akkori birtokosra rendszeresen forgatmányozottak legyenek;

e) azokért mindenestre három, a vizsgáló tagok által valóságosoknak ismert aláírók kezeskedjenek, melyek közül legalább kettő miskolczi és váltóképes legyen.

20-ik §

A részvényeseknek részvényük három negyedéig, ha azokat biztosításul beadják, van hitelük.

21-ik §

Az összes részvényesek közgyűlése évenként kétszer, jelesen február és augusztus hó első felében megtartandó. Szükség esetében azonban évközben is összehívandó.

22-ik §

Mind a rendes, mind a rendkívüli közgyűlések hírlap útján közhírré fognak tétetni, a részvényesek különös levél útján meg fognak hívatni, ebben a tanácskozás alá veendő tárgyak kijelölendőik.

23-ik §

A közgyűlésen jelen lévő részvényesek részvényük számához képest bírnak szavazattal, úgy azonban, hogy részvényeik száma, ha tíznél több volna is, szavazatuk csupán tízig terjedjen, csakhogy ezen részvényesek részvényeik hat hónappal a közgyűlés előtt a társaság könyveiben ön nevére átruházassanak. A szavazási jog csupán személyesen gyakorolható.

24-ik §

A közgyűlés következő tárgyakat veszi tanácskozás alá:

1-ször. A részvények második telének az egyesület ügyei kiterjesztése végett annak idejében teljesítendő lefizetését.

2-szor. A számadások megvizsgálását.

3-szor. Az osztaléknak és a tartalékalapba fektetendő pénz mennyiségének meghatározását.

4-szer. Az egyesület további fenállhatását.

5-ször. Az alapszabályok netalán szükségessé vált módosítását, és végre

6-szor. Az egyesületi elnök s választmány megválasztását.

25-ik §

Ha valamely részvényes ezen szabályok 4-ik s 5-ik pontjait illető indítványt akarna tenni, tartozik azt a választmánynak négy héttel a közgyűlés előtt írásban benyújtani s az e feletti véleményét a közgyűlés eleibe terjeszti, – ha pedig az indítvány későbbben vagy a közgyűlésen tétetik, akkor csak az lesz elhatározandó, vajon kell-e e miatt közgyűlést tartani, vagy pedig a tárgyat a legközelebbi nagy gyűlésre elhalasztani.

26-ik §

Az egyesületi elnök a közgyűlésben titkos szavazattal választatik 3 évre, a választmányi tagok egy évre terjedő választása pedig következőképpen történik:

A gyűlés előtt egy a részvényesek neveit magában foglaló annyi jegyzék osztatik ki, amennyi szavazattal bírnak a jelenlévő részvényesek, mellyen a jelen lévő részvényes maga részéről megválasztatni kívánt választmányi tagokat megjegyzi; ezen névjegyzetek vizsgálatából nyerendő eredmény következtében azon részvényesek, kik szótöbbséget nyertek, mint megválasztott választmányi tagok, kihirdettetnek, ha pedig egyik vagy másik a választást el nem fogadná, helyébe az utána következő legtöbb szavazatot nyert részvényes lép elő.

27-ik §

Mind a közgyűlésben, mind a választmányi ülésben az elnök viszi az elnökséget s ő hívja azokat össze, – meg nem jelenhetése esetében ő nevezi ki helyettesét a választmányi tagok közül és kiegészíti azokat a legközelebbi közgyűlésig azon esetben, ha valamely választmányi tag helye megürülne; ő nevezi ki egyszersmind a közgyűlésekben választások alkalmával a jegyzék-vizsgálókat.

A pénztárt akármikor megvizsgálhatja. Azon esetben, midőn valamely határozat kimondására teljes többség kívántatik, szavazatok egyenlőségénél az elnöki szavazat az eldöntő.

28-ik §

Az elnökhelyettes, aki akadályoztatás esetében az elnököt képviseli, egyszersmind a hármaz zár alatti főpénztár egyik kulcsát magánál tartja.

29-ik §

Az intézet ügyeit a közgyűlésen egy évre elválasztott 24 tagból álló választmány kezeli, melynek feje az egyesületi elnök.

30-ik §

Választmányi tagok csak részvényesek lehetnek, kik a hazai törvények által vagyonukról szabadon rendelkezhetnek, jogaik gyakorlatában gátolva nincsenek.

31-ik §

Mindegyik választmányi tag ingyen hivataloskodik s egyenlő szavazattal bír, ennek folytatása alatt köteles lévén egy részvényt az egyesületi pénztárba letenni.

32-ik §

Választmányi ülések rendszeresen minden két hétben, vagy az elnök belátása szerint gyakrabban is tartandók. Ezen ülésekben tárgyalatnak minden az intézetet érdeklő ügyek, valamint minden kölcsön miatt benyújtott folyamodások is.

Határozat hozásra, ide számítva elnököt vagy annak helyettesét, hét tag szükséges.

Kölcsön vagy előlegezés megadásánál azonban 9 tag, s ennek szavazás esetében csak kétharmada határoz.

Egyéb ügyekben a teljes szótöbbség dönt.

Választmányi tagok fizetéstelenek.

33-ik §

A társaság, különösen a választmány köteles ügyelni arra, mi az intézet biztosítását és gyarapodását illeti. Azért is a készpénzre mindig szemmel leendő és gondoskodand, hogy az hasztalan ne heverjen; intézkedni fog, hogy a kölcsönérti folyamodások hiányában az arra fordítható tőke a hírlapokban is, ha a szükség úgy kívánná, közhírré tétessék, és hogy a kiadandó tőkék célirányosan, lehetőleg részrehajlás nélkül, kiadassanak, annak idejében bevétessenek, – minélfogva minden követelő kötelezvények évnegyedenként szoros vizsgálat alá veendő.

34-ik §

Minthogy az egyesület tőkének egy részét ingatlan javakra adandó kölcsönökre fordítja, szükséges, hogy a választmány a kölcsönökért beadott folyamodásoknál különösen ügyeljen arra, hogy a vagyonbeli állapotot kimutató oklevelek hitelesek legyenek, hogy a biztosításul ajánlott ingatlan javaknak, igazi és pedig a természeti és kicserélési viszonyoknak megfelelő becse vétessék tekintetbe, – továbbá, hogy a vagyon, annak igazi becsét illetőleg, az ezen esetben minimumul felállított kétszeres biztosság feltételének megfeleljen, és végre, hogy a vagyon tulajdon legyen a kikötött biztosítást a fennálló körülményekhez képest megbírálandó.

35-ik §

A választmány köteles a biztosításul megajánlott javakra netalán betáblázott terhek hiteles jegyzékét a folyamodótól megkívánni, s megvizsgálni vajon az által a kért kölcsön nem veszélyeztetődik-e? Szintúgy gondoskodand arról is, hogy a folyamodó minden bármilyen néven nevezendő okleveleket és bizonyítványokat saját költségen szerezzze meg.

36-ik §

A választmány figyelemmel leend, hogy a kötelezvényt az adós saját kezével írja, vagy ha ez nem történne, két tanú jelenlétében írja alá, a körülményekhez képest hitvese is, úgy mint a netalán szükséges kezesek is.

37-ik §

Számosabb folyamodók között, amennyiben mindenkinek nem jutna, az nyer elsőbbséget, ki az intézetnek nagyobb biztosságot adni képes, egyenlő esetben pedig annak, ki folyamodását előbb nyújtja be, s éppen azért szükséges, hogy a hivatalnokok a folyamodás benyújtási idejét szigorú renddel feljegyezzék. Ezen felül a kölcsönadásoknál minden legkisebb kedvezés vagy részrehajlás keményen tilalmaztatik. Minélfogva a választmánynak azon egyes tagjai, kiknek harmadízigeni atyafiai kölcsönért folyamodtak, az illető tárgyalatásoknál jelen nem lehetnek

38-ik §

A választmány a főpénztárban tartandó pénzekre, kötelezvényekre, tárgyakra s egyéb oklevelekre gondot viselni köteles. Ez hármassal zárral van elzárva, melynek egyik kulcsa az elnökhelyettesnek, a második a hivataloskodó választmányi biztosnak és a harmadik a pénzkezelőnek gondviselése alatt leend.

39-ik §

Végre köteles a választmány az egyesületet érdeklő ügyekről évenként terjedelmesen számot adni, mely minden részvényesnek nyomtatásban kiadandó.

40-ik §

A választmányi tagok kötelesek a választmányi ülésekben megjelenni, és betűrendben hetenként három napokon által, melyek kettején bevételek, egy napon pedig kiadások fognak történni, egymást felváltva a hivatalos órákban, a hivatalban választmányi biztos képében jelen lenni.

41-ik §

A választmányi biztos tartozik hivataloskodása napján minden kivonat-könyvecskét, a naponként be- és kifolyó pénz jegyzékeit, valamint minden egyéb hivatalos irományokat aláírni, a fiókpénztárról vezetendő számadást a hivatalos napokon berekeszteni, és azt a fiókpénztár kulcsával együtt, valamint a főpénztár kulcsát és az őrizetére bízott hivatalos pecsétet is, utódjának általadni. Ő viszi az elnökséget a leszámítolást kezelő választmányi üléseiben, köteles továbbá a naponként beadott folyamodásokat átnézni, azokra a kiadás keltét feljegyezni, azokat a választmányi ülésekben leendő tárgyalás végett az elnöknek beadni. Hasonlóképpen aláírja a más nevére forgatott részvényeket, a visszaváltott kivonat-könyvecskét keresztül vágja, s igazolás végett azokat a főpénztárba beteszi.

42-ik §

Fizetési hivatalnokok:

- a) egy pénztárnok,
- b) egy könyvvezető,
- c) egy intézeti szolga.

Ez utolsót kivéve köteles mindenik jótállás fejében kétannyi biztos jótállást kimutatni, mint a mennyi fizetést hűz; ha ezt pénzben teszi, attól 6 százaléki kamatja jár.

43-ik §

A pénzkezelő a hivatalos napokon be- és kifolyó pénzekről jegyzőkönyvet vezet, mely a választmányi biztosnak a fiókpénztári számadás berekesztésénél alapul szolgál; hasonlóan ő viszi a főpénztári jegyzőkönyvet is, és őrizete alatt tartja a fő- és fiókpénztár egyik kulcsát.

44-ik §

A könyvvezető viszi a tőkebetétek és kiadási jegyzőkönyvet, melybe az intézethez benyújtott folyamodásokat sorszám szerint és csak kivonatban beiktatandja, ezeken kívül a választmányi ülések jegyzőkönyvét és szükséges levelezéseket, a részvények átruházását is ő eszközli, miért az átíratás díjját, 30 krt. bevénén, azt a pénztárnak általadni köteles; teljesíti a számadásokat, számvevő az Escompt) leszámítolási ügyekben, s az ő gondja a pénzbehajtás is.

45-ik §

A szolga viszi a meghívásokat, posta járást, s egyszóval minden hivatalos járást s más szolgálatot ő végez, magán ügyekben azonban szolgálatával élni tilos.

46-ik §

A Takarékpénztár történhető megszűnte esetében a társaságnak egész tiszta vagyona a részvényesek között részvényük arányához képest föl fog oszlatni.

47-ik §

A pénzek számítása pengőben történeendő, három húszast számítván egy forintban.

Kelt Miskolczon, november 13-án 1844.

Bárány Farkas
Ideiglenes jegyző

Báró Vay Lajos
Ideiglenes elnök

A MISKOLCZI TAKARÉKPÉNZTÁR EREDETI ALAPÍTÓ RÉSZVÉNYESEINEK NÉVSORA 1845-BEN

| Név | drb | Név | drb |
|---------------------|-----|------------------------|-----|
| Abaffy János | 2 | Kutzer Eduárd | 1 |
| Bernáth György | 2 | Lukáts Lajos | 1 |
| Beerman Klára | 6 | Latkóczy József | 1 |
| Bénisz József | 1 | Lichtenstein József | 6 |
| Begovsevi Ignáczné | 1 | Lónyai Ferencz | 1 |
| Bárány Farkas | 3 | Margonyai Gábor | 2 |
| Beregszázi Mihály | 1 | Máriássy Kálmán | 2 |
| Balogh Péter | 1 | Mári Pál | 1 |
| Bukó Bálint | 2 | Máriássy László | 4 |
| Broizem Herman | 1 | Máriássy Menyhért | 1 |
| Dancz Julianna | 2 | Özv. Majthényi Gáborné | 10 |
| Deák Ferencz | 1 | Majthényi Pálné | 5 |
| Gr Dessewffy Emil | 5 | Mihalovics János | 2 |
| Övv. Dióssy Antalné | 2 | Miklós Ferencz | 1 |
| Dominkovics Lajos | 4 | Neubron Vilma | 2 |
| Dobozy Dániel | 2 | Nagy Gedeon | 5 |
| Dudok Pál | 2 | Noszticius János | 1 |
| Doronelly Alajos | 2 | Okolicsányi Jánosné | 1 |
| Farkas Antal | 2 | Orczy János | 4 |
| Fogler József | 2 | Paulikovics Pál | 1 |
| Fekete István | 1 | Papp János | 2 |
| Furman János | 5 | Palóczy László | 1 |
| Furman Ferdinánd | 5 | Palóczy Szerén | 1 |
| Furman Frigyes | 2 | Pilta Jánosné | 2 |
| Fodor Ferencz | 1 | Pilta Miklós | 2 |
| Garas Sámuel | 1 | Pilta János | 2 |
| Greuter Antal | 2 | Pilta Ádám | 1 |
| Gencsy László | 2 | Patzauer Fáni | 1 |
| Gencsy József | 4 | Polgári Egylet | 2 |
| Gerga Spira | 1 | Pollák Jakab | 1 |
| Gömöri Jusztin | 1 | Povoszky István | 1 |
| Grünbaum Dániel | 10 | Propper Ignácz | 1 |
| Gombos Ágoston | 1 | Popovics György | 1 |
| Hajnalkövi József | 1 | Ragályi Ábrahámné | 1 |
| Hauptman Ferencz | 1 | Ragályi Jánosné | 10 |
| Hauptman János | 1 | Id. Ragályi Zsigmond | 4 |
| Herke Lajos | 4 | Ragályi Károly | 2 |
| Hersenyi János | 1 | Ragályi József | 1 |
| Hegedűs József | 2 | Stern József | 3 |

| | | | |
|---------------------------------|---|--|----|
| <i>Hirsabek Jakab</i> | 4 | <i>Szalay Antal</i> | 1 |
| <i>Ifj. Juhász István</i> | 2 | <i>Szatmáry Pál</i> | 1 |
| <i>Kaan Henrik</i> | 2 | <i>Szepessy László</i> | 6 |
| <i>Kérészi Dániel</i> | 1 | <i>Szepessy József</i> | 2 |
| <i>Kiss Károly</i> | 4 | <i>Szűcs György</i> | 2 |
| <i>Kiss Gábor</i> | 1 | <i>Özv. Szűcs Sámuelné Barkasy Klára</i> | 1 |
| <i>Klaudisz Venczel</i> | 1 | <i>Sztranyovszky János</i> | 4 |
| <i>Koller József</i> | 2 | <i>Sütő János</i> | 3 |
| <i>Korláth András</i> | 4 | <i>Skarpely Ferencz</i> | 1 |
| <i>Kovács György</i> | 1 | <i>Szemere Bertalan</i> | 1 |
| <i>Kraudy László</i> | 1 | <i>Szepessy Szabó István</i> | 1 |
| <i>Kun József</i> | 4 | <i>Steinhaufel János</i> | 1 |
| <i>Kun István</i> | 1 | <i>Schwarz Salamon</i> | 1 |
| <i>Kun Miklós</i> | 1 | <i>Szmretsányi Ernest</i> | 2 |
| <i>Kun Lajos</i> | 2 | <i>Schlechtig István</i> | 1 |
| <i>Id. Kun János</i> | 2 | <i>Tajthy József</i> | 10 |
| <i>Ifj. Kun János</i> | 1 | <i>Tutzenthaler Sándor</i> | 1 |
| <i>Ragályi Ferenc</i> | 1 | <i>Törös Tamás</i> | 2 |
| <i>Özv. Ragályi Ábrahámné</i> | 1 | <i>Br. Vay Miklós</i> | 10 |
| <i>Özv. Rajkovichs Györgyné</i> | 2 | <i>Br. Vay Lajos</i> | 10 |
| <i>Somogyi László</i> | 1 | <i>Vadnay Berta</i> | 1 |
| <i>Soós Jánosné</i> | 2 | <i>Vágó József</i> | 1 |
| <i>Soltész Nagy János</i> | 2 | <i>Weinhandler Mózes</i> | 2 |
| <i>Id. Schlechtig István</i> | 2 | <i>Zuckerman del Jon.</i> | 1 |
| <i>Stern Jakab</i> | 3 | <i>Zuckerman del Mór</i> | 1 |

A MISKOLCZI TAKARÉKPENZTÁR ALAPSZABÁLYAI.

A kereskedelmi törvény értelmében módosítva 1876. június 25.

I. Fejezet.

A társulat célja, székhelye és széke

1. § A társulat célja betétek elfogadása és azoknak gyümölcsöző kezelése által a takarékoságot s tőkék képzését s ezen tőkéknek biztos elhelyezésével saját részvénytőkénének hasznosítása mellett a földművelés, ipar és kereskedelem, valamint általában a közvagyonosodás érdekeit is előmozdítani
2. § A társulat székhelye Miskolcz
3. § A társulat széke **MISKOLCZI TAKARÉKPENZTÁR**, mely a miskolczi kir. törvényszéknél bejegyeztetik.

II. Fejezet

Alaptőke

4. § A miskolczi takarékpénztár alaptőkéje 96.000 frt, mely 320 darab teljesen befizetett 300 forintos részvényekből áll. Ezen 96.000 frt részvény-alaptőke, valamint az azzal egy természetű tartaléktőke a betétesek biztosítására szolgál.
5. § A részvények száma 320.
6. § Minden részvény határozott összegről, azaz 300 o. é. frt-ról szól, bizonyos névre van kiállítva és szelvényekkel ellátva.
7. § A részvények engedmény, örökösödés és a törvény által megengedett egyéb szerzési módon átruházhatóak.
8. § A részvény átírása a törvényes szerzési mód igazolása után eszközöltetik, átírási díj 2 frt vétetvén a szabályos bélyegen kívül.
9. § Minden részvénynek folyó száma van, minden folyó szám alatt a részvénykönyvben egy külön lap áll nyitva, melyen a részvénytulajdonos neve, a történt átírás és az osztalék kifizetése bejegyeztetik.
10. § Elveszett részvények és szelvények a magánokiratokra nézve a törvényben megállapított eljárás szerint semmisítendőek meg.

III. Fejezet

Tartaléktőke

11. §

I. A tartaléktőke rendeltetése, hogy rendkívüli kiadások, veszteségek fedeztethessenek anélkül, hogy az alaptőkéhez kelljen nyúlni, továbbá, hogy az üzlet terjedése esetében a megszorodott betéti tőkék részére biztosítékul szolgáljon, s ezáltal az alaptőkének évről-évre növekedő támasza legyen Osztalék azon.

II. A tartaléktőke képezetik s növekedik következő forrásokból:

- a) az évi üzleti tiszta nyeresemény részletének legalább 5 szátóljából;
- b) az egyes részvényosztalékra eső és egy forintot ki nem ütő krajczárokból;
- c) a már elveszetteknek tekintett és a tartaléktőkéből fedezett, de késebben visszatérült összegekből;
- d) a tartaléktőke öt százalékos kamatából;
- e) az elárverezett kézi zálogok árából felmaradt s a zálogtulajdonos által 3 év alatt ki nem vett feleslegekből.

III. A tartaléktőkének, ha a fent elősorolt forrásokból a részvényalaptőke felére felgyarapodott, további nevelése beszünttetetik.

IV. Fejezet.

Osztalék

12. § Osztalék azon fölösleg, mely a betevőket illető folyó és tőkésített kamatoknak, nemkülönben a kezelési és minden egyéb költségeknek, adónak, a kötvények, váltók és előlegek után eredt veszteségek kárpótlásának s végre a március hó első vasárnapján tartandó rendes közgyűlés által a tartaléktőke nevelésére s jótékony célokra rendelendő összegeknek visszatartása után az évi üzlet jövedelméből fennmarad és a részvényeseknek részvényeik után osztalékképp kifizettetik.

13. § Ha az intézetet valamely veszteség érné és annyi kárt szenvedne, hogy az alaptőke 96.000 frt-nál kevesebb összegre olvadna le: ez esetben a 12-ik § értelme szerint veendő tiszta jövedelemből mindenelőtt az alaptőke egészítették ki 96.000 forint erejéig, s a részvények után osztalékképp csak azon jövedelmi felesleg osztathatik ki, mely ezen kiegészítés után fennmarad.

V. Fejezet.*Általános határozatok*

14. § A takarékpénztár évi forgalmának kimutatása és a kereskedelmi törvény 199. § értelmében összeállítandó mérlege, évenként a közgyűlés előtt 8 nappal közzé tétetik, és ezen kimutatás a kereskedelmi törvény 198. § rendelete szerint a miskolczi kir. törvényszékhez beterjesztetik.

15. § Minden fél év végével a betételekre nézve zárszámadás készíttetik.

VI. Fejezet.*A társulat tartama és feloslása*

16. § A miskolczi takarékpénztári részvényes társulat ezen szabályok alapján fennáll mindaddig, amíg a részvényesek annak feloszlását közgyűlésileg az összes részvények e kétharmadrésznyi szótöbbséggel el nem határozzák, mely határozat által a társulatnak, mint takarékpénztárnak, további működése megszűnik.

17. §. Ha a társulati közgyűlés a felosztást elhatározta, a kereskedelmi törvény V. fejezete 201–207. §-ainak ide vonatkozó szabályai nyerne alkalmazást.

18. §. A takarékpénztárt terhelő minden jogos követelések kiegyenlítése és az alaptőkének levonása után felmaradó tiszta vagyon – ideértve főképp a részvényesek osztalékrészeinek bennhagyásából alakult tartaléktőkét is – a részvényesek között felosztandó.

VII. Fejezet.*A társulat szervezete*

19. §. A társulat szervezete áll:

- a) a részvényesek közgyűléséből;
- b) az igazgatóságból;
- c) a felügyelőbizottságból;
- d) a választmányból.

VIII. Fejezet.*A közgyűlés*

20. §. Mindazon jogokat, melyek a részvényeseket a társulat ügyei tekintetében illetik, a részvényesek összesége a közgyűlésen gyakorolja.

21. §. Az intézet évenként a számadás átvizsgálása után március hó 1-ső vasárnapján rendes. s a mikor a szükség kívánja, rendkívüli közgyűlést tart, miről a részvényesek a közgyűlési tárgyak megnevezésével a magyarországi hivatalos lap és a helybeli lapok útján s külön meghívó jegyek szétküldése által 15 nappal előbb értesíttetnek.

22. §. A közgyűléseken a szavazati jogot a részvényes vagy személyesen, vagy részvényes meghatalmazottjai által gyakorolja: ha testület a részvény birtokosa, jogi képviselője érte szavazatképes.

Minden részvény után egy szavazat illeti a részvénytulajdonost, de sem saját részvényei után, sem meghatalmazotti minőséggel egyesítve 10 szavazatnál többel senki sem bírhat.

23. §. Hogy valaki szavazhasson, szükséges, hogy részvénye a közgyűlés előtt 3 hónappal saját nevére átruházva legyen. Az örökös azonban, ha az öröklött részvényt nevére átíratta, a közgyűlésben bármikor szavazattal bír.

24. §. Rendkívüli közgyűlésre összehívhatja az igazgatóság a részvényeseket:

- a) valahányszor ezt a társulat érdekében állónak találja;
- b) valahányszor annak egybehívását az alaptőke egy tizedrészét képviselő részvényes vagy részvényesek az ok és cél kijelölése mellett követelik.
- c) A felügyelő bizottság is összehívhatja a közgyűlést a törvényben meghatározott esetekben.

25. §. Közgyűlésen csak oly indítványok tárgyalhatnak, melyek a közgyűlés kihirdetését megelőzőleg legalább 15 nappal az igazgatóságnál írásban bejelentettek.

26. §. Közgyűlések tartására legalább huszonöt oly részvényes jelenléte kívántatik, akik a kibocsájtott részvények legalább egy ötödrészét képviselik; e föltételek hiányában 15-öd napra újabb közgyűlés hívandó össze, melyben a megjelenendő részvényesek érvényesen határoznak. A közgyűléseken csak azon tárgyak vehetők tel, melyek az első közgyűlésre kitűzve voltak.

27. §. A közgyűléseken elnököl és a tanácskozásokat vezeti a közgyűlés által evégett esetenként választott részvényes tag, kinek egyenlő szavazatok esetében szavazata döntő. A jegyzőkönyvet vezeti a titkár, vagy akadályoztatása eseten a közgyűlés által nevezett jegyző, ezt pedig hitelesíti a közgyűlés által nevezendő 5 részvényes tag.

28. §. Azon tárgyak, melyek különösen közgyűlésre vannak fenntartva, következők:

- 1-ször. Az igazgatóság, a felügyelő bizottság és választmány titkos szavazattal megválasztása és elmozdítása.
- 2-ször. A társulat állásáról teendő igazgatósági jelentés és javaslatok tárgyalása, ennek alapján a számadások megvizsgálása, a mérleg megállapítása, a nyereség felosztása. A zárszámadás és mérlegnek a közgyűlés által történt jóváhagyása az igazgatóság és felügyelő bizottságnak felmentvényül szolgál.

3-szor. Egyesülés más társasággal.

4-szer. Az alaptőke leszállítása vagy felemelése.

5-ször. Az alapszabályok módosítása.

6-szor. A társulat feloszlása s a felszámolók kirendelése.

29. §. Az alapszabály módosítása életbeléptetés előtt a kereskedelmi törvény 181. §. rendelete szerint a törvényszéknek cégjegyzékbe bevezetés végett bejelentendő. Mennyiben ily módosítás a betevők jogaira vonatkoznék, afelől azok az országos hivatalos és helybeli lapban értesítendő, s csak a közzétételtől számított 1 hó múlva érvényes reájuk nézve.

30. §. A 28-ik §. 3. 4. 5. 6-ik pontja esetében a részvényeknek legalább egyharmadát bíró részvényesek jelenléte, a jelenlevők szavazatának kétharmadrész többsége, minden egyéb esetekben csak általános szavazattöbbség kívánatik a határozatok érvényességéhez.

31. §. Ha a 28-ik §. 3. 4. 5. 6-ik pontja béli esetek iránt határozat hozatalra külön egybehívott közgyűlésen a 30-ik §.-ban megkívánt számú részvényes nem jelennek meg, 15 napra e körülmény felemlítésével újabb közgyűlés hívandó egybe, melyben a megjelenő részvényesek – tekintet nélkül azok számára – érvényesen határoznak.

IX. Fejezet.

Az igazgatóság.

32. §. Az Igazgatóság áll 4 tagból, kiket a közgyűlés 3 évre választ titkos szavazattal, egyikét közülük vezérigazgatói minőségben, kiknek évi díjazását a közgyűlés állapítja meg.

33. §. Oly pénzügyintézetek igazgatói, melyek betéteket bármily alakban kamatozásra elfogadnak, s részvényeseiknek osztalékot fizetnek, az igazgatóság tagjai nem lehetnek.

34. §. A társulatot az igazgatóság képviseli: eszközi a cégjegyzést, melynek érvényéhez a cím-bélyeg előnyomása vagy előírása mellett a bejegyzett 4 igazgató közül két igazgatónak, vagy egy igazgató s e célra az igazgatóság által meghatalmazott s törvényszékieleg bejegyzett titkár aláírása szükséges.

35. §. A társulat ügyeit jelen szabályok alapján s a kereskedelmi törvényben körülírt jogok és kötelezettségek mellett az igazgatóság vezeti; ügyrendjét maga állapítja meg.

36. §. Ha az igazgatóság valamelyik tagja időközben meghal, vagy kilép, helyét a legközelebbi közgyűlés választás útján tölti be; a megválasztott tag működése azon időtartamra terjed, melyre a kilépett vagy elhalt tag meg volt választva.

37. §. Az igazgatóság – vasárnap és ünnepnapokat kivéve – naponként ülést tart. Megbírálja a benyújtott váltókat, elintézi a kölcsönkérvényeket és ezen ügyekben a titkár és a napibiztos is szavazattal bírnak.

A váltóbírálat jegyzőkönyvét vezeti a napibiztos, választmányi tag, a kölcsön kérvények és egyéb ügyekről pedig a titkár. Érvényes határozathozatalra legalább 4 tag jelenléte s a szavazatok egyhangúsága kívánatik meg. Midőn valamely esetben ezen egyhangúság nem éretett el, vagy oly fontos ügy elintézése forog fenn, mely az igazgatóság hatáskörét haladja, ily esetekben határozni a választmány van jogosítva.

38. §. A társulat követelésének biztosítása szempontjából feljogosítottak az igazgatóság végrehajtás alá kerülő oly ingatlanságokat, melyekre a társulat követései bekebelezve vannak, követelése erejéig nyilvános árverésen megvenni, s azokat a társulat érdekei szemmel tartásával el is árusítani.

39. §. Az évi mérleg, valamint a társulat egyéb hirdményei is az igazgatóság által az országos hivatalos és helyi lapban tételnek közzé.

A részvényesek által közgyűlési tárgyalások végett beadott indítványokat az igazgatóság a közgyűlési hirdménybe felveszi, és véleménye kíséretében közgyűlés elé terjeszti.

40. §. Havonként előre átvizsgálja a lejárandó váltókat, a kötvények és előlegezések tárczáját pedig félévenként, s azok iránt a netalán szükségelt intézkedéseket teljesíti.

41. §. Minden hóban legalább egyszer a pénztár állását megvizsgálja.

42. §. A hivatalnokoknak szorgalomdíját javaslatba hozza, vagy hanyagság esetében a megintést, vagy felfüggesztést elrendeli, a nyugdíjazás esetén a nyugdíjszabályzat értelmében eljár.

43. §. Utalványozza az ügyleti rendszeres és egyéb felmerülhető kiadásokat.

44. §. Ajánlatba hozza a választmány előtt a helyi szükségletek es alkalmosság szerint a betétek, a kölcsönök, előlegek és leszállítás-díjak kamatlábát, teles pénztármaradványok esetében azok biztos és ideiglenes gyümölcsözéséről gondoskodik.

45. §. Az igazgatósági tárgyalásokról rendes jegyzőkönyv vezetendő, amely havonkénti választmányi ülésre be-terjesztendő.

X. Fejezet.

A felügyelő bizottság.

46. §. A felügyelő bizottság áll 3 tagból, kiket a társulati rendes közgyűlés évről-évre választ a részvényesek közül titkos szavazattal.

47. § A felügyelő bizottság ellenőrzi a társulat ügyvezetését a kereskedelmi törvényben körülírt jogok és kötelezettségek mellett, kebeléből elnököt választ, ügyrendjét megállapítja.

48. §. Ha a felügyelő bizottság valamelyik tagja időközben meghal, vagy kilép, helyét a legközelebbi közgyűlés választás útján tölti be; a megválasztott tag működése azon időtartamra terjed, melyre a kilépett vagy elhalt tag meg volt választva.

XI. Fejezet.

A választmány.

49. § A választmány áll a közgyűlés által 2 évre titkos szavazattal választott helybeli 14 részvényesből.

Az első évben megválasztottak fele, az első év eltelte után sorshúzás útján kilép, s helye új választással töltetik be, a kilépők is azonban újra megválaszthatók. Azutáni években mindig azok lépnek ki, a kik megválasztásuknál fogva két évig voltak a választmány tagjai.

Az időközben elhalt választmányi tag helyét az foglalja el, aki a választáskor a rendes tagok száma után legtöbb szavazatot kapott.

50. § A választmány üléseinek, melyek rendszerint minden hó első szombatján tartatnak, szükség esetében többször is összehívhatók az igazgatóság által, szavazatjoggal kiegészítő tagjai még:

a) a felügyelő bizottság,

b) az igazgatóság,

c) a titkár, ki a jegyzőkönyvet vezeti.

51. § A választmány saját kebeléből egy év tartamára titkos szavazattal egy elnököt választ, aki a tanácskozással vezeti, a jegyzőkönyvet a titkárrel együtt aláírja, s egyenlő szavazatoknál dönt. A választmány jegyzőkönyvének hitelesítésére az elnökön kívül még 2 tag küldetik ki. A jegyzőkönyv azonban a következő választmányi ülésben is felolvastatik.

52. §. A társulat hivatalnokait a választmány választja titkos szavazattal és általános szótöbbséggel: meghatározza évi fizetésüket: elbocsátásukról, nyugalmi helyezésükéről is határoz; ez esetekben azonban a tagok a tárgy megnevezésével hívandók egybe.

53. §. Az igazgatóság által egyhangúlag el nem dönthetett, vagy fellebbezett, vagy nagyobb fontosságú ügyekben ő van hivatva határozni.

Ellenőrzi az igazgatóság eljárását, s e végett ennek jegyzőkönyveit havi üléseiben egész terjedelmében felolvastatja.

Az igazgatóság s felügyelő bizottság rendes és rendkívüli előterjesztései s jelentése a közgyűlés elébe telterjesztés előtt hozzá intézendők, s általa bírálандók meg.

A választmány rendes tagjai az igazgatóság által a társulat üzleti menetének ellenőrzése végett napibiztosi rendben beosztván, mint ilyenek, a kitűzött napokon a hivatalhelyiségben folyton megjelenni, a rendre, gyors és üzletszerű előzetes hivatali bánásmódra ügyelni, a betételeket és azokra tett kivételeket ellen jegyezni, a napi pénztármaradványt felszámolni kötelesek.

Jelzalogos kölcsön kérések ügyében a fekvőségnek helyszínén megbecsülésére a vezérigazgató által kiküldve eljárni, s szabályos jelentést tenni tartoznak.

54. §. Választmányi ülésekben határozathozatal érvényességére legalább 10 tagnak jelenléte és általános szavazattöbbség szükséges, kivéve kölcsön megszavazásának eseteit, amikor a jelenlévők kétharmad többsége kívánatlik meg.

Magában értetik, hogy személyileg vagy hivatalilag érdeklettek az érdeklét ügyekben szavazással nem bírnak.

XII. Fejezet.

A társulat üzletköre

55. §.

a) Az elfogadott betételeket kamatozás végett:

b) Előlegez állam- és hitelpapírokra, valamint teljesen befizetett névértékű idegen részvényekre, melyek a bécsi és pesti pénzcsernokban árfolyammal jegyeztenek

c) Leszámitól és visszleszámitól váltókat és kereskedelmi utalványokat.

d) Vétel vagy engedmény útján átvesz jelzálog által biztosított magán kötelezvényeket, valamint oly községi kötelezvényeket, melyek a közjavadalmak lekötése mellett illetékes felettes hatóság jóváhagyásával bocsátottak ki.

e) Kölcsönt ad ingatlanokra jelzálogi bekebelezés mellett és biztos jótállók aláírásával ellátott kötvényekre.

f) Kölcsönt ad törvényhatósági és községi javakra és javadalmakra, az illető felsőbb hatóság jóváhagyása mellett.

g) Vásárol ingatlanokra kibocsátott zálogleveleket, a magyar állam kötvényeit, államilag biztosított vállalatok elsőbbségi kötvényeit, értékpapírokat és ugyanazokat eladhatja.

h) Részt vesz állami és egyéb nyilvános kölcsönökben azoknak teljes vagy részben átvállalása által.

XIII. Fejezet.

A betétek

56. §. Minden betétkönyvecske magában foglalja az intézet azon szabályait és határozatait, melyek a betevő közlekedőkre vonatkoznak.

57. §. Minden betevő egy betétkönyvecskét kap, melyben a betevő által mondott név, a betett összeg mennyisége betűvel és számmal, a betétel éve, hava és napja a pénztárnok által a betétkönyvecskék folyó száma pedig, s a hivatalos betét-számlakönyv illető lapjának száma a könyvvivő által jegyeztetik fel.

Minden betétel és visszafizetés a napibiztos, pénztárnok, könyvvivő aláírásával láttatik el.

58. §. Egy betétkönyvecskére a betétel legkisebb összege egy forint.

A betéttőke kamatai egész forint után számíttatnak csak, krajczároktól kamat nem jár.

A betett tőke a betét napját követő naptól a kivételt megelőző napig kamatozik

59. §. A kamatláb magasságát körönként az igazgatóság ajánlatára a választmány határozza meg. A határozat kihirdetendő – ha lejjebb szállítottak az kamatláb, a határozat csak a hivatalos és helybeli lapokban történt közlés napjától egy hó múlva vetethetik foganatba.

A kamat kamatja azon kamatlábbal tőkésítetik, mellyel maga az eredeti tőke.

60. §. Felmondás nélkül kiadatik 100 frt, 10 frt-től 500 frt-ig fél hó, 501 frt-től 1000 frt-ig egy hó, 1001 frt-től 2000 frt-ig két hó, 2000 frt-től 10000 frt-ig 3 hó, 10.000 forinttól végtelenig 6 hó a felmondási idő.

Történhetik a felmondás vagy személyesen a hivatalos helyiségben, vagy a hivatalhoz írott bérmentes levél által is, melynek címlapján a felmondás feljegyzendő, jelzetében pedig kiírandó a könyvecske folyó száma, a betevő neve, a felvenni kívánt összeg és a pénz felvételére leendő megjelenés ideje. A betételek, ha a pénztár állása megengedi, előbb is kifizettetnek.

A felmondást s az ezt követendő szabályszerű vagy engedélyezett kifizetési határnapot a pénztárnok saját felmondási könyvébe bejegyzi, s az iránt a felmondót, ha szükséges, tudósítja.

61. §. Akinek több 100 frt-os vagy azon alóli összegekről szóló könyvecskéi vannak, azoknak egy napon, egy összegben felmondás nélküli kifizetését nem igényelheti, s azokra nézve is összesen a kiadni kívánt mennyiség szerint a fentebbi §-ban kijelölt felmondási időt kell megtartania, s egymásután következő több napokon 100 és 100 frt ki nem vehető. Ugyanez tartandó meg a nagyobb összegű betétek több könyvecskéinek birtokosára nézve is. Ha ezen betétkönyvecskéiket egyszerre felmondani akarnák, nem az egyes betéti könyvek béli összeg, de együttesen véve mindnyájuké mérvadó a felmondási idő meghatározásánál.

A felmondott összegnél a ki nem vett kamatok összege is a betéti tőkével egy tekintet alá jön.

A felmondott, de ki nem vett pénzek kamatozása a fizetésre kijelölt naptól addig szünetel, amíg a további bennhagyás iránt a betevő nem jelentkezik.

62. §. A betett tőkére nézve annak felmondása előtt legalább is annyi időre menő bent tartást igényel a takarékpénztár, amennyi idő azon összegre nézve a felmondás napjától a köteles visszafizetés napjáig a 60-ik §-ban ki van jelölve.

63. §. A betett tőke után járó tiszta kamatok akár tőkésítették már, akár nem, rendszeren kétszer adatk ki egy évben t.i. január és július hó utó felében. Azonban a betevők kényelme végett ezen rendszeren túl is kiadatik a tiszta kamat bármely hivatalos napon, a kivétel napját előző naptári félév végéig. Azontúl már a tőkével egy tekintet alá esvén, kivehetése végett felmondás szükséges.

64. §. A bent hagyott kamatok iránt semmi utánjárás nem szükséges, azok a betevők javára a hivatalos betéti számlakönyvekben pontosan kamatozandó új tőkévé alakíttatának január 1-én és július 1-én. Ha t.i. a tőkék ezen időszakig bent voltak. Amely betételek pedig január 1-én még nem 6 hónaposak, azoknak kamatai, a betételt legközelebb követő július 1-én minden addig elmúlt hónapokra összesen tőkésítettnek, azután pedig rendszeren félvévenként. Hasonlóképpen, amely betétek július 1-én 6 hónapnál kevesebb ideig voltak bent, azoknak kamatai a betétel után legközelebb eső január 1-én az addig eltelt hónapokra összesen tőkésítettnek, azután pedig rendszeren félvévenként.

A takarékpénztár a betételek után járulandó kamat krajczárok tört részét számításba nem veszi.

65. §. Aki a betétkönyvecskével a hivatalban megjelenik, s a betett pénz visszafizetését kívánja, az a könyvecske törvényes birtokosának tekintetik, s neki a járuló összeg – anélkül, hogy a név szerint bejegyzett betevővel személyes ugyan azonosságát igazolni tartoznék – ki is fizettetik, ha csak megsemmisítési eljárás, vagy bírói tilalom, vagy a 67-ik §-ban említett ideiglenes intézkedés a kifizetést nem gátolja. Akkor sem adatik ki a betett tőke és kamata az azt kivenni kívánó, de arra nyilván fel nem jogosított idegennek, ha a betevő betétkönyvecskéjébe s az avval egyező hivatalos betétiszámlakönyvbe betétel alkalmával saját névalírása mellett bejegyeztette, hogy a betett összeg csak neki személyesen, vagy engedményesének, vagy meghatalmazottjának fizettethetik ki.

66. §. Ha oly betéti könyvecske, melybe a betevő a kifizetést a 65-ik §. szerint saját személyére kötötte ki, engedmény vagy eladás útján más birtokába jutna és ez jelennék meg a pénzfelvétel végett, – köteles az engedményben vagy eladási szerződésben megnevezett egyénnel való személyes ugyan azonosságát két ismeretes és hiteles tanúnak az illető törvényes hatósága hitelesítésével ellátandó bizonylatával igazolni, – s az igazoló okmányok a kiváltott betétkönyvecskéhez csatolandók.

67. §. Ha valamelyik betétkönyvecske elvesz, és afelől az intézetnek jelentés tételik, ezen bejelentés a hivatalos betéti számlakönyvbe bejegyeztetik, s a takarékpénztári hivatal ilyen könyvecskére sem tőkét, sem kamatot ki nem fizet. Azonban ezen bejelentésnek a kifizetést feltartóztató ereje csak 30 napig tart, mely idő alatt az illető félnek áll kötelességében a szóban forgó betételre nézve az annak biztosítására szükséges, s általa teljesített törvényes intézkedésről a hivatalt bíróilag tudósíttatani, mivel különben a letelt határidő után a történt bejegyzés a hivatal által kitöröltetik.

68. §. Ha az elveszettnek állított betétkönyvecskére nézve a magánúton való bejelentést 30 nap alatt a könyvecske megsemmisítéséig tartandó bírói letiltás nem követi, s 30 nap után valaki ezen könyvecskét a hivatalban kifizetés végett bemutatja, a bemutató a 65-ik §. tartalma szerint a könyvecske törvényes tulajdonosául tekintetik, s követelését a hivatal teljesíteni köteles, az ahhoz való birtokjognak igazolását nem igényelhetvén.

69. §. Az elveszett könyvecskék megsemmisítésének kieszközlése végett az illető fél részére az a hivatalos betéti számlakönyvből, a betétel és kivétel összegét mutató kivonat adatik át, a megsemmisítést tudató okirat előmutatása után pedig az elveszett betétkönyvecskének másolata adatik ki az illető fél térítvénye mellett. E körülmény a hivatalos számlakönyvben, mint a másolatos betétkönyvecskében is megjegyzendő.

70. §. Az elveszett betétkönyvecske megsemmisítésénél ugyanazon eljárás követendő, mely a magán okiratokra nézve a törvényben megszabva van.

Takarékpénztári betétkönyvecskék megsemmisítési határideje ugyanaz, melyet a magán okiratokra a törvény előír.

71. §. A betételek és azok kamatai az utolsó betétel napjától számítandó 30 év alatt évülnek el, az elévülési időt azonban nemcsak a későbbi betét, hanem a tőke vagy kamat bármi részének kivétele is megszakasztja, következőleg az elévülés ideje, a történt megszakítás napjától leend számítandó. Az elévült betételek az intézet tartaléktőkéjéhez csatolandók.

XIV. Fejezet.

Előlegezések.

72. §. A takarékpénztár előlegez olyan hitelpapírokra, melyek a pesti vagy bécsi börzén jegyeztetnek, mindezekre börzei árfolyamú kétharmadrészig adatik előleg 3 hónapra. Szintén előleget ad az intézet kézi zálogokra, arany és ezüst pénzekre, ékszerekre, arany és ezüst tárgyakra és eszközökre belértékük háromnegyed részéig ugyancsak 1-től 3 hónapra, a szabályos kamat és díjak előleges levonása után.

73. §. Az állam- és egyéb hitelpapírokat az előleget kérő fél átadja a pénztárnoknak. Az átvett hitelpapírok az igazgatóság által megvizsgáltatván, kiszámított folyamú értékük kétharmadához képest a törvényes kamatok és díjak lefizetése mellett kiadatik azokra folyamodónak a szabályos előleg.

Ha hitelpapírokra alapítandó előlegért nem miskolci lakos folyamodik, köteles e tárgyra nézve, mielőtt az előleget fölvenné, egy miskolci lakos ismeretes egyént megbízni, kinek neve a hivatalos számlakönyvbe beíratik; szintén beíratik oda az előleget nyert fél lakása vagy tartózkodási helye.

Hitelpapírokra előleget nyert fél köteles térítvényt adni, melynek erejével kötelezi magát. hogy ha az előlegezési idő lefolyásáig az általa fedezetül letett status-kötvények és egyéb hasonlónemű hitelpapírok börzei árfolyama 10 százalékkal lejjebb szállana, a hozzá, vagy miskolci megbízottjához intézett felszólításra három nap alatt a hiányzó 10 százalék összeget kipótolja, mit ha ezen idő alatt nem teljesítene, vagy lejártakor hitelpapírjait ki nem váltaná, jogot ad az intézetnek azokat mind, vagy azokból annyit, mennyi az összes előleges költségek teljes kifizetésére elégséges, eladni, vagy valamely kereskedői ház közbenjárásával eladatni.

A hitelpapírok eladása esetében a takarékpénztárnak kielégítése után fennmaradó összeg a tulajdonosnak visszaadatik.

74. §. Az intézet előlegez arany, ezüst tárgyakra s ékszerekre, melyeket az intézet és becslője belértékük szerint megbecsül, s ezen becsárt feljegyzí egy becslapra, melyen a hivatalban a becslő pecsétje alatt elvitt zálogtárgyak egyenként megneveztetnek. Adatik pedig ezekre az előleg becsértékük háromnegyed részéig, tekintet nélkül külső idomzatokra (Facon).

Az olyan zálogok, melyek a lejárat határnapja után egy hóig ki nem váltatnak, vagy a meghatározott kamatok lefizetése által meg nem hosszítatnak, a helybeli lapokban és közhelyre kiragasztott külön nyomtatvány által történt kihirdetés kelte után legalább 15 nap múlva hatósági kiküldöttnek közben jöttével nyilvánosan elérvezetethetnek.

Azon összeg, mely a vételárból az előlegtőke, annak kamata és díjai és az árverési aránylagos költség levonása után felmarad, az elérvezett zálog tulajdonosáé lesz, aki azt a vevény visszaadása után az árverést követő napokon felveheti.

Ily fölös pénz legfeljebb 3 év alatt vétessék fel, különben az, mint elévült, a takarékpénztár tartaléktőkéjéhez csatoltatik (lásd a (71. és 72. §-kat).

Minden elveszettnek, vagy lopás által elidegenítettnek bejelentett záloglevélről az intézetben előjegyzés tételik az illető előleg-számlakönyvben; ha a vesztés fél az elveszett záloglevél számát, vagy legalább a zálogosítás napját megmondhatja és az illető zálogot szabatosan leírhatja. Ezen előjegyzés után egy hóig a zálog ki nem adatik, de a legutolsó kamatlejáratától számított egy hó múlva már, ha a vevény elő nem került, azon zálogos tárgyakból új zálog alakítatik, és arról új rendes vevény adatik ki a magát jogos tulajdonosul igazoló illető félnek. Ezen elvesztés és új alakítás körülménye azonban az előző záloglapra és a zálogvevényre felíratik.

Ezen zálog kiváltása esetében a törvényes felelősséget a kiváltó fél elvállalni és az illető előleglapjára feljegyezni köteles.

Elveszett zálogokért csak akkor köteles az intézet kárpótlást nyújtani annak becslési értékéig, ha az intézet hibája miatt veszték el.

Olyan zálogokat, melyek netalán a tulajdonos tudta és akarata nélkül zálogosítottak el, az intézet csak akkor köteles kiadni, ha a zálogkölcson tőkéjére és kamataira teljesen kielégítettik.

Ha valamely zálog kiadása hatóságilag letiltatik, azt az intézet köteles addig visszatartani, míg a letiltás alól föl nem oldatik, s azt ezen idő alatt sem a záloglevél előmutatójának kiváltásra át nem adhatja, sem el nem árvezetetheti.

Ezen letiltástól a feloldozásig elfolyt időre azonban a takarékpénztárnak a letiltató szabályos kamatlábú késedelmi kamatért felelős leend.

XV. Fejezet.

Váltók

75. §. A takarékpénztár leszámítol Miskolczon fizetendő olyan váltókat, melyek 3 elismert jó hitelű névalírásával legfeljebb 4 havi lejáratra vannak kiállítva. j

A folyamodó által vagy személyesen az igazgatónál, vagy a pénztárnoknál beadott váltó a naponkénti tartatni szokott igazgatósági ülésben a váltónak mind törvényes kellékeire, mind az aláírt nevek érték és hitel állására nézve megbíráltatik, s egyhangú elfogadás esetében leszámítoltatik.

XVI. Fejezet.

Kölcsönök

76. §. A miskolczi takarékpénztar kölcsönt ad telekkönyvezett fekvő birtokokra, a becsárnak legfeljebb kétnegyed része erejéig, melybe azonban a jelzálogot már az előtt terhelt adósságok is beszámítandók.

A kölcsönérti folyamodáshoz a következő oklevelek melléklendők:

- a) telekkönyvi hiteles kivonat;
- b) az adótelekkönyvi kivonat hiteles alakban;
- c) adókönyvecske.

Ha a lekötendő birtok községi vagyon, vagy gyám vagy gondnokság alatti árvák tulajdona, az első esetben az illető felsőbb hatósági, az utóbbiakban gyámhatósági engedély előmutatása kívántatik.

A kölcsönért beadott folyamodások s okmányaik, beadási sorozat szerint a társulat ügyvédje által előzetesen megvizsgáltatnak, s véleménye ezek fölött az igazgatóság által meghallgattatik, melynek figyelembevétele után a kért kölcsön vagy egészben, vagy részben utalványoztatik.

77. §. Kölcsönt ad a takarékpénztár a miskolczi jobb helyeken fekvő, és könnyen eladható s tükárbiztosított házakra szabályosan kimutatott értékük kétnegyed részéig, sőt a város értékesebb, és jövedelmezőbb terein fekvő

első osztályú és nagybbszerű épületeknél, – azonban nagy óvatossággal – azok értéke kétharmad részéig. A kirendelt kölcsöntőke az illető házakon fekvő is bekebelezett régi adósságok mindenkor beszámítandók.

A kölcsönt kérő folyamodványhoz melléklendők:

- a) a telekkönyvi kivonat;
- b) az adókönyv;
- c) tűzkárbiztosítási bizonyítvány

A beadott folyamodások és oklevelek beadási sorrend szerint a vezérigazgató által egy választmányi biztoshoz utasíttatnak, és az által vizsgáltatnak meg, sőt ezen okiratokon kívül a biztos magát a házat, fekvése építése és kelendőse tekintetéből a helyszínén is szemügyre veszi és az általa tett észrevételeket írásba foglalva, a vezérigazgatónak kézbesíti, ki ezen okiratokat a választmányhoz vagy igazgatósághoz átteszi, mely az eléje adottak figyelembevétel után a kölcsönt utalványozza vagy megtagadja.

78. §. A fekvő birtokoknak és házaknak fentebbi §.-ban leírt kölcsönei törvény kívánta módon kiállítandó s bekebelezendő olyan kötvényekre utalványoztatnak, melyekre nézve mindennemű bélyeget, betáblázási és annak idejében kitáblázási költségeket a kölcsönvevő tartozik viselni.

79. §. Ingatlanokra való kölcsönök a meghatározott kamat előzetes lefizetése mellett négy óra adatnak.

80. §. Kölcsönök adatnak törvényhatósági és községi jövedelmekre és javadalmakra az 55. §. f) pontja szerint.

A törlesztés kölcsönöknél, a törlesztési idő és törlesztési járulék mennyiségének meghatározása a választmány hatáskörébe tartozik.

81. §. Kölcsönt ad a takarékpénztár oly kötvényekre, melyeknél úgy az egyenes adós, mint az érte kész fizető kezességet vagy jótállást elvállaló kifogástalan hitelűek s fizetőképességűek.

Azonban ezen kölcsönök 1 jótállás mellett 1000 forint, 2 jótállás mellett 2000 forintnál feljebb ki nem adhatók és 4 havi lejáratra adhatnak, esetről esetre azonban a lejárat meghosszabbítható, ha időközben az illető kötelezetek hitelállása nem változott.

XVII. Fejezet.

Nyugdíj-szabályzat

82. §. A társulat elvállalja összes alapvagyonát terhelő szolgálomul az alább részletezett nyugdíj-szabályzatból folyó kötelezettségeket, és így a szabályzat alapján esetről-esetre megbírált jogosnak talált nyugdíjigények kielégítését.

83. §. A társulat mindenik állandósított évi rendes fizetéssel ellátott, önhibáján kívül munkaképtelenné vált hivatalnok nyugdíjra tarthat számot, ha hivataloskodása egész folyama alatt magát kifogástalanul viselte, s a társulatnak mar legalább 10 évig szakadatlanul szolgálatban volt, és szolgálatát bármily csekély időközre és másnemű alkalmazás elvállalása által félbe nem szakította.

84. §. Az, a ki a szolgálatot felmondja, vagy abból a választmány által elbocsájtott, nyugdíjra igényt nem tarthat, habár a 10 évet eltöltötte a szolgálatban.

85. §. A nyugdíj mennyiségét a hivataloskodásban szakadatlanul eltöltött évek száma és az utolsó előtti évi fizetés határozza meg, ha megszakított a hivataloskodás, az évek számítása az újra elvállalástól veszi kezdetét. Az évi fizetés alatt csupán rendszeres fizetés értendő. Az esetleges szorgalmi díjak, drágasági pótlék stb. nem számíttatnak.

86. §. A hivatalnok 10 éves szolgálat után évi rendes fizetésének 20, 11 év után 22, 12 év után 24, 13 év után 26, 14 év után 28, 15 év után 30, 16 év után 32, 17 év után 34, 18 év után 36, 19 év után 38, 20 év után 40, 21 év után 42, 22 év után 44, 23 év után 46, 24 év után 48, 25 év után 50, 26 év után 52, 27 év után 55, 28 év után 57 és fél, 29 év után 60, 30 év után 62 és fél százalékát húzandja nyugdíjul.

Ennél feljebb a nyugdíj nem emelkedhetik, bármennyivel haladja is a 30 évet az eltöltött szolgálati évek száma.

87. §. A nyugdíj évnegyedes előleges egyenlő részletekben adatik ki a nyugdíjazottnak; kezdetét veszi azon hó 1-ső napjától, melynek előzőjében hivatalos évi rendes fizetése utolsó havi részletét felvette.

88. §. A nyugdíj önként megszűnik:

- a) a jogosult halála által;
- b) ha a jogosult más alkalmazást nyert, mindaddig, míg ezen alkalmazás tart;
- c) ha az intézet feloszlik, mely esetben a nyugdíj egy évi összege, mint végkielégítés számolható csak fel, az intézet feloszlásakor felszámításának teher-oldalán.

89. §. Ha az intézet hivatalnokát még teljes szolgálata közben éri a halál, hátrahagyott özvegye, vagy özvegy nem létében 18 éven alóli édes gyermekei, egy évi rendes fizetését kapják egyszer és mindenkorra végkielégítésként; ha az elhalt hivatalnoknak özvegyén kívül még 16 évet nem haladó gyermekei is maradtak hátra, azok ezen végkielégítésben az özvegygel osztályrészesek.

90. §. A 89-ik §. határozata tartandó meg a hivatalnokoknak már nyugdíjazott állapotban történhető halála esetében is, azon különbséggel, hogy a végkielégítési összeg ez esetben az évi nyugdíj összege leend.

91. §. Minden előforduló egyes esetben, annak megbírlására, vajon előállott-e a nyugdíjazás esete, mennyiben szabassék az meg? függ a választmánynak a tárgy megnevezésével e végett egybehívandó külön ülésben hozott határozatától. Ezt azonban meg kell előznie az igazgatóság véleményes jelentésének.

92. §. A választmánynak az egyes nyugdíjazási eseteknél hozott határozatától a meg nem elégedő fél csupán a társulati közgyűlésre fellebbezhet, melyet ez okból a tárgy kitézésével az igazgatóság szabályosan egybehívni tartozik.

93. §. Nyugdíj igény érvényesítéséért bíróság előtt pert indítani, vagy azt közhatalos útján szorgalmazni, a nyugdíjigény azonnali elvesztését vonja maga után.

94. §. A nyugdíj-kiszámításnál az intézet jelenlegi állandó hivatalnokainak az eltöltött szolgálati évek visszafelé egész 1858. évi február 2-ig, amely napon a nyugdíjazás elvileg elhatározott, beszámítandók.

95. §. Az ezen idő előtt eltöltött szolgálati évek nem vétetnek számba.

Ezen alapszabályok elfogadtattak a miskolczi takarékpénztárnak 1876-ik évi június hó 25-ik napján tartott rendkívüli közgyűlésében

Kun József

elnök

Szűcs Miklós

titkár

6021. 876. Jelen alapszabályok a miskolczi királyi törvényszék, mint kereskedelmi bíróság 1876-ik évi július hó 25-ik napján tartott ülésében meghitelesítettén, az erre vonatkozó "MISKOLCZI TAKARÉKPÉNSZTÁR" részvénytársulati cég, a cégvezetést aláírásokkal bejegyeztetik, illetőleg a kereskedelmi társas cégek jegyzékének I-ső új kötete 16-ik lapján bekebelezettek.

Kelt m. f.

Apostol József

cég-előadó

Csomós Zsigmond

cégjegyzék-vezető

A VÁLASZTMÁNY:

Elnöke: Horváth Lajos orsz. képviselő és házbirt. 1885-től (választmányi tag 1857-től)

Tagjai:

| | |
|--|----------|
| Bársony János ügyvéd, házbirtokos | 1880-tól |
| Bizony Tamás ház- és földbirtokos | 1880-tól |
| Bizony Ákos ügyvéd | 1885-től |
| Debreczeni Dániel kereskedő és házbirtokos | 1850-től |
| Kérészi László ügyvéd | 1885-től |
| Kubacska István kereskedő és házbirtokos | 1880-tól |
| Lévay József Borsodmegye főjegyzője | 1868-tól |
| Dr. Markó László Borsodmegye főorvosa és házbirtokos | 1885-től |
| Molnár Elek ügyvéd és házbirtokos | 1877-től |
| Dr. Popper József Borsodmegye tb. főorvosa és házbirtokos | 1885-től |
| Soltész Nagy Kálmán Miskolcz város polgármestere és földbirtokos | 1871-től |
| Soltész Nagy Albert ügyvéd, házbirtokos | 1871-től |
| Szűcs Sámuel volt árvaszéki ülnök | 1862-től |

AZ IGAZGATÓSÁG

Vezérigazgató: Furman János gyár- és házbirtokos 1882-től (választm. tag 1851-től)

Igazgatósági tagok:

| | |
|--|------------------------------------|
| Kovács György házbirtokos | 1870-től (választm. tag 1845-től). |
| Spuller A. József házbirtokos | 1870-től (választm. tag 1866-től). |
| Ferenczi Bernát kereskedő és házbirtokos | 1870-től. |

A FELÜGYELŐ BIZOTTSÁG

Elnöke: Kun István ház- és földbirtokos, 1876-től (választm. tag 1858-tól)

Tagjai:

| | |
|--|-----------------------------------|
| Bakos Antal házbirtokos | 1876-tól |
| Mayer Rezső házbirtokos | 1882-től (választm. tag 1855-től) |
| Titkár: Bartányi Gyula ügyvéd és házbirt | 1885-től (vál. tag 1880-tól) |
| Ügyész: Molnár Elek | 1881-től |
| Pénztárnok: Pehán József | 1873-tól |
| Könyvelő: Mázer Lajos | 1877-től |
| Segédkönyvelő: Kun Barna | 1872-től |
| Hivataliszt: Mezősi Vilmos | 1879-től |